

Arslantepe Yönetim Planı

0

2019-2024

Özet	3
Arslantepe	3
Yönetim Yetkilisi Kurumlar	5
Yönetim Planı	5
Yönetim Planının Yasal Statüsü	6
Planlama Süreci / Ekip ve Katkıda Bulunanlar	7
BÖLÜM I:ALANI KAVRAMAK	9
1. ALANIN TARİHİ VE AÇIKLAMASI	9
1.1. Giriş.....	9
1.2. Coğrafi Konum ve Jeolojisi	9
1.3. Araştırmaların Tarihi	10
1.3.1. Tarihöncesi İskân: Arslantepe’de Geç Kalkolitik Dönem	11
1.3.2. Erken Bronz Çağı.....	20
1.3.3. Orta Bronz Döneminden Demir Çağına (Dönem V ila III). Hitit “Egemenliği” altında Yeni Gelişmeler ve Geç Hitit Melid Krallığının Yükselişi.....	24
2. ARSLANTEPE’NİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU	25
2.1. Mevcut Yönetim ve Organizasyon	25
2.1.1. Yasal Statüsü	25
2.1.2. Mülkiyet ve Sorumluluk.....	28
2.1.3. Peyzaj ve Çevre.....	29
2.1.4. Civardaki Yerleşimlerin Sosyo-Ekonomik Yapısı.....	29
2.2. Bilgi Kaynakları ve Arkeolojik Kayıtlar	32
2.2.1. Buluntular	32
2.2.2. Evrak, Fotoğraf ve Dijital Arşiv	32
2.2.3. Yayınlar	33
2.2.4. Web sitesi	34
2.3. Alanın Hâlihazırdaki Durumu	34
2.3.1. Kazıların Şu Anki Durumu	34
2.3.2. Arkeolojik Alanda Koruma ve Konservasyon	35
2.3.3. Buluntuların Restorasyonu ve Konservasyonu	43
2.3.4. Sahada sunum.....	44
2.4. Turizm	52

2.5. Arslantepe'nin Tanıtımı	54
2.5.1. Arslantepe Konferansları.....	54
2.5.2. Arslantepe Öğrencilere Anlatılıyor.....	56
2.5.3. Tur Rehberlerinin Arslantepe Ziyareti.....	56
2.5.4. Malatya'nın Mirası Arslantepe Projesi.....	57
2.5.5. Yerel Halk Arslantepe'yi Geziyor.....	58
2.5.6. Malatya Film Festivali ve Tarhunza Heykelciği.....	58
2.5.7. Arslantepe Belgeseli: Belleğin Tutkusu - Arslantepe).....	59
2.5.8. İlk Uygarlıklar Belgeseli.....	60
2.5.9. Yeni Malatya Spor Maçlarında Arslantepe Pankartları.....	61
2.5.10. Malatya ve Kayısı.....	62
BÖLÜM II: ALANI DEĞERLENDİRMEK	63
1. PAYDAŞLAR	63
2. DEĞER ANALİZİ VE ÖNEM BEYANI	66
2.1. Üstün Evrensel Değer Beyanı.....	66
2.2. Arslantepe'nin Değerleri.....	67
3. GZFT ANALİZİ	69
BÖLÜM III: ALANI PLANLAMAK	74
1. VİZYON BEYANI	74
2. YÖNETİM HEDEFLERİ	74
3. YÖNETİM POLİTİKALARI	74
4. EYLEM PLANI	76
5. UYGULAMA VE İZLEME STRATEJİSİ	83
5.1. Genel Yapı.....	83
5.2. İzleme Göstergeleri.....	83
BİBLİYOGRAFYA	92

Özet

Arslantepe

Arslantepe, yaklaşık 4.5 hektar alan üzerinde kurulmuş, 30 metre yüksekliğinde ve bereketli Malatya Ovasının ortasında yer alan, Fırat Nehri kıyısına yaklaşık on iki kilometre uzaklıkta bir höyüktür. Alan, Asur Kralı II. Sargon tarafından M.Ö. 732 yılında son verilen Geç Hitit Devletine kadar – şehir Hitit kaynaklarında *Malitiya*, Geç Asur ve Urartu kaynaklarında ise *Melid*, *Meliddu* veya *Meliteya* olarak zikredilmektedir – M.Ö. en az 6. binyıldan itibaren birkaç bin yıl yerleşim görmüştür. Kısa süren Geç Asur işgallerinden sonra, bölge bir süre terk edilmiş, Geç Roma döneminde yeniden yerleşim görmüş ve ardından Bizans / Orta Çağ döneminde bir mezarlık olarak kullanılmıştır. Arslantepe, Malatya Ovasındaki en büyük höyüktür ve bin yıllık tarihi boyunca bölgenin merkezi olmuştur.

Arslantepe genel görünüm (Kaynak: MAIAO)

İtalya Roma Sapienza Üniversitesi Arkeoloji Heyetince 55 yılı aşkın süredir yapılan kazılar sonucu ortaya çıkarılan uzun tarihi, tüm bölgenin tarihinin yanı sıra yaşanan gelişimini belirleyen karmaşık olguları ve Yakın Doğu'nun farklı uygarlıklarıyla olan değişken ilişkilerini açık biçimde ortaya koymaktadır. Arslantepe günümüzde, Doğu Anadolu ve civarındaki bölgelerin binlerce yıla uzanan tüm tarihini açık biçimde yansıtmaktadır. Ayrıca, yazı icat edilmeden önceki bir dönemde ortaya çıkan devletin ve ileri düzey bir bürokrasinin doğuşuna ilişkin karmaşık süreçleri ortaya koymakta ve çağdaş dünyanın temelini oluşturan bu yeni toplumun oluşumuna dair bilgiler sunmaktadır. Tarihini önemli ölçüde belirleyen yoğun ve değişken dış ilişkileri sayesinde gerçek manada coğrafi ve kültürel bir sınırda yer almış Arslantepe, Yakın Doğu'nun farklı uygarlıklarında yaşanan temel olaylar ve değişimlere de tanıklık etmektedir.

Tarihinin en erken evrelerinde, yani Kalkolitik Dönemde, Arslantepe'nin birçok kültürel özellik, yapısal model ve gelişim yönünü paylaştığı Suriye-Mezopotamya dünyasıyla yakın ilişkileri bulunmaktadır. 3. binyılın ilk yüzyıllarında Arslantepe'de yaşanan büyük değişiklikler yaşanırken, bu durum Mezopotamya türünden merkezi sistemin gelişimini durdurmuş ve Arslantepe'nin dış ilişkilerini farklı bir yön olan Doğu Anadolu ve Transkafkasya'ya kaydırmıştır. Arslantepe 2. binyılda, Fırat kıyılarına kadar uzanan Hitit İmparatorluğu'nun kültürel ve siyasi yörüngesine girmiştir. Bu ise yeni bir siyasi değişime yol açmış ve Arslantepe tarihinde başka önemli bir safhaya geçilmesini sağlamıştır. Bu ise, alanın başkent olduğu, Geç Hitit Devleti Melid Krallığının kurulmasıdır.

Arslantepe'nin Seçkin Evrensel Değerinin Gerekçelenendirilmesi

- Arslantepe Mezopotamya'nın dışında devletin, bürokrasinin ve siyasi kuruluşların kökenini ispatlayan bilinen tek arkeolojik alandır. Ayrıca, bu sürecin ayrıntılı olarak belgelendirildiği, kalıntıların olağanüstü derecede iyi korunduğu, ziyaretçilerin tüm bunları gözleyip deneyim yaşadığı tek alandır.
- Arslantepe, günümüzde bilinen en eski saray kompleksi olan (M.Ö. 3300) ve ziyaret edilebilen tek yerdir.
- duvar resimleri ve sıvalı süslemelerin yer aldığı, 2 m'ten daha yüksek kerpiç duvarlı, yerinde korunabilmiş anıtsal saray yapısıyla emsalsiz bir eserdir.
- Günümüzde dünyada bulunan en eski kılıçlar Arslantepe sarayında ortaya çıkarılmış olup, bu kılıçlar Malatya Arkeoloji Müzesinde sergilenmektedir.
- Arslantepe'de ortaya çıkarılan binlerce mühür baskı, ürünlerin kontrolü ve dağıtımını sağlayan kompleks merkezi idari yapının doğuşunun kanıtı olmanın yanı sıra döneminin en çeşitli, orijinal ve olağanüstü ikonografik birikimini yansıtmaktadır.
- Arslantepe'de yaşanan uzun yerleşim sınıflı toplumların ve siyasi iktidarın gelişim sürecinin kanıtıdır.
- Arslantepe tarihsel dönemlerde, bölgeye hükmeden ve komşu devletlerle ilişki halinde olan Geç Hitit yönetiminin başkentiydi. Anıtsal yapılar, heykeller ve kabartma resimler bunun kanıtıdır.
- Arslantepe'nin çevresindeki alan genel haliyle halen bozulmamıştır ve bu da sahayı tarihselliğinin yanı sıra doğal bir anıt yapmaktadır.

Arslantepe arkeolojik alanı ve özellikle M.Ö. 4. binyıl sarayı, devletin oluşumundaki çok önemli bir sürece ve eşitlikçi bir toplum yapısından sınıflı ve siyaseten merkezileşmiş toplum yapısına dönüşümü gösteren emsalsiz ve gözle görülür bir kanıttır. Ayrıca saray dünyadaki bu tür bir mimari yapının ve işlevselliği bulunan siyasi örgütün ilk örneği olup Yakın Doğu'nun tanınmış 3. binyıl saraylarından altı-yedi yüzyıl daha eskidir. Doğu Anadolu'nun bu bölgesinde, artık genel hatlarıyla dini veya törensel bir mutabakata dayanmayan yeni bir tür laik iktidarın çok erkenden gelişmeye başladığı görülmektedir. Hâlihazırda yerleşmiş bu sistem gücünü kaynakların ve insan emeğinin sömürülmesinden almakta, gelişmiş bir idari sisteminin uygulanmasıyla icra edilmekte ve güç kullanmaktadır. Saray kompleksinde bulunan bir grup metalden yapılmış silah bunun kanıtıdır. Bu metal silahlar arasında yer alan dokuz kılıç dünyada silah kullanımının ilk kanıtıdır – bilinen örneklerinden en az bin yıl önce. Birbiriyle bağlantılı bir grup yapı içerisinde yaşanan tüm

bu süreçler ve olaylar istisnai özelliğe sahip türdeş mimari kompleksi oluşturmakta ve bu da müstesna tarihi önemi ("saray" sisteminin ilk örneği), toplumsal değişim sürecinin somut kanıtı olan antropolojik değeri ve olağanüstü korunma durumu ile mimari ve sanatsal değerleriyle Seçkin Evrensel Değer ölçütünü karşılamaktadır. Kesinlikle yerel öneminin ötesinde, tarihsel süreçteki gelişimlere işaret ederek, tüm toplumlar için ortak bir değer şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Bu sebeplerden dolayı, bu emsalsiz eserin kalıcı olarak korunması ve insanlık tarihindeki çok önemli bir safhanın belgelendirilmesi yüksek önem taşımaktadır.

Yönetim Yetkilisi Kurumlar

Alanın tüm kontrolü Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün yetkisindedir. Sahanın günlük yönetimi Malatya Arkeoloji Müzesi, Arslantepe Araştırma Ekibi ve Battalgazi Belediyesi tarafından ortaklaşa yürütülmektedir.

Arslantepe Battalgazi Belediyesi'ne bağlı Orduzu Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Alan, hazine arazisi olup Kültür ve Turizm Bakanlığınca birinci derece arkeolojik sit olarak, çevresinde geniş bir alan ise 3. Derece arkeolojik sit alanı olarak belirlenmiş ve ilan edilmiştir.

Yönetim Planı

Bu yönetim planı uzun vadede Arslantepe'de yapılacak eylemlere rehberlik edecektir. Planın genel amacı, Arslantepe'nin proto-tarih dönemi toplumlarının gelişiminde oynadığı rol konusunda yurtiçi ve yurtdışındaki toplumların farkındalığını arttırmak ve Anadolu'nun bu kültür hazinesine toplumun tüm katmanlarının daha kolay biçimde erişmesini sağlamaktır. Projenin ilk aşamasındaki sonuç, koruma ve bilginin yayılmasında etkin biçimde rol alacak bir "Arslantepe topluluğu" oluşturmaktır. Ayrıca yerel gelenekler, etnografya ve bölgedeki geçmiş yaşam arasında bağlantı kurup, bu sayede, Malatya bölgesinde sürdürülebilir ve sorumlu bir turizm anlayışını destekleme hedefi güdülmektedir. Tüm bunlar bilginin aktarılması, insan kaynaklarının ve bütünlük bir kültür mirası yönetiminin geliştirilmesiyle başarılacaktır.

Yönetim planı bu hedeflere ulaşmada şunları yapmayı planlamaktadır:

- Arkeolojiyi doğal, sosyal ve kurulu çevreyle bütünleştirme,
- Alan ve çevresi için sürdürülebilir yönetim uygulamaları belirlemek ve
- Bölgeye uygun ve alakalı uygulamaların hayata geçirilmesini teklif etmek.

Bu amaca ulaşmak için konulan plan amaçları şunlardır:

- Hedef 1: Alan, çevresindeki peyzaj ve yerleşim dokusu ile birlikte değerlendirilmeli ve yönetilmelidir.
- Hedef 2: Alandaki araştırmalar, alanın sunumuna, eğitime ve bilgiye daha iyi erişim sağlayacak şekilde güçlendirilmelidir.
- Hedef 3: Toprak altı arkeolojik kalıntılara olan etki, mümkün olduğunca en aza indirilmelidir.
- Hedef 4: Kazılarda açığa çıkarılan her türlü arkeolojik buluntu, korunmaları için uygun şekilde muhafaza edilmeli ve sergilenmelidir.

- Hedef 5: Yerel halkın, alanın ve çevresinin korunması ve sunumu konusunda etkin paydaş olmaları sağlanmalıdır.
- Hedef 6: Alan ziyaretçileri, nitelikli sunum ve eğitim malzemeleri aracılığıyla güvenli, bilgilendirici ve unutulmaz bir ziyaret gerçekleştirmelidir.

Eylem Planı, politikaların uygulanmasındaki sorumlulukları ve zaman çerçevesini açıklamaktadır. Eylem Planı'nı desteklenmesi amacıyla bazı projeler önerilmiştir. Alandaki uygulamalar, bilgi teknolojileri, ziyaretçi yönetimi, alan sunumu, ziyaretçi merkezi, eğitim faaliyetleri ve turizm gibi alanlarda uygulanması planlanan bu projeler ilerleyen bölümlerde açıklanmaktadır.

Bu yönetim planı, arkeolojik alanın yönetimini ele almasının yanı sıra, alanı ilgilendiren daha geniş bir çevre ve bağlama ilişkin de önerilerde bulunmaktadır.

Yönetim Planının Yasal Statüsü

Yasal mevzuata göre, arkeolojik sit alanlarının yönetim planı Kültür ve Turizm Bakanlığınca hazırlanacak; meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri, üniversitelerin ilgili bölümleri ve alan üzerinde mülkiyet hakkı bulunan kişilerden oluşan **Danışma Kurulu** tarafından değerlendirilecek; yönetim planı kapsamında gerekli hizmetleri sağlayan her kurumdan bir temsilcinin yer aldığı **Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu** tarafından onaylanacaktır. Süreç (yönetim planının hazırlanması, değerlendirilmesi, onayı, uygulanması, izlenmesi ve güncellenmesi), **alan başkanı** ile işbirliği içerisinde yürütülecektir. Alan Başkanı, ayrıca yıllık çalışma takvimi ve denetim raporlarının hazırlanmasından sorumludur. "Alan başkanı", "danışma kurulu" ve "eşgüdüm ve denetleme Kurulu"ndan oluşan yönetim yapısı Bakanlık tarafından atanacaktır.

Yukarıda belirtilen hususlara dayanarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı Malatya Müze Müdürü Vekili Kenan ÖZDAŞ'ı "Arslantepe Yönetim Planı Alan Başkanı" olarak atamış ve aşağıda belirtilen üyelerden oluşan iki kurulu oluşturmuştur:

Danışma Kurulu

- Arslantepe Kazı Başkanlığı Temsilcisi
- Dr. Sevgi Dönmez (İnönü Üniversitesi Arkeoloji Bölümü)
- Dr. Hulusi Binbaşıoğlu (Malatya Turgut Özal Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü)
- Dr. Aysun Tuna (İnönü Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü)
- Malatya Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği
- Malatya Ticaret ve Sanayi Odası
- Mimarlar Odası Malatya Şubesi
- Orduzu Mahallesi Muhtarlığı
- Orduzu Eğitim ve Kültür Derneği

Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu

- Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
- Malatya Büyükşehir Belediye Başkanlığı
- Battalgazi Belediye Başkanlığı
- Malatya İl Milli Eğitim Müdürlüğü
- Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü

- Malatya İl Tarım ve Orman Müdürlüğü
- Malatya Müze Müdürlüğü
- Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
- Sivas Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü
- Fırat Kalkınma Ajansı

Plan Danışma Kurulu tarafından değerlendirilmiş ve Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu tarafından 08/01/2019 tarihinde onaylanmıştır.

Planlama Süreci / Ekip ve Katkıda Bulunanlar

Alan Yönetimi Yönetmeliği'nin 7 ve 10. maddelerine göre, yönetim planı alanın özelliklerine bağlı olarak farklı mesleklerdeki uzman ve danışmanlardan oluşan bir ekip tarafından, bu ilkelere uygun olarak yetkili kurumca atanan Alan Başkanı tarafından koordine edilecektir. Bu durumda, plan ekibi üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, restorasyon ve konservasyon, kamu yönetimi, işletme ve iktisat bölümlerinden mezun uzmanlardan oluşacaktır.

Bu yönetim planının ilk taslağı Kültür ve Turizm Bakanlığı (Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü) adına Prof. Dr. Marcella Frangipane (La Sapienza Üniversitesi), Prof. Dr. Francesca Balossi Restelli (La Sapienza Üniversitesi), Prof. Gian Maria Di Nocera (arkeoloji, Viterbo Tuscia Üniversitesi) ile Roma Sapienza Üniversitesi İtalyan Arkeoloji Heyetinin diğer üyeleri ile 2015 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı (Yatırımlar ve İşletmeler Genel Müdürlüğü) tarafından yönetilip Anadolu Efes tarafından desteklenen *Gelecek Turizmde* projesi doğrultusunda hazırlanmıştır. Prof. Dr. Mehmet Karagöz (tarih), Prof. Dr. Bülent Yılmaz (peyzaj mimarlığı), Doç. Dr. Yusuf Cahit Çukacı (işletme), Dr. Öğretim Üyesi Aysun Tuna (peyzaj mimarlığı), Dr. Öğretim Üyesi Hulisi Binbaşıoğlu (turizm ve otel işletmeciliği ve Dr. Öğretim Üyesi Fazıl Ercan alanlarındaki derin bilgi ve deneyimleriyle plana katkı sağlamışlardır. Dipnotlarda belirtildiği üzere, bu planın bir bölümü MAIAO (*Doğu Anadolu İtalyan Arkeoloji Heyeti*) ekip üyelerinin daha önceki çalışmalarından yararlanılarak hazırlanmıştır. İlk taslak Bakanlığa 2015 yılında teslim edilmiştir.

Taslak Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü uzmanları Evrim Ulusan (şehir ve bölge planlama), Duygu Mert (şehir ve bölge planlama) ile Uğur Işık (arkeoloji) tarafından gözden geçirilmiş, üzerinde değişiklikler yapıp geliştirilmiş ve sonrasında değerlendirme ve onay için yasal süreç başlatılmıştır. Battalgazi Belediyesi bünyesinde oluşturulan ekibin üyeleri Cem Kaya (arkeolog) ile Bülent Korkmaz (turizm araştırmacısı ve tercüman) Genel Müdürlüğün çalışmalarına destek sağlamıştır.

Bu süreçte Bakanlık uzmanlarınca üç farklı anket hazırlanmıştır: Bu anketlerden biri yerel halka, diğeri ilk ve orta dereceli okullarda öğrenim gören öğrencilere ve bir tanesi de yerli ve yabancı ziyaretçilere uygulanmıştır. Anketlerde ilk olarak yerel halk ve alan arasındaki ilişkinin anlaşılması ve daha sonra alan için en uygun ve kabul edilebilir politikaların geliştirilmesi hedeflenmiştir. Üç anketin her biri 100 katılımcı tarafından doldurulmuştur. Sonuçlar SPSS veri tabanına aktarılmış ve kabataslak bir analiz yapılmıştır. Ancak cevapların kalitesi genel bir karara varma açısından nitelikli bulunmamıştır. Sonuçlara dayanılarak niceliksel ve tümevaran çıkarımlar yapmak mümkün olmamakla birlikte akılcı politikalar ve bazı eylemler geliştirme konusunda yeteri kadar katkı sunduğu söylenebilir.

Ayrıca, değerlendirme sürecinde Bakanlık tarafından iki paydaş toplantısı düzenlenmiştir. Bu toplantıların amacı a) taslak GZFT analizini derinleştirmek, b) taslak yönetim politikaları üzerinde tartışmak ve ortak kabulünü sağlamak amacıyla bu politikaları geliştirmek, c) üzerinde anlaşılan politikalarla uyumlu olarak eylemler tanımlamak, önceliklerini belirlemek ve koordine etmek ve d) her bir eylem için sorumlu kurum atamak olmuştur.

Daha sonra nihai taslak, resmi onaydan önce, kurumsal görüşlerini almak amacıyla sorumlu kurumlara gönderilmiştir. Bu safhayı Bakanlığın nihai değerlendirmesi, taslağın değerlendirme ve onay için Kurullara gönderilmesi takip etmiştir.

BÖLÜM I:ALANI KAVRAMAK

1. ALANIN TARİHİ VE AÇIKLAMASI

1.1. Giriş

4,5 hektar alana kurulu, 30 metre yüksekliğinde arkeolojik bir höyük olan Arslantepe ovaya hâkim bir noktada bulunup, en az 6. Binyıldan Roma dönemine kadar iskân görmüş, yerleşim katmanlarının üst üste yığılmasıyla oluşmuştur. Höyük, bahçeler arasında evlerin serpiştirildiği Orduzu köyüyle çevrilidir. Alana giden sokakta yer alan evlerin bazıları halen kerpiçten yapılmış binalar olup, bunlar birkaç yıl önce Malatya Valiliğince restore edilmiş, böylece bu önemli geleneksel mimarinin örneklerinden birkaçı koruma altına alınmıştır.

1.2. Coğrafi Konum ve Jeolojisi

Arslantepe Arkeolojik Alanı Malatya Ovasında (koordinatları: 38.36119, 38.38209) yer almaktadır. Şehir merkezinden 7 kilometre, Fırat kıyısından 15 kilometre uzaklıktadır. Orduzu köyünde alışılmamış bir şekilde yükselen Arslantepe alanının yükseldiği Malatya Ovası yıllık 400 mm'yi geçmeyecek şekilde yağış almaktadır. Yaz aylarında gayet sıcak (Temmuz ayı ortalaması 26 derece) bir iklime sahiptir. Mevcut sulama uygulamaları dikkate alınmadığında, bu değerler çöl-altı bozkır yapısına özgüdür ancak yer altı suları sayesinde yapılan sulamayla bir vaha ortaya çıkmaktadır. Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılında açıkladığı verilere göre, 1960 ila 2012 yılları arasında Malatya'nın yıllık ortalama sıcaklığı 17 derecedir. Yıllık ortalama yağış 386 mm olup kış ve bahar mevsiminde en yüksek seviyeye ulaşmaktadır (1-41 mm, 2-37 mm, 3-51 mm, 4-58 mm, 5-47 mm, 6-18 mm, 7-2 mm, 8-2 mm, 9-7 mm, 10-38 mm, 11-45 mm, 12-41 mm).

Arslantepe, Neojen çağına ait alüvyonlu ve gölsel tortularla dolu genişlemeli fayla sınırlı bir alanda yer almaktadır. Sahanın yakın çevresi Neojen çağına ait kumlu nehir yataklarını izleyen kil zengini tortularla doludur. Her iki tortu türü karbonat içermektedir. 700 metre kuzeyde ise, muhtemelen Miyosen çağdan kalma andezitik yanardağın kalıntıları, doğu yakasında Arslantepe höyüğü'nün yanından geçen küçük Orduzu Deresi ve geçtiği vadinin doğu hattını oluşturmaktadır.

Marcolongo ve Palmieri'ye göre, Arslantepe, alana güvenilir biçimde su sağlayan geniş hidrojeolojik uygun bir çevreye kurulmuştur. Günümüzde Malatya Ovasının geniş kesimleri yoğun kayısı tarımının yapıldığı bereketli toprakları oluşturan tortularda kaplıdır. Günümüzde yüzeyde ortaya çıkan genç tortuların oluş ve yaşı nadiren incelenmiştir.

Ovada ve Arslantepe höyüğü yakınlarında bulunan çok sayıda pınar nemcil ve sucul ağaçların (kavak, söğüt, karaağaç ve dişbudak gibi) yetişmesini sağlamıştır. Doğal olarak sulanan toprak ovada yoğun kayısı ağacı dikimine imkân verdiğinden günümüzde doğal bitki örtüsünde azalma olmuştur.

Türkiye'nin doğusunda yer alan Malatya, Anadolu çaprazının (diyagonal) yaklaşık 100 km doğusunda, biyoçeşitliliğiyle ünlü bir yerdir ildir. Bu Anadolu şehri İran-Turan fitocoğrafik bölgeye dâhil olup Türkiye'nin en zengin endemik taksonundadır. İlin endemik taksaları arasında *Hypericum malatyanum* Pesyemen ve *Lotus malatayicus* Poinert türler yer almakta ve isimlerinden bunların coğrafi kökeni ortaya çıkmaktadır. Malatya bitki örtüsüne ilişkin son yirmi yılda birçok çalışma yapılmıştır. Malatya bölgesinde bozkır bitki örtüsü

baskındır ancak bazı yerlerde meşelikler yaygındır. Meşe türleri arasında boisseri alt türü mazi meşesi (Reuter), O. Schwarz, cerris varyantı saçlı meşe, İran palamut meşesi, Lübnan meşesi ile gülgillerden bahçe alıcı, gül, süs eriği, armut ve dağ muşmulasıdır. Kabuksuz tohumlu bitkiler nadiren bulunur. Bunlar arasında özellikle bazı ardıç türleri yer almaktadır. En yaygın ise oxycedrus alt türü olan katran ardıçtır. Bu türlerin çoğu, M.Ö. yaklaşık 3 ve 4. Binyılda Arslantepe'deki mimari yapılarda kullanılmıştır.

1.3. Araştırmaların Tarihi

Araştırmalar 1930 yılında L. Delaporte başkanlığındaki Fransız heyetince başlatılmıştır. Höyüğün üst bölümlerini araştıran Delaporte, Geç Asur sarayı (M.Ö. 7. Yüzyıl) sarayı olarak adlandırılan, Demir Çağına ait önemli buluntuları ile meşhur Aslanlı Kapıyı (M.Ö. 9-8. Yüzyıl) gün yüzüne çıkarmıştır. Kapının her iki tarafında, yüksek vücut kabartmalı ve yuvarlak başlı, taş bloklardan oyulmuş aslan heykelleri bulunuyordu. Muhtemelen alana bu sebeple Arslantepe ismi verilmişti. Duvarlar, alçak kabartmalı taş levhalarla süslenmiş, ikonografisi ve stili Geç Hitit krallıkları sanatının tipik bir örneğiydi. Kapıdan içeride, devrilmiş halde ve olasılıkla kasten gizlenmiş büyük bir kral heykeli bulunuyordu. Bu heykeller ve kabartmalar Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde hayranlıkla izlenmektedir. İkinci Dünya Savaşı Delaporte'un çalışmalarına son verdi. Savaşın ardından, 1949-51 yılları arasında, C. Schaeffer'in yaptığı, kısa süren ve faydası olmayan kazıların ardından alanda Fransızların yaptığı faaliyetler bitmiş oldu.

Arslantepe Kazıları (Fotoğraf: MAIAO)

1961'de Arslantepe'de yeni bir İtalyan arkeoloji projesi başlatıldı. Başlarda P. Meriggi ve S. Puglisi ile yürütülen çalışmalar daha sonra sadece Puglisi tarafından yürütüldü. Halen çalışmaların devam ettiği Arslantepe Roma La Sapienza Üniversitesinin en büyük arkeoloji projelerinden birisi olmuştur. Puglisi'nin ardından kazıları Alba Palmieri üstlenmiştir. Çalışmalar şu anda Marcella Frangipane yönetiminde devam etmektedir. İtalyan heyeti, daha önce Fransız ekibin de çalıştığı, kuzeydoğu alanında araştırmalarına başlayarak, höyüğün kuzey kuşağı boyunca uzun katman silsilesini tanımladı. M.Ö. 1 ve 2. Binyıla kadar uzanan birçok yapı bulunmaktadır – Geç Hitit (Demir Çağı), Hitit İmparatorluk (Geç Bronz

II) ve Erken Hitit (Geç Bronz I) dönemleri –. Geç Kalkolitik 3-4 döneminden kalma (M.Ö. 4. Binyıl), işlenmemiş toprak üzerine yapılmış, az sayıda arkeolojik kalıntı içeren ve çürük Erken Bronz katmanlara sahip yedi yapının zemini günışığına çıkarılmıştır. Bu bölgedeki silsile geç Roma iskânıyla sona ermiştir.

Son 35 yılda araştırmacılar, en erken yerleşimlerin höyüğün nüvesini oluşturduğu, höyüğün batı ve güneybatı bölgelerinde yaptıkları kazılarla, Arslantepe'nin tarih öncesi ve protohistorik katmanlarında çalışmalarını yoğunlaştırdılar. Burada, geniş bir alan üzerinde, beşinci binyılın sonundan yaklaşık ikinci binyılın başına kadar olan dönemde, Geç Kalkolitik, Erken Bronz ve Orta Bronz katmanlarına ait uzun ve ayrıntılı bir silsile araştırıldı. Bu çalışmalar yaklaşık yüzden fazla C14 tarihlendirme yöntemiyle desteklenmiştir.

Dönemler	Arslantepe Dönemi	Kesin Kronoloji	Kuzeydoğudaki muasır kültürler	diğer
Roma ve Bizans	I	-		
Demir Çağı	II-III	1100-712	Geç Hitit	
Geç Bronz Çağı II	IV	1600-1200	Orta Hitit Krallık ve İmparatorluk	
Geç Bronz Çağı I	V B	1750-1600	Erken Hitit Krallık	
Orta Bronz Çağı	V A	2000-1750	Eski Asur Kolonileri	
Erken Bronz Çağı III	VI D	2500-2000	Erken Hanedanlık IIIb, Ur III	
Erken Bronz Çağı II	VI C	2750-2500	Erken Hanedanlık II-IIIa	
Erken Bronz Çağı IB	VI B2	3000-2800	Erken Hanedanlık I	
Erken Bronz Çağı IA	VI B1	3100-3000	Jemdet Nasr	
Geç Kalkolitik 5	VI A	3400-3100	Geç Uruk	
Geç Kalkolitik 3-4	VII	3900-3400	Orta Uruk	
Geç Kalkolitik 1-2	VIII	4700-4000	Erken Uruk	

2008 yılında, modern araştırma yöntemleri kullanılarak, alanın geç dönem tarihinde önemli safhaları oluşturan, bölgedeki Hitit "genişlemesi", ardından imparatorluk sisteminin çöküşü ve Malatya'da Geç Hitit Krallığının kurulması arasındaki dönemi incelemek amacıyla kuzeydoğu bölgesinde kazılar tekrar başlatıldı. Bu geçiş dönemine ait heybetli bir şehir duvarı ile şu anda Malatya Müzesinde sergilenen iki güzel kabartma bulunmuştur.

1.3.1. Tarihöncesi İskân: Arslantepe'de Geç Kalkolitik Dönem

Ubeyd sonrası dönemlerdeki son Araştırmalar: Arslantepe dönemi VIII

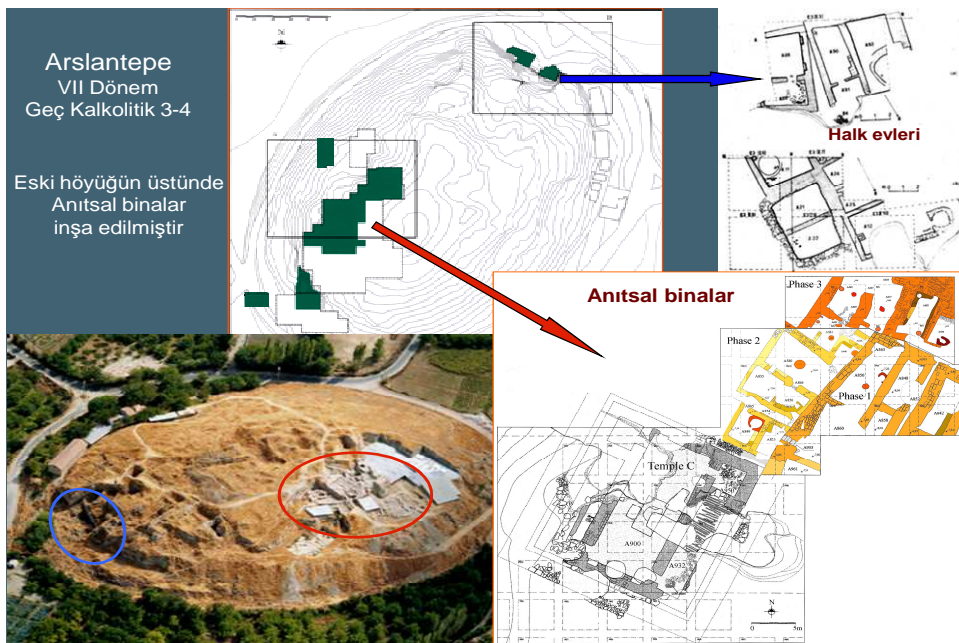
Höyüğün alt batı yamacında son dönemde yapılan kazılarda ortaya çıkarılan Halaf ve Ubeyd kültürüne ait çömlek parçaları, Arslantepe'nin M.Ö. 6. Binyıl kadar öncesinde yerleşim gördüğünün kesin kanıtıdır. Bu tarihe kadar yapılan kazılarda ortaya konan kanıtlar 5. Binyılın sonuna işaret etmektedir: Arslantepe dönemi VIII / Geç Kalkolitik 1-2 (yaklaşık M.Ö. 4300-3900). Bu dönem, yemek pişirmede kullanılan tüm donanımları içeren (konutların içinde ve dışında birçok fırın ortaya çıkarılmış olup, bunların bir bölümü çok büyüktür) birbirinin üzerine iskân görmüş yapı katmanlarıyla belgelenmiştir. Bu katmanlarda ele geçen çanak çömlek Fırat'ın batısı yönünde, Türkiye'nin güneydoğusuyla

bağlantılı (bakınız: Oylum Höyük) yerel çanak çömlektir. Ancak genel olarak bakıldığında, Geç Kalkolitik dönemin (LC 1-2) başlangıç safhasında Doğu Anadolu'nun geniş bölgelerini Yukarı Mezopotamya'ya bağlayan daha geniş tipte Ubeyd-sonrası seramik tabakasını oluşturmaktadır.

Merkezileşmenin arka planı: Seçkin ve ideolojik – dini grupların ortaya çıkışı. Birliğin Temeli. Arslantepe VII dönemi.

Geniş bir alan üzerinde yapılan araştırmalar, yerleşimin VII döneminde (Geç Kalkolitik 3-4, M.Ö. yaklaşık 3800-3400) mevcut höyüğün tüm yüzeyini kaplayacak şekilde genişlediğini göstermektedir. Bu dönem işlevsel ve sembolik alanlar arasındaki belirgin farkı ortaya koymaktadır.

Alanın kuzeydoğu ucunda 1960 ve 1970li yıllarda yapılan kazılar, genelde bir ila üç arasında odaya sahip küçük kerpiç evleri günışığına çıkarmıştır. Birinin duvarında siyah ve beyaz üçgenlerle yapılmış geometrik çizimler bulunmaktadır. Yine bu dönemde genellikle konutların dışında büyük fırınlar ile ev zemininin altında veya eve yakın yerlerde mezarlar ile birbirinden pek farklı olmayan mezar eşyaları bulunmuştur. Yetişkinler, bükülmüş pozisyonda gömülmüş, cesedin bir tarafına genellikle midye kabuğu ve boncuk gibi süsler konulmuştur. Bir cesedin yanında taştan yapılmış mühür bulunurken, bir başkasında ölü iki büyük pişirme kabı ile iki çanağın üzerine yatırılmış, ayakucuna da ibrik konulmuştur. Küçük çocuklar ve bebekler evlerin zeminlerinin altına çömlek içerisinde gömülmüştür. Daha eski zamanlara giden ve çok yaygın bir gelenek olan bu defin şeklinin Arslantepe VII döneminde devam ettiği belgelenmiştir.

Höyüğün batısındaki yüksek alanda, eski tepenin üzerinde, son dönemde yapılan kazılar, kerpiç duvarlarının kalınlığı 1-1.20 metreden fazla olan heybetli büyük binaları ortaya çıkarmıştır. Şu ana kadar bu bölgede kazılan ana ve daha erken döneme ait yapı, duvarlarla çevrelenen beyaz badanalı kerpiç tuğlalardan oluşan oldukça anıtsal yapılardır. Bu binaların anıtsal karakteri, büyük ebatları ve zemin planları, höyüğün tepesinde ayrı bir

bölge olarak topoğrafik konumları, kamusal tören alanlarına yakınlığı ve ortaya çıkarılan malzeme bu binaların seçkin sınıflar için yapıldığını göstermektedir.

Bu evlere yakın bir yerde, hemen güney/güneybatı yönünde ve höyüğün batı yamacına yakın bir noktada, iki büyük ve anıtsal tören binalarını, muhtemelen iki tapınak, ortaya çıkarmıştır. Bunların en son bulunanı ve en iyi durumda korunmuş olanı (C Tapınağı) büyük taş levhalardan oluşan ve yakın yüzeyin üzerinde yükselen kerpiçten yapılmış bir platform üzerine inşa edilmiştir. Arslantepe’de sadece bu binada kullanılan üçlü zemin planı, merkezi odanın kısa kenarlarını süsleyen girintili çok sayıda nişle birlikte, Mezopotamya mimarisini andırmaktadır. Öte yandan, ana odanın kuzey nişlerinde yer alan duvar bezemeleri ile taş platformun altına yatay olarak uzatılmış ağaç kirişler kullanılarak uygulanan özel gelişmiş inşa tekniği gibi yerel, veya her halükarda, kuzey geleneklerine rastlanmaktadır. Bu yabancı ve yerli özelliklerin birleşimi, Mezopotamya kültür yapısının genel çerçevesi içerisinde, Arslantepe’nin özgün biçimde sınıflı bir topluma doğru gelişme gösterdiğine işaret etmektedir.

18 x 7.20 metre ebadında, merkezi konumda yerleştirilmiş düşük ve alçak bir platforma sahip C Tapınağının büyük merkezi odasında törensel biçimde yemek dağıtım yapılmış olmalı. Oda zeminine dağılmış (hem taşla kazınarak hem çarktan geçirilerek yapılmış) veya yandaki odalarda, kısmen in situ olarak, üst üste konulmuş, ters dönmüş ve kısmen üst raftan düşmüş olabilecek ve kullanıma hazır halde bulunan yüzlerce seri üretim çanak bunun kanıtını oluşturmaktadır. Odanın güneydoğusunda, kullanıldıktan sonra ikinci bina içerisindeki (D Tapınağı) küçük bir odaya, aslında merdiven altı bir oda, atılmış durumda çok sayıda kil mühür baskıları (*cretulae*) de bulunmuştur. Çok sayıda *cretulae* ile çanağın varlığı, Arslantepe’de dördüncü binyılın sonunda tam bir gelişim sağlamış ürünlerin ve emeğin merkezden kontrolü süreciyle bağlantılı olarak, dağıtım uygulamalarının bu törensel ortamda yapıldığını göstermektedir.

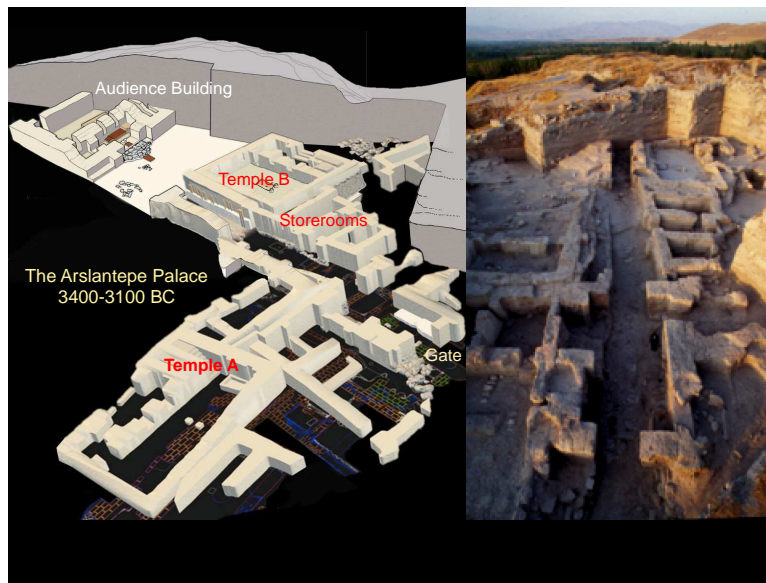

VII döneminden kalma çanak-çömlek buluntular seri üretime yönelik genel eğilimi yansıtırken, tüm Geç Kalkolitik dönemde Yukarı Mezopotamya çevresinde saman harcı kullanımı, süsleme eksikliği ve kötü fırınlama (toprak pişirimi) gibi özellikler gözlenmiştir. Malatya Ovasına özgü yerel kültür anlayışını ortaya koyan şekiller ve birikim, yine bu durumla bağlantılı olarak, Malatya’nın Fırat’ın batısı ve Amik’le ilişkisini ortaya çıkarmıştır.

Seri üretim çanaklar aynı dükkânda imal edilmiş gözükmektedir. Çanak yapımıcısının işaretinin ortaya çıkması, kurutma veya fırınlama işlemi için ortak alanlara getirilen ürünlerin hangi dükkâna ait olduğunu belirlemek için kullanılmış olabilir.

Dördüncü Binyılın Sonunda Merkezileşme. (VIA Dönemi, MÖ 3400-3100) Bilinen ilk "Saray" Kompleksi

Ekonomik ve siyasi merkezileşme bir sonraki VI A döneminde (Geç Kalkolitik 5, M.Ö. 3400-3100) zirveye ulaşmıştır. İki tapınak terk edilerek, güneyleri ve güneydoğularına doğru, birbiriyle bitişik birkaç teras üzerinde, koridor ve avlularla bağlantısı olan ve birçok farklı kamusal işlerin (dini/törenselsel, idari, depolama ve kabul) ifa edildiği heybetli ve tamamen yeni bir mimari kompleks höyüğün eteğinde inşa edilmiştir.

Kompleks içerisinde, eski C ve D tapınaklarından çok daha küçük olan ve iki parçalı iki küçük tapınak (A ve B tapınağı) bulunmaktadır. Burada törenselsel etkinliklerin belirli sayıda kişiyle, muhtemelen yönetici seçkin sınıflar ile, sınırlandırıldığı düşünülmektedir.

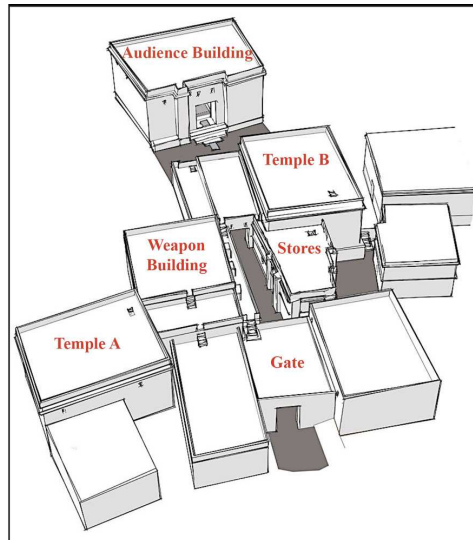

Bununla birlikte, halen önemli olmakla birlikte, dinsel unsurun bir şekilde öneminin azaldığı görülmektedir, çünkü insanlar tüm anıtsal görkemiyle yükselen oldukça büyük sivil bir binanın önünde toplandıkları geniş bir avluda kamusal etkinlikler yapmaktadır. Burada yakın zamanda taht olması muhtemel bir yapı ortaya çıkarılmıştır. Burası, halkın binanın dışındaki “tahtın” önünde durarak otoriteye saygılarını sundukları bir tür Huzura Kabul binasıydı. Bu binanın arka tarafı yüksek statüye sahip kişilerin, muhtemelen yönetici sınıfın, bir araya geldiği yerd.

15

Bu sebeple VIA dönemi Arslantepe mimari kompleksi şu ana kadar bilinen en eski “kamusal saray örneği olup, Yakın Doğunun meşhur 3. Binyıl saraylarına yüzlerce yıl fark atmaktadır.

Ürünlerin, bilhassa temel gıdanın, kontrolünün sağlanması amacıyla yeni siyasi iktidar ideolojisi kompleks idari organizasyonla desteklenmiştir. Depolarda bulunan düzinelerce büyük ve orta ölçekli kaplar (küp ve kaplar), çok sayıda akıtacaklı şişeler ve küçük kaplar burada farklı türden gıdaların depolandığının gösteren kanıtlardır.

Bugüne kadar ortaya çıkarılan depo kompleksindeki iki ana odanın işlevindeki farklılık ilginçtir. Kuzeydeki büyük oda büyük çanak çömleklerle dolu olduğundan ana depolama bölümüydü; daha küçük olan güneydeki odada sadece üç büyük küp, iki geniş kap ve birkaç pişirme kabı bulundu. Ancak burada muhtemelen yemek veya gıda tayınında kullanılan çömlekçi çarkında seri imalatla yapılmış yüzlerce çanak ile 130 adet mühür baskı bulunmuştur. Çok sayıda restore edilmiş kap ve çok iyi durumda korunmuş kil baskı mühürler şu anda Malatya Müzesinde sergilenmektedir.

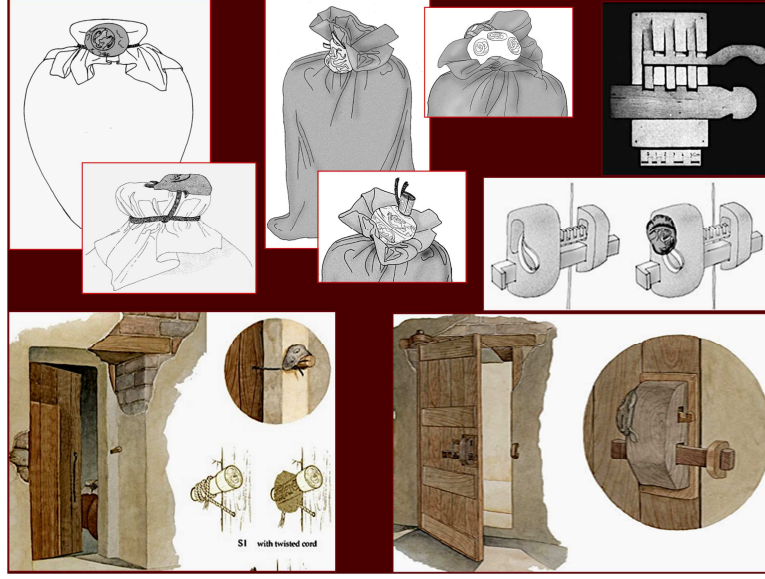
Mühür baskıların bazıları mühürlendikleri kaplardan zemine düşmüş haldeyken, diğerleri muhtemelen geçici olarak odanın bir köşesine yığılmışlardı. Bazıları ise muhtemelen çökmüş üst bir raftan aşağı düşmüştü. Muhtemelen kuzeydeki odadan verilen depolanmış gıdalar merkezi seçkinlerin çalıştırdığı işçilere yemek şeklinde bu odadan dağıtılıyordu. Artık mallar, dağıtım işleminin en erken eski şekli olan her türlü dini veya törensel uygulamalardan bağımsız olarak, idari ve “laik” bir şekilde kontrol ve idare ediliyordu.

Kullanıldıktan sonra geçici olarak bir kenara alınarak hesaplandıktan sonra saray içerisindeki boşaltım yerlerine düzenli gruplar halinde atılmış binlerce *cretulae* bulunmuştur. Yaklaşık 2200 tanesi halen mühür baskıları ve mühürlenmiş nesnelere açık biçimde gözüken izlerini taşımaktadır. Olağanüstü çeşitlilikte güzel tasarım ve stile sahip 200'ün üzerinde farklı mührün rekonstrüksiyonu, baskı izinden yola çıkarak, yapılmıştır. Çok iyi kavramsallaştırılmış bu malzemenin özgün biçimde birleştirilmesi uzun ve esaslı bir çalışmayla yapılmıştır. Mühürler üzerinde yıllarca yapılan derinlemesine çalışmalar Arslantepe'de MÖ 4. Binyılın sonunda bile hayli komplike idari bir sistemin var olduğunu göstermektedir. Hiyerarşik biçimde örgütlenmiş memurlar farklı türden kaplar ve depoları mühürleyip kontrol etmiş ve mühürlerin muhasebeleştirilmesi ve *cretulaeye* atfedilen evrak değeriyle yazının olmadığı bir dönemde ekonomik işlemleri yönetmiş ve geçici olarak kayıt altına almışlardır.

Duvar resimlerine özel bir önem atfedilmektedir çünkü bunlar sadece duvarları süsleyen şeyler değil aynı zamanda mecazlı motifler ve kapılar ve ana koridor kenarlarına yapılmış gerçek yaşam sahneleri olup, saraya giren herkese ideolojik açıdan önem taşıyan ve bir hayli anlam dolu mesajlar vermektedir. Bu resimlerin en iyi korunmuş olanları, başlangıçta koridordan sarayın iç avlusuna geçişi sağlayan, depoların ortasındaki merkezi odadan geçerek, ilk başta kapı olan ancak sonradan kapatılarak duvar haline getirilen yerde her iki tarafta bulunan hemen hemen iki özdeş insan biçimli figürler olup, bunlar sembolik açıdan güçlü öğelerdir. Daha karmaşık ve ilginç ise iki öküz tarafından çekilen ve bir arabacı tarafından sürülen, sanki binadan çıkıp gidiyor izlenimi veren bir araba (belki de saban) olup, iç koridorun doğu duvarında yer almaktadır. Bu imge, bir mühür baskı üzerinde yer alan benzer bir motifle birlikte (stil olarak tamamen farklı olmakla birlikte), Arslantepe beylerinin tarımsal faaliyetleri kontrol etmeye verdikleri önemi vurgulamaktadır.

Arslantepe Sarayındaki duvar resimleri in situ olarak korunmuş olup anıtsal yapıyı ziyaret eden halk tarafından hayranlıkla izlenmektedir.

Çanak çömlekler çoğunlukla çarkta yapılmış, güzel, iyi fırınlanmış ve solgun renktedir. Uruk kültürünün Mezopotamya modellerinden etkilenmiş olmakla birlikte özgün ve yerel özelliklerini korumaktadır.

Seri üretimin çoğu konik biçimli çarkta yapılmış çanaklarla sınırlıdır. Bunlar hızlı çarkta seri olarak üretilmiştir. Diğer çanak çömlek kategorileri de çarkla yapılmış ve bir önceki dönemden daha standart ve homojen gözükmektedir. Çömlekçi işaretinin bu dönemde ortadan kalkması ise daha "endüstrileşmiş" bir imalata doğru değişim yaşandığını göstermektedir. Suriye-Mezopotamya Uruk dünyasıyla bağlantılı çarkla yapılmış mallara ve daha 'yerli' el yapımı mutfak kap kacaklarına ek olarak, şekli, estetik anlayışı ve imalat teknikleri çağdaş Orta Anadolu kaplarıyla bağlantıyı gösteren el yapımı kırmızı-siyah kap VII döneminin sonunda ortaya çıkmıştır.

Saraydaki binalardan birinde (Bina III) üçgen spiral levhalı arsenik bakır alaşımıyla yapılmış silahlar (birkaçı gümüş kakmayla süslenmiş dokuz kılıç ile on iki mızrak ucu) ile başka bir binanın anıtsal girişinin köşesinde bulunan ilginç arsenik bakır alaşımı, kurşun ve

gümüş içeren, kapı mili ve gelişmiş alaşımlardan yapılmış muhtelif bulgular metalürjide yüksek teknolojik standartlara erişildiğini ve ilk kez kılıç üretildiğini göstermektedir.

Bu dönemde Arslantepe, Suriye-Mezopotamya toplulukları ile İç Anadolu ve Kuzeydoğu Anadolu'nun dağlık kesimlerinde yaşayanları kapsayan oldukça geniş bir bölgelerarası ağ içerisinde ana aracı rolü oynuyor, diğer yandan da her zaman kendi özerkliğini koruyordu. Arslantepe devlet oluşum sürecinde önemli ve etkin bir rol oynamasına ve Mezopotamya dünyasında yaşananlarla ilişkisi olmasına karşın, alanda merkezi siyasi ve ekonomik kontrolün gelişimine işaret eden güçlü bir sistemin gerçek anlamıyla "şehir" sistemine dönüşmemesi, kendine özgü ve daha az oturmuş farklı yapısı, hayli şehirleşmiş bölgelerinkinden daha fazla içine kapanmış olması nedeniyle hızla çökmüştür.

1.3.2. Erken Bronz Çağı

Üçüncü Binyılın Başında Kriz ve Yeni Gelişmeler. VIB Dönemi

Üçüncü binyılın başında merkezi kurumları alt üst eden kökten bir kriz Mezopotamya tipi merkezi sistemin çöküşüne yol açarken, Arslantepe'nin tarihini sonsuza dek değiştirdi. Yaklaşık M.Ö. 3000 tarihinde harap edici bir yangın sarayı kül ederek, Geç Kalkolitik toplumun erken dönem devlet örgütlenmesine son verdi. Güney bölgeleriyle Suriye-Irak Cezire'siyle ilişkiler zayıflarken, Yukarı ve Orta Fırat Vadisiyle yakın ilişkiler kısa bir süre devam ettirildi (Erken Bronz I dönemi). Bu dönemde Kuzeydoğu Anadolu ve Transkafkasya dünyasıyla yeni ilişkiler kuruldu ve bu ilişkiler güçlendirildi. Arslantepe'de Erken Bronz I döneminde (yaklaşık M.Ö. 3100-2800, Dönem VIB) iki safha olduğu kabul edilmektedir. Saray sisteminin çöküşünü takip eden bir veya iki yüzyıl boyunca birbirini izleyen olaylarla görülen istikrarsızlık, belki de çatışmalar, ortaya çıktı.

EBI (VIB1 dönemi) ilk safhasında, daha önceden kamu binaları ve seçkin sınıfların konutlarının işgal ettiği alanlar terk edildi ve muhtemelen ovada ve civar yerlerde daha önceden hareket halinde olan göçebe çobanlar yıkıntılar üzerinde mevsimlik yerleşimler kurdular. Böylece gelenek ve kültürel özellikleri paylaştıkları Doğu Anadolu ve Trans Kafkasya dünyasının geniş ilişkiler sistemine katılmış oldular. Yeni gruplar gruplar sazlarla örülmüş ve çamurla sıvanmış, geniş ve açık alanlarla birbirinden ayrılmış, çit kazıklarının yerleştirildiği çukurlarla çevrili – belki hayvanların konulması için yapılan ağların kazıklarıydı - dört köşeli kulübelerde yaşadılar. Bu grupların kullandığı çanak çömlek özellikle el yapımı, kırmızı-siyah renkte ve perdahlanmış şekildeydi. Geç Kalkolitik dönemin kırmızı-siyah kaplarının benzer fırınlama teknikleri kullanılarak ve benzer estetik standartlara göre (çanak-çömleklerin en görünür yüzeylerinde her zaman siyah renk kullanılmıştır) yapılmışlardı. Ancak benimsenen yeni şekiller Transkafkasya kültürünün dağarcığını andırmaktadır.

Erken Bronz I döneminin ikinci safhasında (dönem VIB2) Uruk kökenli kerpiç yapım geleneklerinde ve çömlekçi çarkıyla yapılan açık renkli çanak çömlek imalatında bir canlanma görülmektedir. Bu durum erken dönem tipolojik özelliklerin devam ettiğini göstermektedir. Astar süslemeli boyunlu kaplar dağarcıkta genel bir değişikliği ortaya koyan birçok yeni şeklin ortaya çıkmasında bu görülmektedir. Küçük kapların sayısındaki artış ve merkezi depolamaya uygun büyük kapların sayısındaki düşüş şeklinde olmuştur. Geç Uruk Dönemine ait bu seramikler özel VIB1 binasında, alanın diğer yerlerinde veya ovada bulunmuş olması yerleşik nüfusun geleneksel yaşam biçimini devam ettirip bu adetlerini

korumuş olabileceklerini göstermektedir. İki grup ve iki kültür çevresinin birlikte yaşadığına dair diğer kanıt, şekillerin kısmen seçilmiş olmasına karşın, VI B2 döneminde, Transkafkasya geleneğine ait çanak-çömleklerin varlığını devam ettirmesidir. Özetleyecek olursak, VIB2 çanak-çömlekleri genelde Orta ve Yukarı Fırat Vadilerinin Uruk kökenli kültürel özelliklerini taşımalarının yanı sıra Trans Kafkasya ve bağlı kültürlerin unsurları Yukarı Fırat Bölgesinin kuzey bölümlerinde bunlara katılmıştır.

VIB2 döneminin başında, belki de yeni bir siyasi sistemin ve yeni bir liderliğin devreye girmesinin sonucu olarak, yeni siyasi güç sistemleri yeniden kurulmuş gözüküyor. Höyüğün tepesinde, iç payandalarla desteklenmiş taş temeller üzerine inşa edilen 4 metre kalınlığında muhkem bir kerpiç duvar, özellikleri henüz tanımlanamayan bir tür hisar gibi, yerleşimin üst bölümünü çevirmektedir.

21

İki farklı grup ve iki kültürün bir arada yaşadığının diğer kanıtı, Kral Mezarı (T1) denilen, yaklaşık MÖ 3000-2900 civarı, zengin mezar buluntularından elde edilmektedir. Bu mezar VIB2 döneminin tam başına veya VIB1 ile VIB2 arasında geçiş dönemine aittir.

Bu, köyün yan tarafında, tahkimat duvarının dışında konumlanmış, düzgün olmayan 5 m. genişliğinde büyük bir çukurun tabanına yapılmış, etkileyici taştan bir sanduka mezardır. Mezarda, sağ tarafına büzülmüş vaziyette bir yetişkin, oldukça çeşitli mezar eşyalarıyla birlikte, yatmaktadır. Bu eşyalar arasında kaplar, akik taşı, nefes taşı, gümüş ve altın gibi kişisel eşyalar ile arka tarafına yerleştirilmiş, arsenikli bakır, bakır-gümüş alaşımı, gümüş ve altından yapılmış silahlar, aletler ve süsler gibi metal nesnelere yerleştirilmiştir. Sanduka mezarın üzerinde muhtemelen kurban edilmiş dört ergenin cesetleri bulunmuştur.

Bunlardan ikisi, bir kız ve muhtemelen bir erkek, sandukanın üzerinde yatar vaziyette, bakır broşlar ve taç ile gümüş-bakır alaşımlı saç tokası takılı halde bulundular. Bu

malzemelerin “efendi” ile mezara gömülen eşyalarla benzer olması kurban edilen ergenlerin kralla bir akrabalığına veya başka türden yakınlığına işaret ediyor olabilir. Yine çok genç ve her ikisi kız olan diğer iki birey mezarın dışında bulunmuştur. Bunlarla birlikte mezar eşyası bulunamadığından bu iki ergen köle olabilir. Bu mezar halen görülebilmekte ve ziyaret rotasının parçası olacaktır.

VIB2 döneminin ikinci safhasında, büyük setin dışında, höyüğün yamacında bulunan köyde, küçük kerpiçten yapılmış (bir ila üç odalı) evler bulunmaktaydı. Bu evlerin tabanında kilolarca yanarak kömürleşmiş hububat (genellikle arpa ancak buğday ve baklagiller de vardı) bulundu. Bunlar muhtemelen yangın köyü tahrip etmeden önce depolanmak amacıyla konuldukları üst raflardan yere düşmüşlerdi. Evcil hayvanların kesilmesi veya metal işlerinin yapıldığı (döküm) avlular ve açık alanlar bulunuyordu.

M.Ö. 3000-2900 yıllarına tarihlenen bu olağanüstü definin varlığının yanı sıra höyüğün üstüne yapılan büyük tahkimat duvarı, kült alanları, mühür baskılar ve seri üretim çanakların ortadan kalkışı yeni bir tür iktidarın tesis edilmiş olabileceğini, dördüncü binyılda yaşananların tersine, güçlerini kaynaklar ve emeği merkezileştirmek yerine daha çok savunma ile şeflerin siyasi ve askeri rolüne odaklandıklarını gösteriyor olabilir.

Erken Bronz II ve III’de Yeni Gelişmeler. VIC ve VID Dönemleri

VI B2 dönemi yerleşimini de tahrip eden yangının ardından, yeni ve daha kökten bir parçalanma ortaya çıktı. Böylece alan, tamamen yeni kültürel ve siyasi özellikleriyle ortaya çıkmadan önce, geçici olarak terk edildi. M.Ö. 2750 ila 2500 arasında (Erken Bronz II dönemi, Arslantepe VIC dönemi), alan muhtemelen burada mevsimsel olarak yerleşen ve arkalarında çok küçük yapılar bırakan konargöçer gruplar tarafından tekrar iskân edildi. Ancak bu dönemde, küçük direk oyuklarına ve çöp atılan çukurlara sahip birkaç dağınık hafif çökük dairevi kulübeler vardı. Bu dönemin sadece ikinci safhasında, höyüğün yukarı kısmında geniş taraçalı çok odalı binalar yükselmişti. Zemine gömülmüş dibekler, at nalı biçimli

ocaklar ile yüksek pişirme yerleri olan eklemli fırınlar ve küllerin atıldığı çukurlar gibi yeni tür ev donanımlarına sahip büyük dörtgen odalar yapılmış gözüküyor. Tarımsal ürünlerin korunduğu ve işlendiğine kanıt olan bu büyük izole bina geniş bir aile veya akraba grubunca iskân edilmiş olabilir. Bu binanın etrafında göçmen insanlar alanı, belki mevsimlik olarak, kullanmaya devam ettiler.

Bu dönemde tüm çanak çömlek elle yapılmıştı ve iki tür üründen oluşuyordu: Transkafkasya geleneğine ait, ancak bu dönemde yeni tipolojik özelliklere sahip yeni şekiller kullanarak yapılan, kırmızı-siyah çanak çömleğin kökenini oluşturduğu bir siyah ve koyu perdahlanmış kap bulunmaktadır. İkinci sınıf ürün, kendine özgü yerel üslupla kırmızı veya kahverengi doğrusal geometrik motiflerle boyanmış, hafif perdahlı kaptır (Gelinciktepe kabı).

Evlerin şekli ve evlerde kullanılan donanım ile çanak çömlek, bu dönemde grupların parçalanması ve taşralılığın ortaya çıkışıyla tanımlanan kökten kültürel değişime işaret etmektedir. Arslantepe, artık ovaya egemen bir konumda olmasa da, Malatya Ovasının dar alanında bir nirengi noktası olarak kalmaya devam etmiş olabilir. Bu tarihten itibaren alanın ve bölgenin tarihi Suriye-Mezopotamya ve Orta Fırat Vadisinin en güneydeki bölgelerinden tamamen kopmuş ve Doğu Anadolu'nun bir parçası olmaya başlamıştır.

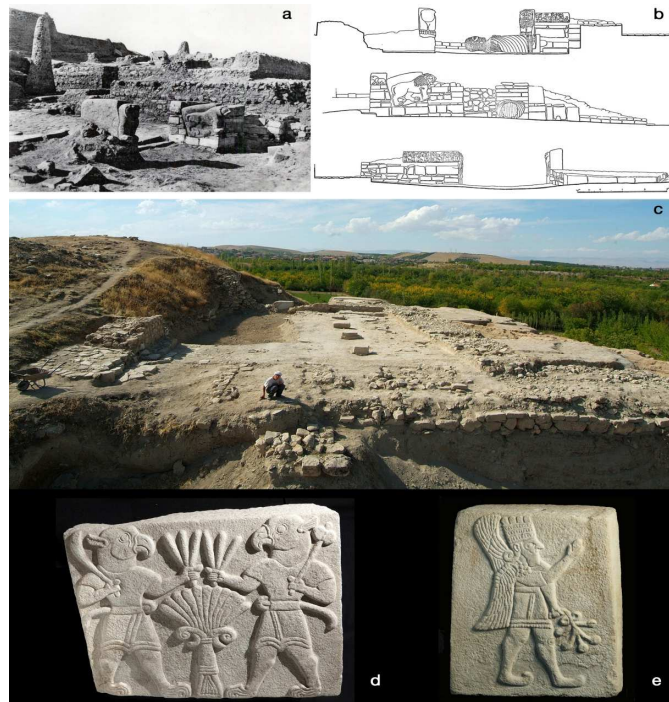
Erken Bronz III döneminde (VID, M.Ö. 2500-2000), yerleşimler aşama aşama, artan bir planlama ve yoğunlukla, höyüğün yamacına doğru yayılmaya başladı. Yollar, kanallar, avlular ve el sanatları dükkânları açıldı. Bu dönemin başında, yuvarlak evlerinin yarısı yer altında olan gruplar sıklıkla boş alanlarda veya terk edilmiş evlerin harabeleri üzerinde yerleşmeye devam ettiler. Ancak yoğun ve höyüğün tamamını kaplayacak şekilde genişleyen yerleşimler zamanla ortadan kalktılar. Evler ve çevrenin sürekli yenilenmesi ve yeniden yapılması sebebiyle EB III yapıları zaman içerisinde yavaş bir değişim gösterdi. Ancak bu dönemde daha büyük ölçeğe yayılan tahrip dönemleri yoktur. Her ne kadar yeni siyasi bir merkezleşmeye dair açık kanıt yoksa da Arslantepe bir kez daha Malatya Ovasının en büyük ve en önemli merkezi olmuştur. Aslında, kanıtlar ortaya koymaktadır ki, örgütlenme yapısı ovada ve çevreleyen tepelerde sayısı artacak şekilde küçük özerk merkezlere dayanıyordu. Bu örgütlenme belki de, o dönemde tüm yerleşimi çevreleyen ve

höyüğün yamacında yapılmış sağlam yarı dairevi tabyalı büyük tahkimat duvarının inşasından anlaşılacağı gibi, yeni savunma gereksinimleriyle ilişkilidir.

Halen elle yapılan çanak çömlekler önceki dönemin geleneğini yakından izliyor ve iki sınıftan oluşuyordu: siyah perdahlı ve boyalı. Bu dönemde ayırt edici özelliğine kavuşan ve yerleşen birçok tipolojik özellik geliyordu. Ürünlerini bütün bölgeye dağıtan uzmanlaşmış zanaatkârların işi olabilecek, Elazığ ilindeki ürünlerle yakından bağlantılı ve benzer olan, çok daha yoğun, komplike ve standart üsluplu çanak çömlek boyama ortaya çıkmıştı. Birçok höyükte ele geçen maden işleme dükkânı buluntuları zanaatkârlığın hayli uzmanlaşmış olduğunu teyit etmektedir.

1.3.3. Orta Bronz Döneminden Demir Çağına (Dönem V ila III). Hitit “Egemenliği” altında Yeni Gelişmeler ve Geç Hitit Melid Krallığının Yükselişi

Orta Bronz Çağında (M.Ö. VA, 2000-1750 Dönemi) ele geçen kanıtların çoğu höyüğün güneybatısında bulunmuş olup, doğrudan üzerine kurulduğu Erken Bronz III yapılarının mimarisi ve malzeme kültürüyle çok yakın bir devamlılık göstermektedir. Höyüğün tepesine yakınlıkları ve daha sonra yapılan taraçalama işlemleri sebebiyle bu binalar ciddi biçimde zarar görmüştür. Bu sebeple mimari sadece birkaç yapıda iyi korunmuş durumdadır. Bunlardan biri, merkezinde etkileyici at nalı şekilli çift fırın bulunan tek uzun kare bir oda içermektedir. Bu odanın kuzeybatı köşesinde yığılmış halde bulunan kilden ağırşakların keşfi kalıntıların muhtemelen dokuma tezgâhına ait olabileceğini göstermektedir. Çömlekçi çarkıyla yapılmış yeni tür mallar ortaya çıkmakla birlikte, bazıları seyrek de olsa Suriye-Mezopotamya dünyasıyla iletişimin yeniden başladığını da gösteren çanak çömlekler önceki dönemle devamlılık arz etmektedir.

Malatya ve Elazığ'da üçüncü binyılın ikinci yarısında ortaya çıktığı düşünülen siyasi parçalanma, önce kültürel ve daha sonra MÖ ikinci binyıl boyunca doğuya doğru siyasi yayılımını ilerleten Hitit Devleti için uygun koşullar yaratmış olabilir. Geç Bronz I Döneminde (Dönem VB, M.Ö. 1750-1600) Arslantepe'de yeni toprak duvarlı savunma sisteminin yapılmış olması, yanlarında iki adet iki parçalı dörtgen kuleler bulunan ve Orta Anadolu kapılarını hayli andıran şehir kapısı inşasından anlaşılabilceği gibi, bu etkiler Erken Krallık döneminde hissedilmeye başlamıştı. Şimdi şehrin girişi, tarih öncesi çağlarda ortaya çıkan tersine, kuzey/kuzeydoğu yönünü, yani Fırat Nehrini, işaret ediyordu. Şehir küçülmüş ve kapılar batıya doğru hafifçe değişmiş olmakla birlikte bu tahkimat sistemlerinin düzenlenme şekli tüm Hitit İmparatorluk ve Geç Hitit dönemleri boyunca değişmeden kalmaya devam edecekti. "İmparatorluk" dönemi (Geç Bronz II, Dönem IV, M.Ö. 1600-1200) kapısının farklı bir zemin planı – 'kısaç' tipi – (tenaille) olmakla birlikte üslup olarak tamamen İç Anadolu olduğu görülmektedir. Bu evreye ait, Alışar ve Alacahöyük arka kapılarıyla paralellik gösterdiği aşikâr olan ve su kaynağına giden bir tünel olması muhtemel bir "sahte geçit" vardı. Genellikle höyüğün kuzey/kuzeydoğu yönünde uzanan Hitit kalesi muhtemelen imparatorluğun çöküşünden sonra tahrip oldu, ancak M.Ö. ikinci binyılın sonu ile ilk binyılın başını takip eden dönemde, bugün tahrip edilmiş durumda bir sur kapısının bağlandığı, yeni ve büyük bir kent suru inşa edildi. Bu giriş muhtemelen, duvara bitişik olan zemine çökmüş iki kabartmadan anlaşılacağı gibi, taş kabartmalarla süslüydü.

Muhtemelen yerel yöneticilerin şehir ve bölge yönetimine el koyduğu bu geçiş dönemi, yeni özerk Melid/Malatya Geç Hitit Krallığının kuruluşuna hazırlıktı (Demir Çağı, Dönem III). Arslantepe bir kez daha bu krallığın başkenti olarak yeşerecek, yeni heybetli binalar dikilecekti. Bunlardan biri geniş sütunlu salon ve meşhur, tamamen özgün taş kabartmalarla süslenmiş, "Aslanlı Kapı" idi. Arslantepe küçük bir kale halini alırken, siyasi ve idari iktidarın merkeziydi. Ancak bu dönemde alt kısımda bir şehir olduğuna dair, şu anki araştırmalara göre, bilgi yoktur.

Geç Roma ve Bizans dönemlerine tarihlenen küçük yerleşimlerin kalıntıları ortaya çıkarılmakla birlikte, Asur Kralı 2. Sargon'un M.Ö. 732'deki tahribatıyla Arslantepe'nin zenginliği ve merkez olma özelliği sona ermiştir.

2. ARSLANTEPE'NİN GÜNÜMÜZDEKİ DURUMU

2.1. Mevcut Yönetim ve Organizasyon

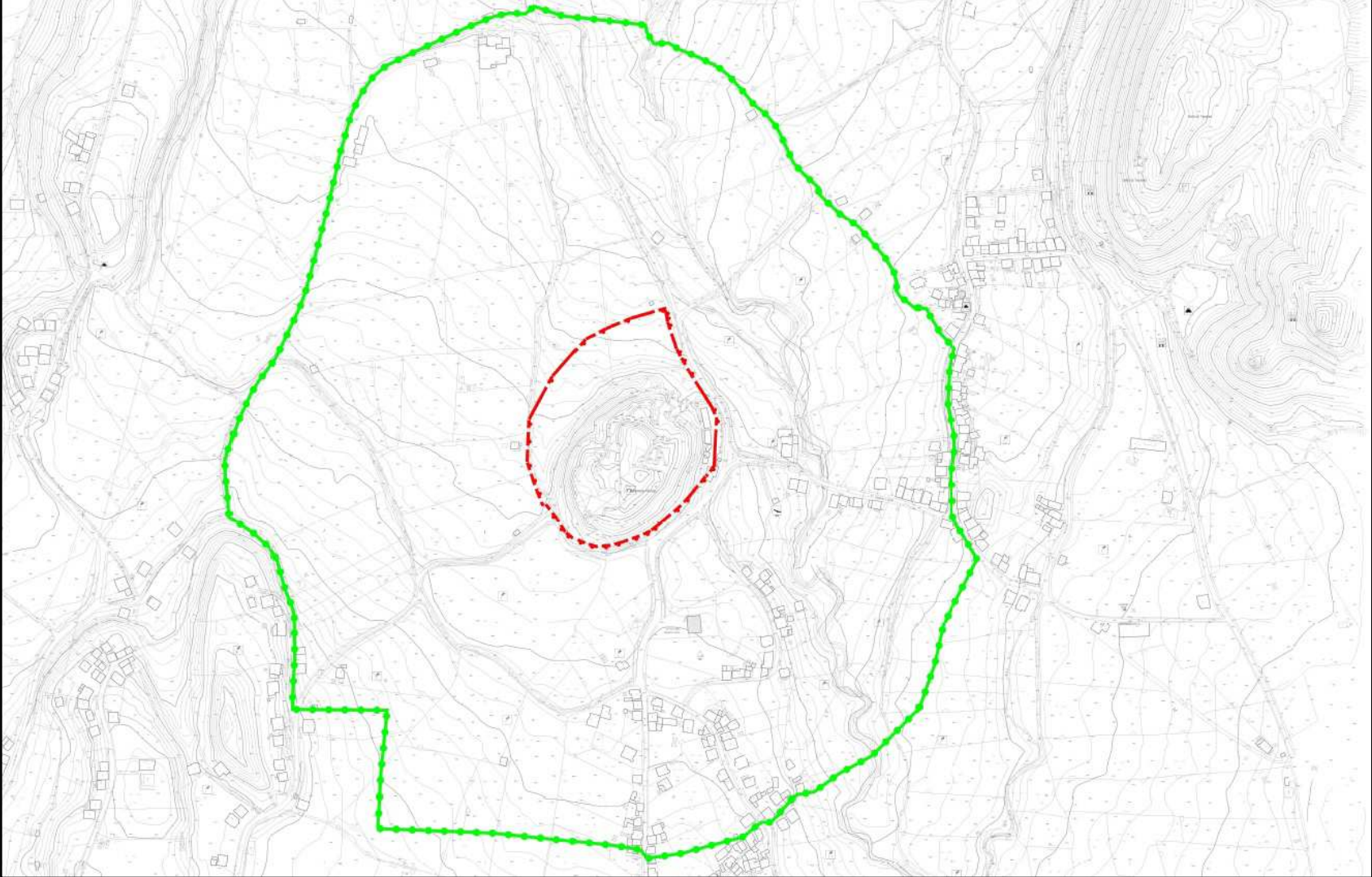
2.1.1. Yasal Statüsü

Arslantepe höyüğü, ilk kez, Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 20/01/1989 tarih ve 191 sayılı kararıyla birinci derece arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir. Sivas Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 23/12/2010 tarih ve 2145 sayılı kararıyla bu sınırlar genişletilmiştir. Ayrıca, Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 24/01/2018 tarih ve 4081 sayılı kararıyla alanının yakın çevresi üçüncü derece arkeolojik sit olarak ilan edilmiş olup üçüncü derece sit alanı sınırı Bakanlığın 09/04/2018 tarih ve 303566 sayılı kararıyla onayladığı yönetim planı sınırıyla örtüşmektedir.

Yasa'ya göre, birinci derece arkeolojik sit alanı içerisinde kesinlikle hiçbir yapılaşmaya izin verilmez, imar planlarında aynen korunacak sit alanı olarak belirlenir,

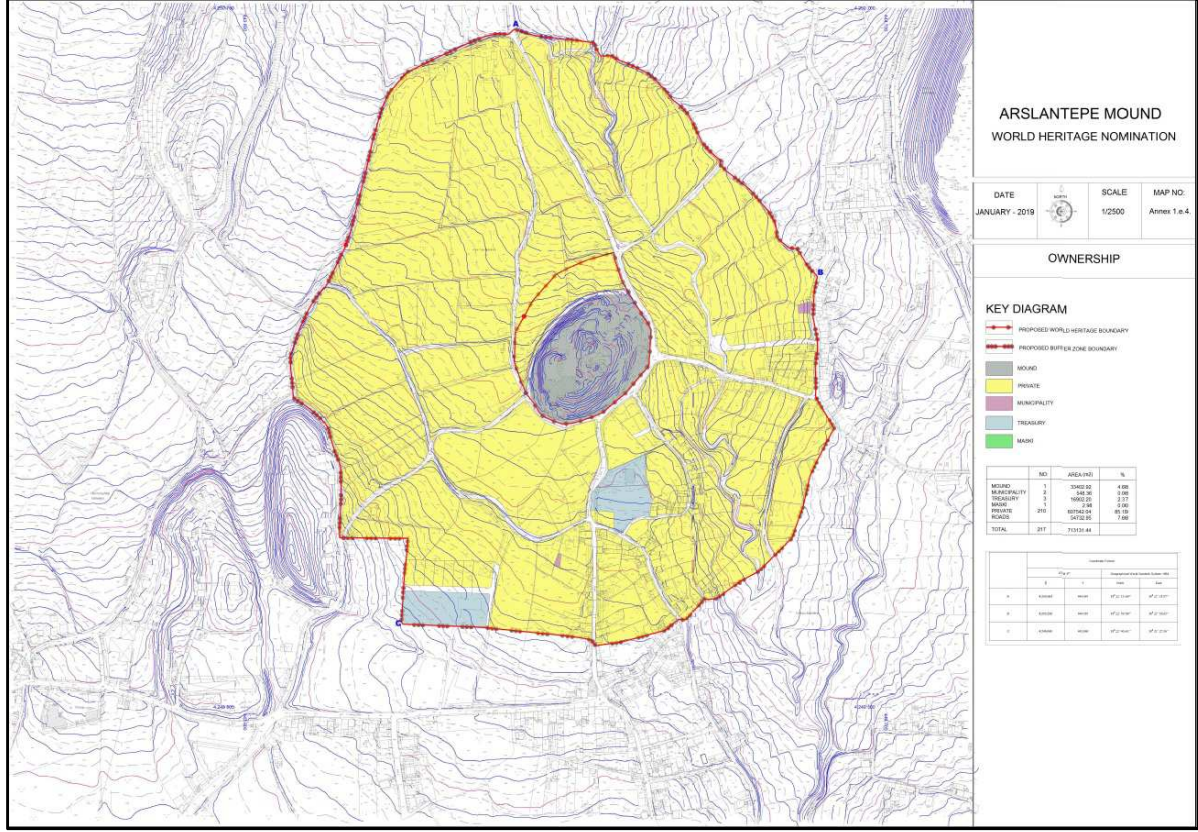

Harita: Arslantepe'deki Yasal Koruma Sınırları
Kırmızı Çizgi: 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı (Öneri Dünya Miras Alanı Sınırı)
Yeşil Çizgi: 3. Derece Arkeolojik Sit Alanı (Yönetim Alanı Sınırı ve Öneri Tampon Bölge Sınırı)

2.1.2. Mülkiyet ve Sorumluluk

Höyük'ün tamamı hazine arazisidir, ancak birinci derece arkeolojik sit alanı içerisinde, höyük dışında kalan alanda küçük bir kısım özel mülkiyette bulunmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü arkeolojik alanın korunması, konservasyonu ve sunumuna ilişkin gerekli önlemleri almaktan sorumludur.

Alan, Battalgazi Belediyesinin idari sınırları içerisinde yer aldığından, bölgede yapılacak planlama, erişim ve hizmet sunumu Battalgazi Belediyesinin sorumluluğundadır.

Alandaki araştırmalar, 1961 yılında Roma Sapienza Üniversitesini gözetiminde kurulan Arslantepe İtalyan Araştırma Projesi (MAIAO – Doğu Anadolu İtalyan Arkeoloji Heyeti bünyesinde) tarafından, hepsi de İtalya Roma Sapienza Üniversitesinin öğretim üyesi olan üç ismin yönetiminde, Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulu izniyle, kesintisiz devam etmiştir: Prof. Salvatore Puglisi, Prof. Alba Palmieri ve halen kazıları yöneten Prof. Marcella Frangipane. Projenin yıllık cari bütçesi ağırlıklı olarak Roma Sapienza Üniversitesi ile İtalyan Dışişleri Bakanlığınca karşılanmaktadır.

Alan Orduzu Mahallesi sınırları içerisinde yer almaktadır. Çevre silueti büyük oranda bozulmamış olmakla birlikte, son yıllarda başlayan inşaat faaliyetleri yerel mimari dokuyu tehdit etmeye başlamıştır. Tampon bölgedeki alanların çoğunun mülkiyeti özel olup, mevcut durum itibarıyla mesken, kayısı ve meyve bahçesi olarak kullanılmaktadır. Yerel halkın ana geçim kaynağı tarıma ve özellikle de kayısıya dayanmaktadır. Kayısı Malatya'nın ana ekonomik ve turizm değeri olduğundan ve bu durum yıllardan beri günümüze kadar aynı kaldığından, tarım alanlarının dönüşerek çevrenin görüntüsüne zarar

vermesi beklenmemektedir. Yine de geleneksel mimarinin özgünlüğünü korumak ve bölgenin geleneksel mimarisiyle mümkün mertebe uyum sağlamak için köydeki inşaat faaliyetlerinin dikkatle denetlenmesi gerekmektedir.

2.1.3. Peyzaj ve Çevre

Orduzu köyü, deniz seviyesinden yaklaşık 900 metre yükseklikte, genellikle düz bir ova olup, çoğunlukla kayısı ağaçları dikilmiştir. Höyüğün doğusunda küçük bir tepe olan Gelinciktepe yer alır. Altmışlı yılların sonunda bir İtalyan ekibi Gelinciktepe'yi kazmış ve Erken Bronz II Çağını tespit etmiştir. Höyüğün hemen yakınında sadece birkaç ev bulunmaktadır; ancak güneye doğru, Orduzu'nun genişlediği merkezde son yıllarda 5 katlı betonarme apartmanlar yapılmaya başlanmıştır. Höyüğün yanından geçen bir yol Orduzu'nun iki yönüne ve Eski Malatya'nın merkezine bağlantıyı sağlamaktadır. Höyüğü çevreleyen tarımsal alan, tarihi halen bilinmeyen ama büyük olasılıkla tarihsel çağlardan kalma derin alüvyonlu birikintiyle çevrelenmektedir. Bu sebeple höyüğün dışındaki arkeolojik buluntuları tanımlamak, buluntular metrelerce alttaki alüvyonlu birikintinin içerisinde olabileceğinden, oldukça güçtür. Bu sebeple çevre peyzajındaki değişimler çevreye kaçınılmaz biçimde etki edeceğinden, höyük ve çevre peyzajın görsel bütünlüğünün korunması amacıyla Orduzu'daki inşaat faaliyetlerine özel önem verilmesi gereklidir. Köydeki modern inşaat faaliyetlerine ve Malatya şehrine yakın bir noktada olmasına karşın, Orduzu çevrede bulunan çok sayıda kayısı bahçesi sayesinde doğal çevresinin büyük bölümü özgünlüğünü korumaktadır. Bu çevrenin korunması gerektiği açıktır.

2.1.4. Civardaki Yerleşimlerin Sosyo-Ekonomik Yapısı

Arslantepede, 2011 yılında, M.Ö. 3300 kerpiç saray kompleksini kapatan çatı sisteminin inşasıyla, resmen halkın ziyaretine açılmıştır. Bu işin planlaması İtalyan Kazı Heyetince gerçekleştirilmiş ve Malatya Valiliğince finanse edilmiştir. Bu bölüm 2.3'deki mevcut yönetim planında açıklanacaktır. Açık hava müzesi, Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün desteğiyle Malatya Arkeoloji Müzesi tarafından yönetilmektedir.

Orduzu 2014 yılına kadar köy statüsüne sahipti. 2014'te yapılan yasal değişiklikle bu yerleşim yerinin statüsü mahalleye dönüşerek Battalgazi Belediyesinin idari sınırları içerisine katıldı. Battalgazi Belediyesi yıllardan beri arkeolojik alana ve tarihine büyük ilgi gösterdiğinden yapılan bu siyasi ve idari değişiklik kesinlikle çok olumlu olmuştur. 2005 yılında kazı heyeti Başkanı Marcella Frangipane'ye, Arslantepede yıllar süren çalışmalarına istinaden fahri hemşerilik beratı verilmiştir. Prof. Dr. Frangipane 2013 yılında, belediye meclisi kararıyla, Arslantepede'nin sınırları içerisinde yer aldığı Battalgazi ilçesinin (Eski Malatya) fahri hemşerisi olmuştur. Belediye Başkanı Selahattin Gürkan "kervansaray buluşmaları" etkinliği sırasında fahri hemşerilik beratını Frangipane'ye vermiştir. Aynı şekilde 2013 yılında ekibin üç üyesine daha (Francesca Balossi Restelli, Gian Maria Di Nocera, Maria Bianca D'Anna) fahri hemşerilik beratı verilmiştir. Belediye her zaman arkeolojik alanın ihtiyaçları ve sorunlarına özel önem vermekte ve mümkün olduğu durumlarda yardım sağlamaktadır. Belediye ayrıca bastırıldığı kitapçık ve broşürlerle aralarında Arslantepede'nin de yer aldığı, Eski Malatya'nın tarihi yerlerine halk otobüsleriyle yerel halkı taşıyarak bu mekânların tanıtımını yapmaktadır.

Alanda 1961 yılından beri yapılan araştırmalar ve Arslantepe'nin emsalsizliğini ve önemini ortaya koyan bulgular sayesinde farklı kurumların verdiği çeşitli ödülleri Arslantepe'nin önemi konusunda yerel ve uluslararası ilgi ve farkındalığın artmasını sağlamıştır.

Arslantepe'de yaptığı çalışmalardan ötürü Marcella Frangipane'ye verilen diğer ödülleri şunlardır:

- 1994: Türkiye'de yapmış olduğu bilimsel çalışmalardan dolayı İtalya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından verilen "**Devlet Üstün Hizmet Madalyası**"
- 2005: Arslantepe'de yapmış olduğu bilimsel çalışmalardan dolayı İtalya Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından verilen 'İtalyan Dayanışma Liyakat Nişanı'.
- 2005: Malatya Arslantepe arkeoloji projesinde uygulanan yöntembilim ve bilimsel başarıları istinaden Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığınca verilen ödülleri
- 2005: Eski Malatya Fahri Hemşerilik Berati
- 2011:Malatya İnönü Üniversitence verilen Fahri Doktora Unvanı
- 2015: şangay Arkeoloji Forumunca Arslantepe İtalyan Kazılarına verilen Saha Keşif Ödülü, Çin Bilimler Akademisi
- 2015: Vittorio De Sica Bilim Ödülü (Arkeoloji dalında), İtalya
- 2017: İtalya Rotondi Sanatın Kurtarıcıları Ödülü

Prof. Frangipane Arslantepe'de elde edilen bulgulardan dolayı şu kurumlara seçilmiştir:

- 2001: Berlin Alman Arkeoloji Enstitüsünde muhabir üye
- 2013: ABD Ulusal Bilimler Akademisi ortak üyeliği
- 2017: İtalya Lincei Ulusal Akademisi muhabir üye
- 2018: Amerika Arkeoloji Enstitüsü muhabir üye

1961 yılında Arslantepe'de arkeolojik kazılar başladıktan bu yana Arslantepe'de Orduzu'dan istihdam edilen erkek işçiler çalışmıştır. Böylece normalde çiftçi olan bu insanlara mevsimlik de olsa ekonomik gelir sağlanmış ve Sosyal Sigorta Kurumundan (SGK) sigortalı olma imkânına kavuşmuşlardır. Orduzu'da ikamet edenler halen arkeolojik alanda işçi olarak çalışmaktadırlar ve genellikle maddi durumu daha kötü olan ve işsiz olup kazıda mevsimlik iş arayanlardan seçilmektedir. Böylece ekonomik durumu kötü olanlar bir gelire kavuşmakta ve sahanın tarihi ve önemi hakkında bilgiye sahip olmaktadır. Bu durum köyün dinamikleri üzerinde büyük ekonomik ve sosyal etki yaratmaktadır. Arkeolojik alan ve kazı bekçileri gibi sürekli işler de Orduzulularca yapılmaktadır.

Tampon alanda yaşayan nüfus yaklaşık 1000 kişiyken, Orduzu mahallesindeki genel demografik yapı aşağıdaki tablodan izlenebilir:

	Yaş					Toplam
	0-14	15-29	30-44	45-59	60 ve üzeri	
Erkek	1888	1695	1456	840	668	6547
Kadın	1883	2938	1367	804	804	7796
Toplam	3771	4633	2823	1644	1472	14343

Günümüzde yerel halkın ekonomik ve sosyal şartları eskiye göre daha farklı durumdadır. Yetişkin erkeklerin birçoğu iş bulmak için Malatya veya Türkiye'nin başka

şehirlerine gitmektedir. Sadece birkaç işçi onlarca yıldır kazılarda çalışmakta olup hayli eğitilmiş hale gelmiş ve alanla yakın ilişki kurmuşlardır. Alanda çalışanların bir bölümü yaz tatilinde köyüne gelen ve elde ettikleri gelire eğitimlerini ve geçimlerini sağlayan üniversite öğrencileridir. Ailelerinde Arslantepe hatıraları ve sevgisi vardır; alanın Orduzu Köyü ve Malatya ili için ne anlama geldiğini bilmektedirler. Arslantepe’de çalışan arkeologlarla uzun süreden beri yakın ilişki içerisinde olan köy sakinleri bura hakkında bilgilenmiş olup, onun kültürel ve tarihi mirasını nesiller boyu aktararak sahanın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında en büyük garantilerdir. Günümüzde Orduzu’da yaşayanların birçoğu gündüz Malatya şehrine çalışmaya gitmekte ve akşam köye dönmektedir. Köydeki yaşam, şehre çok yakın olmakla birlikte, çoğunlukla yavaş hareket eden kırsal yaşamdır.

Geçmişe göre daha bağımsız olan kadınlar, çocuklar ve yaşlılarla birlikte, küçük bir yerleşim olan Orduzu’yu çoğunlukla canlı tutan kişilerdir. Sokaklarda halen, ekmek pişirme, bulgur kaynatma, yün yıkama ve köpüçleme, tezek yapımı, dokuma ve kış ihtiyaçları için sebze kurutma ve odun kesme gibi yerel faaliyetlere rastlanmaktadır. Başka yerlerde ortadan kaybolan bu faaliyetler halen Orduzu’nun yaşam tarzının önemli bir parçasını oluşturmaktadır ve Arslantepe kazılarıyla kanıtlandığı gibi binlerce yıldan beri gelen eski gelenekleri temsil ettiklerinden belirli ölçüde korunması gerekmektedir. Bu tür faaliyetlerin teşvik edilmesi genellikle bu tür beceri isteyen işleri yapan kadınların ekonomik ve sosyal gelişimine katkı sağlayacaktır.

Şu anda Orduzu’da turistik tesis bulunmamaktadır ve yiyecek-içecek satan marketler arkeolojik alana yaklaşık 500 metre mesafededir. Arslantepe’nin tanınırlığının artması şüphesiz ki tesislerin kurulmasını sağlayacak ve bu da köy ve yakın çevreye ekonomik kazanç sağlayacaktır.

Diğer yandan Arslantepe Malatya’daki birçok ekonomik ve kültürel faaliyete esin kaynağı olmuştur. Birçok dükkâna Arslantepe ismi verilmiş, Arslantepe’nin sembollerinden iki tanesinin – sarayda bulunan M.Ö. 3000 kılıçları ile Tarhunza heykeli – resimleri Malatya’nın en büyük kayısı satıcılarından biri olan Hasanbey firmasının metal kayısı kutularına basılmıştır.

Arslantepe buluntuları yerel sanatçılara da esin kaynağı olmuştur. Malatya Valiliğinin önünde bulunan ana meydanın çevresindeki paneller Arslantepe’de ortaya çıkarılan mühür ikonografileriyle süslenmiştir (Bu eserler sanatçı Fazıl Ercan tarafından yapılmıştır). Son olarak Malatya Uluslararası Film Festivalinin kazananlarına Arslantepe’nin Geç Hitit Kralı Tarhunza’nın heykelciği verilmektedir.

2009 yılından bu yana Battalgazi Belediyesi Uluslararası Kervansaray Buluşmaları adıyla bir etkinlik düzenlemekte, bu etkinlik kapsamında bölgenin tarihine ilişkin konferanslar verilmekte, Arslantepe heyeti daima buraya davet edilmektedir. Ayrıca sanat atölyeleri (seramik, metalürji ve resim) düzenlenmekte ve genellikle Arslantepe bulgularından esinlenerek eserler ortaya konulmaktadır.

Yakın yıllarda, Arslantepe’nin 4. Binyıl mühürlerinin motifleri kullanılarak tasarlanan ve dikilen elbiselerle, Eski Malatya Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı ile İstanbul’da defileler düzenlenmiştir.

Anlatılan sebeplerden dolayı alana ilişkin yerel farkındalık güçlü bir seviyededir ve geniş kapsamlı tanıtım programı hazırlanmasına iyi bir temel oluşturmaktadır.

2.2. Bilgi Kaynakları ve Arkeolojik Kayıtlar

2.2.1. Buluntular

Arslantepe kazı evinde birçok depo bulunmakta ve buluntular kazı sezonu boyunca işleme tabi tutularak çizimleri yapılmakta, fotoğrafları çekilmekte, veri tabanına işlenmekte ve kategorilerine ve dönemlerine göre ayrılarak birkaç odadan oluşan geniş depolarda saklanmaktadır. Kazı sezonlarının bitiminde en iyi şekilde korunmuş, tamamen restore edilmiş ve önem arz eden eserler Bakanlık temsilcisi ve kazı başkanı tarafından seçilip açıklaması yapılarak veri listesiyle birlikte (envanter) Malatya Arkeoloji Müzesine teslim edilmektedir. Müzede sergilenmesi gerekecek kadar önem taşımayan ancak araştırma açısından önemli olan eserlerden oluşan ikinci bir liste hazırlanmaktadır. Bunlar kısmen kazıevinde kısmen müze depolarında saklanmaktadır. Günışığına çıkarılan benzer tüm diğer materyalin tamamı kazıevinde depolanmaktadır. Kazı sezonu sona erdiğinde bu depolar kilitlenir ve mühürlenir. Bunlara erişim izni Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Malatya Müzesinin yetkisindedir. Malatya Müzesi kurulmadan önce (1969) yapılan kazılarda ele geçen buluntular Ankara'ya gönderilmiştir.

2.2.2. Evrak, Fotoğraf ve Dijital Arşiv

1961 yılından beri İtalyan heyet tarafından yapılan kazılara ilişkin yüzlerce evrak, kazı notları, planlar, stratigrafik kesitler, birimlerin hazırladığı kâğıtlar, çok sayıda çizimler ve buluntu listelerinden oluşan devasa bir arşiv bulunmaktadır. Bunlarla birlikte çok sayıda fotoğraf (siyah-beyaz fotoğraflar, renkli fotoğraflar, slâytlar ve videolar ile dijital fotoğraflar) arşivlenmiştir. Dijital fotoğraflar hard disklerde ve CD'lerde saklanmaktadır. İtalyan Arkeoloji Heyeti MAIAO, kullanılan teknolojiye bağlı olarak bu devasa arşivin depolanması ve güncellenmesi konusunda gereğini yapmaktadır.

Evrak arşivinin bir bölümü dijital ortama aktarılmış ve buluntular sürekli olan güncellenen ve genişleyen dijital bir veri tabanında kayıt altına alınmıştır. Tüm bu arşiv Arslantepe Kazı Heyetinin Roma Sapienza Üniversitesindeki bürosunda tutulmaktadır. Ayrıca kazı sezonu boyunca yapılan çalışmalar sırasında kopyaları Arslantepe kazı evinde tutulmaktadır.

Arslantepe Kazı Heyetince hazırlanan fotoğraf arşivi kâğıt, slâyt ve dijital formatta mevcuttur. Bilimsel amaçlarla kullanılmakta ancak ticari amaçlarla kullanılamamaktadır. Fotoğraflardan oluşan tüm arşiv, kazıların tarihi, zaman içerisinde saha araştırmalarında kullanılan yöntemi, ekibin muhtelif üyelerini (akademisyenler, restoratörler, teknik personel, öğrenciler, uzman vb.), kazıda çalışan işçileri ve kazı evindeki sosyal yaşamı belgelemektedir. Bu materyalleri resmi olmayan web sitelerinde, televizyon programlarında, belgesellerde, broşürlerde, dergilerde, kitaplarda vb kullanmak için Roma Sapienza Üniversitesi ile İtalyan Arkeoloji Heyetinin izni gerekmektedir.

Her kazı sezonunun sonunda yıllık arşiv raporları hazırlanır. Fotoğraf ve çizimleri içeren bu ayrıntılı raporlar Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğüne arşivlenir.

2.2.3. Yayınlar

L. Delaporte tarafından yapılan ilk Fransız kazılarının sonuçları 1940 yılında Paris'te *Malatya Arslantepe. La Porte des Lions* adıyla yayınlanmıştır. İtalyan kazılarının sonuçları birçok bilimsel dergi, kitap ve makalede düzenli olarak yayınlanmaktadır. Marcella Frangipane ve ekibi tarafından 200'ün üstünde makale yayınlanmıştır.

1961'den beri İtalyanlarca yapılan kazılara ilişkin ilk monografik raporlar üç cilt halinde seri olarak *Orientalis Antiqui Collection'* da yayınlanmıştır:

S.M. Puglisi ve P. Meriggi'nin 1964 yılında yayınladığı Malatya I,
E. Equini Schneider'in 1970 yılında yayınladığı Malatya II,
P.E. Pecorella'nın 1975'de yayınladığı Malatya III.

Kazılara ilişkin kapsamlı sunumlar içeren sonuçlar *Origini* dergisinin tematik sayılarında (1973, 1983 ve 2012) yayınlanmıştır.

En son Prof. Marcella Frangipane'nin editörlüğünde, Roma Sapienza Üniversitesinde, iki seri halinde ve monografik cilt şeklinde ARSLANTEPE ve SPO (*Doğu Tarih Öncesi Araştırmaları*) çalışması yayınlanmıştır.

Bu "ARSLANTEPE" serilerinde şu ciltler yayınlanmıştır:

- G.M. Di Nocera hazırlanan *Arslantepe VIII-1998, Orta Bronz Çağı*
- M. Frangipane ve diğerlerince hazırlanan *Arslantepe V-2007, Arslantepe Mühür Baskıları* (Geç Kalkolitik, 4. Binyıl sarayında ortaya çıkarılan binlerce mühür baskının iç sunumu ve analizi)
- F. Manuelli'nin hazırladığı *Arslantepe IX-2013, Geç Bronz Çağı*

Şu eserler ise hazırlanmaktadır:

- F. Balossi Restelli ve diğerlerince *Arslantepe III, Dönem VII, Geç Kalkolitik 3-4 (Dönem VII)*,
- M. Frangipane ve diğerlerince *Arslantepe IV-1, Geç Kalkolitik 5 (Dönem VIA)*,
- M.B.D'Anna tarafından *Arslantepe IV-2, Arslantepe VI A döneminde seramiklerin bir araya toplanması ve gıda uygulamalarında önemi*,
- G. Palumbi ve diğerlerince *Arslantepe VI-1, VIB1 Dönemi*.

SPO (*Doğu Tarih Öncesi Araştırmaları*) serilerinde ise:

- *Devletin Oluşumunda Ekonominin Merkezileşmesi. 4. Binyıl Arslantepe Sarayında Ekonomik Sistemin Arkeolojik Rekonstrüksiyonu*, Editör M. Frangipane, SPO 3-2010, Roma Sapienza Üniversitesi

Ayrıca yıllık kazı sonuçları Türkiye'de kazı ve araştırma sempozyumlarında yayınlanmaktadır. Kazı raporları Türkiye Kültür ve Turizm Bakanlığınca hem online hem basılı olarak yayınlanmaktadır.

Tüm bu yayınlar bu alanda yapılan uzun dönemli çalışmalarını anlatmakta, bulgular ve bu bulgulara ait içeriği aktarmakta, çok uzun bir zaman aralığında Arslantepe'de ortaya çıkmış olaylar ve süreçlerin çerçevesini çizmekte ve zaman içerisinde olmuş mali uygulamaları ile iklim ve çevresel değişiklikleri gösteren, birçok uzman tarafından yapılmış disiplinlerarası araştırmaların sonuçlarını anlatmaktadır. Genel olarak bakıldığında, Arslantepe'nin tarihi değeri ve önemini ön plana çıkarmaktadırlar.

2.2.4. Web sitesi

Biri Arslantepe arkeolojik alanındaki bilimsel ve araştırma konularını içeren ve kazı heyeti tarafından, diğeri ziyarete ilişkin bilgilendirici, turistik ve eğitim amaçlı bilgilerin yer alacağı ve Malatya Arkeoloji Müzesi ile İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüne yönetilmek üzere birbirleriyle bağlantılı iki web sitesi oluşturulacaktır. Bu iki web sitesine tek bir ana sayfadan erişilecek ve kullanıcı onu tek bir site gibi görecektir. Bu iki bölümün bağımsızlığı güncelleme ve bilgilerin doğruluğunu kolaylaştıracaktır.

Genel kazı verileri, eğitim ve yayınlara ilişkin bilgilere şu anda www.arslantepe.com adresinden erişilebilmektedir. Bu sitede şu bilgiler yer almaktadır:

- Kazı raporları,
- Eğitim,
- Madencilik
- Çanak çömlekler,
- Yayımlanmamış doktora tezleri,
- Yüzey analizleri,
- Projeler ve
- Koruma ve restorasyon

Web sitesinin Türkçe, İngilizce ve İtalyanca sürümleri bulunmaktadır. Web sitesi arkeolojik alana nasıl ulaşılacağı ve alanla alakalı etkinlikler hakkında bilgi içermekte ve zengin bir fotoğraf arşivi sunmaktadır. Bu bölüm, Arslantepe hakkında sessiz kalan grupları çekerek görüşlerini sunup tartışmalara ve forum gruplarına katılabilecekleri ve böylece bir "Arslantepe topluluğu ve ağı" yaratarak farkındalık ve katılımlarının artmasını sağlayacak daha etkin bir ara yüzün uygulanacağı sistem web sitesinin bilgilendirici ve turistik yüzü olacaktır.

Site MAIAO (arkeoloji ekibi) ile İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Malatya Arkeoloji Müzesi ve Battalgazi Belediyesinin işbirliğiyle düzenli olarak güncellenecek ve işletilecektir.

MAIAO web sitesinin bilimsel ve araştırmalara ilişkin bölümünden sorumlu olacak; Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Malatya Müzesi ve Battalgazi Belediyesi ise turistik, eğitimsel ve sosyal bölümlerinin uygulanmasından sorumlu olacaktır.

2.3. Alanın Hâlihazırdaki Durumu

2.3.1. Kazıların Şu Anki Durumu

Devam eden kazı programı arkeolojik alanın ve tarihinin ve öneminin daha iyi anlaşılması ve gelişimine esas teşkil etmektedir. Sahada devam eden çalışmaların konusu ve hedefi şunlardır:

1. **Araştırmaya ilişkin hususlar:** Sürdürülen kazılara ilişkin orta ve uzun vadeli araştırma konuları şunlardır:
  - Devlet ve bürokrasinin kökeninin, saray kompleksinin genişletilmesi ve daha anlaşılır kılınmasıyla, daha da araştırılması,
  - Daha erken oluşum safhalarının araştırılarak hiyerarşinin gelişim sürecini,

- Hitit Dönemindeki yerleşimin biçim ve dinamikleri ile Geç Bronz ve Erken Demir Çağı katmanlarının analiz edilerek Melid Krallığının gelişiminin araştırılması.

2. Sezondaki hedefler

- Kazı dönemi sırasında açılan yerlerin korunması,
- Arkeolojik buluntuların yıllık restorasyonu,
- Kerpiç saray yapısının koruma durumunun yıllık izlenmesi ve
- Kazı sezonunda ortaya çıkarılan ve depolanan buluntuların analizi ve kataloglanması.

3. Kazı sezonu bitimindeki hedefler:

- Deponun güvenliği
- Envanteri çıkarılmış eserlerin Malatya Arkeoloji Müzesine teslimi ve
- Kazı alanının güvenli biçimde kapatılması ve gerekmesi halinde iklim şartlarına karşı önlem alınması

4. Uzun Vadeli Değerlendirmeler:

- İstisnai arkeolojik kalıntıların ve eserlerin korunması ve konservasyonu,
- Gerekli olması halinde anıtların ve özel bulguların sergilenmesi için konservasyonu,
- Arkeolojik alanda ve alan dışında depolama ve
- Buluntuların saha dışında sergilenmesi

Çalışmalar açık alanda ve yaz aylarında yapılmaktadır. Bu şimdiki kadar ciddi sorunlar ortaya çıkarmamıştır. Günümüzde bilhassa bilgisayarlar ve dijital aletler çalışmalarda daha yaygın kullanıldığından, bu hassas cihazları iklimsel koşullardan korumak amacıyla yeni çalışma alanlarının planlanması gerekmektedir.

2.3.2. Arkeolojik Alanda Koruma ve Konservasyon

Mimari Kalıntılar ve Duvar Resimleri

Arslantepe’de yapılan arkeoloji ve konservasyon çalışmaları birbirine sıkıca bağlı iki konudur. Bir höyükteki araştırma ve bilgi tüm tarihi sürecin kapsamlı biçimde analiz edilmesi için katmanların kaldırılması anlamına gelmekle birlikte, Arslantepe’deki bazı buluntular anıtsal, tarihi ve mimari açıdan öyle olağanüstüdür ki tahrip edilmemesi gerekir ve bu tür yapıların korunması bir zorunluluktur. Yıllar içerisinde arkeolojik araştırmaya ayrılan kaynakların büyük bir bölümü, kerpiç duvarların bakımına ve kerpiç mimarinin baş düşmanı suyu uzak tutmak için koruma önlemlerine harcanmıştır. Duvar resimleri gün yüzüne çıktıkça koruma çalışmaları daha bir hayati önem kazanmıştır. Restoratörlerin hassas biçimde ve zamanında, birbirinin üzerine gelen alçıyı mekanik olarak kaldırması, temizlemesi ve temizlenmiş yüzeyleri koruması sayesinde, geniş yüzeylere yayılan figürel motifler içeren çizimleri ortaya çıkarması yıllar sürmüştür. Birçok katmandan oluşan boyanın varlığı, kullanılan resim materyalinin hassaslığı (aşu boyası ile odun kömürü) ve baskılı süslemenin birlikteliği bu çalışmanın zorluğunu daha da arttırmıştır.

Duvar resimleri ve duvarların yapıldığı kerpiç mimaride uzmanlaşmış restoratörler resimleri gün ışığına çıkarmış, koruma ve durumlarının kötüleşmesini engelleyip dengede tutacak, çoğunlukla koruyucu önlemler şeklinde, konservasyon çalışmalar yapmışlardır. Arkeologlar ve restoratörlerce yapılan uzun gözlemler ve tartışmalar sonrasında duvar resimlerinin buldukları yerden kaldırılmamasına ve yerinde korunmasına karar verilmiştir. Bu eksiksiz bir koruma sisteminin ve sürekli izlemenin şart olduğu anlamına gelmektedir. Yapılan “restorasyon” çalışması esas itibariyle koruyucu nitelikte rutin bir işlem ve programlanmış bir konservasyon çalışmasıdır. Restorasyon asgari düzeyde yapılmaktadır. Şöyle ki: düşen küçük parçaları güçlendirmek için aynı yapıdaki toz haline gelmiş toprağın kontrollü biçimde alınması, küçük böceklerin duvarlara açtığı deliklerin tamiri, kış mevsiminde yüzeye biriken toprağın uzaklaştırılması için hassas bakım yapılması. Boyalı yüzeylerin üzerine ikinci özel bir çatı yapılmış ve herhangi bir su damlasının üzerlerine gelmelerini engellemek için bu çatılara bağlı olarak perdeler çekilmiş, böylece resimlerin güneş ışığından korunması da hedeflenmiştir.

Bu çalışmada en önemli husus, daha önce çekilmiş fotoğraflarla karşılaştırarak en kritik noktaların doğrudan ve titiz bir incelemesini içeren yıllık izleme faaliyetidir.

30 yıllık müdahaleler sayesinde bir eylem protokolü oluşturulmuştur. Gözlemlere göre, bunun gibi kırılgan ve dayanıksız eserler, gün yüzüne çıkarıldıklarında dengede tutulur ve korunurlarsa ve ilk buldukları andan itibaren sürekli bir özenle konservasyonları yapılırsa çevresel etkenlere direnç gösterebilmektedir. Su ve rutubete karşı kapatılmaları ve havayla temas etmeleri (çatının her iki yönde açık olması gereklidir) ve sürekli dikkat ve izlemeyle korunmaları sağlanmaktadır. Duvar resimleri için tek gerçek tehlike insanların sebep olacağı kazalar olabilir. Bu sebeple turist ziyaretlerinin düzenlenerek, bekçilerin veya müze personelinin eşliğinde gezmeleri sağlanmalıdır. Yine de, 1987 yılından bu yana çekilen görüntüler duvar resimlerinin mükemmel şekilde korunduğunu tasdik etmektedir.

Kazı sırasındaki koruma

Son durum

Duvar resimleri ve süslemelerle beraber kerpiç duvarlar da korunmalıdır. Saray kompleksinin duvarları, göze çarpan yükseklik ve anıtsallığı, güçlü taş temelleri ve mahallindeki (in situ) orijinal sıvasıyla korunmuştur. Merkezi bir koridor boyunca, zeminin altından geçerek, suyun binalardan akıp gitmesini sağlayan bir kanal sistemi ile anıtsal eşikler, kapı menteşeleri, kerpiçten yapılmış oturma yerleri ve geniş çanaklar gün ışığına çıkarılmıştır. Tüm bu parçalar, tam olarak bugün olduğu gibi üzerindeki çatı kaplama sayesinde orijinal sıvasıyla birlikte ve her zaman güvenliklerini sağlayan üzerlerindeki çatı sayesinde (kazı sırasında bile) mükemmel biçimde, buldukları haliyle, korunmuştur.

Uzun süre yapılan gözlemler kerpiç yapıların su ve kara maruz kalmaları halinde tamamen tahrip olduklarını, ancak bir çatıyla korunanların durumlarını koruduklarını göstermektedir. Çelik dirikler ve çok katmanlı ağaç panellerden oluşan, karın ağırlığına dayanacak, aşağıda bulunan arkeolojik katmanlara sızıntı yapmayacak, bunları yaparken hava akımına izin verecek, böylece en uygun sıcaklık ve rutubet koşullarını sağlayacak şekilde tasarlanıp, dikkatli biçimde planlanmış çatı sistemi iklim dengesini sağlamaktadır. Yapıları basit biçimde koruyan müdahalesiz bir koruma sistemi uygulanmış, kerpiç duvarlarda hasar bırakacak hiçbir kimyasal güçlendirme malzemesi kullanılmamıştır. Duvarlar tamamen özgündür ve yapılara rekonstrüksiyon uygulanmamıştır.

Güçlü mevsimsel değişimlerin neden olduğu ısıl stresten kaynaklanan çatlamlar yapıların izlenmesini gerektirmektedir. Ancak, aynı orijinal çamur malzemeyi kullanan uzman restoratörlerce kolaylıkla tamir edilebilmektedir. Dış tarafta çok katmanlı ve iç tarafında ağaçtan yapılmış çatı kaplama bu değişikliklerin etkisini en aza indirmekte, öte yandan kaplama sisteminin açık tarafları sayesinde gerçekleşen havalandırmayla sıcaklığı

görece sabitte tutarak koruma sağlamaktadır. Buralarda ot çıkma sorunu da bulunmamaktadır.

Böcekler (çoğunlukla eşek arıları) daha çok samanlı duvar yapıları içerisinde, nadiren de olsa, yuva yapmaya meyillidir. Daha sıkışık olan duvarların sıvalı kısımlarında bu duruma rastlanmamakla ve duvar resimlerine çok az zarar vermekle birlikte, duvar yapılarının iyi biçimde korunabilmesi amacıyla eşek arısı yuvalarının izlenmesi önem taşımaktadır.

Yukarıda gösterildiği üzere saray yapılarının izlenmesi aşağıdaki göstergeleri dikkate almalıdır:

- Kerpiç duvarlardaki çatlak sayılarında değişiklik,
- Mevcut çatlakların muhtemel genişlemesi,
- Duvarların eğilmesindeki değişiklikler,
- Küçük alçı parçalarının muhtemel dökülüşü,
- Duvarların temelinde yer alan malzeme parçalarının (alçı veya çamur) düşüşü,
- Böceklerin yol açtığı küçük deliklerin ortaya çıkması,
- İnsan eylemleri nedeniyle ortaya çıkabilecek değişiklikler.

Bu tür küçük zararların ilk altı tanesi (insani eylemlerinden kaynaklanabilecek hasarlar hariç) kolaylıkla kontrol edilip geleneksel malzeme kullanılarak (çamur ve saman) uzman restoratörlerce tamir edilebilir. Bu uzmanlar İtalyan arkeoloji ekibi içerisinde her zaman yer almaktadır.

Günümüzde Arslantepe'yi ziyaret edenlerin gördüğü şey, arkeologların bunları ilk kez gün ışığına çıkardıklarında gördükleriyle tam aynı biçimde, M.Ö. IV. binyıl sarayının orijinal duvarlarıdır.

Arkeolojik alan ve kalıntıların güvenliği

Arslantepe çevre duvarı ve çitle korunmaktadır. Aynı alan içerisinde, höyüğün eteklerinde kazı evi ve depolar bulunmaktadır. Kazı evi yıllar içerisinde eklenen yapılarla büyümüştür. İtalyan kazılarının başladığı 1961 yılında tek katlı ve halen mevcut olan küçük kerpiç yapıya ek olarak, 4 bağımsız yapı dikilmiş ve hepsi de geleneksel kerpiç tekniği kullanılarak yapılmıştır. Bu binalar arkeologlar ve uzmanlar için kalacak yer ve çalışma alanı ile arkeolojik malzemelerin saklandığı depolar olarak hizmet vermektedir.

Biri büyük üçü küçük dört depoya arkeolojik malzemeler konulmakta ve çalışma sezonu tamamlandığında Malatya Arkeoloji Müzesi yetkililerince mühürlenmektedir. Çanak

çömlek parçalarının konulduğu ve ihtiyaç halinde düzenlenen muhtelif barınaklar bulunmaktadır. Yaklaşık 60 yıldır kesintisiz sürdürülen kazılarda ele geçen materyal sayılamayacak kadar çoktur ve bu depolar artık yetersiz kalmaya başlamıştır. İleride belirtileceği gibi geniş ve kapsamlı çalışma ve yaşama alanları içerecek yeni depolama alanları ve yapıların inşa edilmesi gerekmektedir. Diğer bir problem mevcut yapıların bakımı, çatıların tamir edilmesi gerekliliği ve genel bakım planlamasının yapılmasıdır.

Kazı alanında ekip üyeleri için kalacak yer temin edilmiştir, ancak bunlar yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple, çalışmaya gelen her üyeye kalacak yer temin etmek için, her yıl dönüşümlü çalışacakları şekilde planlama yapılmaktadır.

Kazı evi alanı çevreleyen çit içerisindedir ve turistlerin gireceği ayrı bir giriş bulunmaktadır. Bilgilendirme tabelaları iki ayrı girişe işaret etmektedir ancak turistler bazen yanlışlıkla kazı evinin zilini çalmaktadır. İki giriş arasındaki farkı daha net biçimde ortaya koyan bir yönlendirme yapılması yararlı olacaktır.

Hem kazı evi hem arkeolojik alanın tamamı birer bekçiyle korunmaktadır. Alan bekçisinin açık hava müzesi girişinde küçük bir kulübesi vardır ve bekçiler 24 saat vardiyalı olarak çalışarak alanı korumaktadır. Kazı evi bekçisi kazı evinde kalmaktadır.

Höyüğün şu an kazılmayan alanları ota kaplanmakta, MAIAO ve alan bekçilerince düzenli olarak temizlenmektedir. Ancak daha fazla bakım gerekmektedir.

Höyükten çıkarılan toprak geçmişte köydeki evlerin yapımında kerpiç kullanılmıştır. Deliklerden bazıları düzenli kazılar başlamadan önceki yıllarda köylülerin aldığı bu topraktan ötürü ortaya çıkmıştır. Yüzeydeki diğer bozukluklar, 1930 ve 40'larda burada çalışan Fransızların açtığı kazı çukurları ile 60ların başlarında açılan çukurlardan kaynaklanmaktadır. 1960 ve 70lerde neredeyse höyüğü çevreleyen ova seviyesine inilecek şekilde kazılan kuzeydoğu ucu, yıllar içerisindeki erozyondan etkilenmiş olmakla birlikte oldukça iyi durumda bulunan yüksek dikey kesitlere sahiptir. Bu bölge henüz güvenli hale getirilmediğinden ziyaretçi alanına dâhil edilmemiştir. M.Ö. 3300 saray kompleksini sınırlandıran dikey kesitler sergilenen alan içerisinde yer aldığından, MAIAO kazı heyeti tarafından kontrol edilmekte ve güvenliği sağlanmaktadır. Hava şartları ve zamanla yüksek dikey toprak bölümlerde oluşacak yıpranma güvenlik sorunlarını arttıracığından, müze yetkilileriyle koordinasyon halinde uygulanacak düzenli uzun vadeli bir güvenlik planı bu bölümlerin korunmasını da içermelidir.

Kazılar sonucu ortaya çıkan toprak kısmen erozyona uğramış höyüğün batı yamacına boşaltılmakta ve bu sayede biriken toprak bu köşeler ile oradaki arkeolojik katmanın korunmasına katkı sağlamaktadır. Sadece geçmişte bazen kazılarda ortaya çıkan toprak höyükteki muhtelif deliklerin kapatılmasında kullanılmıştır.

Dördüncü Binyıl Sarayı Çatı İnşası Projesi

Teknik Konular

Teknik sorunlar konusunda başlangıçtaki güçlükler bu alanın çok büyük ve anıtsal bir alan olmasından kaynaklanıyordu. Yapılar 2-2,5 metre yüksekliğe kadar (o döneme ait antik yapılarda pek yaygın değildir) çıkmaktadır. Orijinal beyaz sıvanın çoğu halen yerindeydi ve olağanüstü derecede ilginç figürsel bezemeler aynı duvarların üzerinde güzel bir şekilde korunmaktaydı. Yıllarca süren restorasyon çalışmaları sonucu açığa çıkarılan bu duvar resimleri, yerinde korunmalarını sağlamak amacıyla, her yıl güçlendirilmiş ve izlenmiştir. Bunların bir kopyası ise Malatya Müzesinde sergilemeye konulmuştur.

Bu özellikler şu durumu ortaya koymuştur: Özgün duvarın korunması ve bakımının etkinliği noktasında hayli tartışmalı olacağından, duvarların yeni alçıyla kaplanması söz konusu olamaz. Eski duvarların üzerine yeni duvarların inşası, yapıları kaplamak için müdahale olmaksızın asıl duvarların korunmasında tamamen etkisiz olduğu görülen tartışmalı özelliğinin yanı sıra, yeni eklenen bölümler orijinal duvarların korunması için tehlike yaratacağı ve konservasyonu yapılan duvarların ve orijinal alçının yüksek oranda bütünlüğü – duvar yüzeylerinin üzerine bile alçı yapılamaz – göz önüne alındığında, bu uygulama pek mantıklı olmayacaktır.

Buna ilaveten, Arslantepe saray kompleksinin duvarlarının 1 ila 1,20 m kalınlığında olması, bu kadar kalın bir duvara yeterli ölçüde giriş yapılamaması ve böyle bir şeyin denemeye kalkışılması çözülmeye çalışılan sorundan daha fazla sorun ortaya çıkaracağından, herhangi bir kimyasal güçlendirmenin öngörülmesini imkânsız kılmaktadır. Bu yapıların anıtsallıkları, koruma durumu ve tarihi önemi açısından özgün olduğu ilk buldukları anda ortaya çıkmıştır. Bu nedenle, bu kısımlar, sınır alanlarda çalışırken veya saray kompleksinin kazısını genişlettikçe sezon sonunda kapatılmış ve her sezon başında bu geçici çatı kaldırılmıştır. Bunu yaparken yapıyı çatıyla kapatarak suya karşı koruma sağlamanın, hava akımıyla birlikte, bu anıtları korumada ideal çözüm olduğunu fark edilmiştir. Her kazı sezonunun sonunda basit bir çatı sistemi yapılmasına karşın, M.Ö. 3. ve 2. binyıldan kalma 10 metreden daha yüksek arkeolojik tabakalarda 30 yıldan fazla süreyle yapılan çalışmalarla böylesine geniş bir alanda ortaya çıkarılan kompleks mükemmel biçimde korunmuştur. Sadece metal çatı sökülüp çivilerle geri takarken açılan deliklerden sızan sular soruna yol açmıştır. Duvar resimlerinin olduğu bölümlerde bu riskleri ortadan kaldırmak amacıyla çift katmanlı çatı koruması sağlanmıştır. Çatının sağladığı korumaya yıllık kontroller ve çatlak veya erozyon tespit edilen taş duvarlarda yapılan bakım çalışmaları eşlik etmiştir. Oldukça kolay olan bu bakım onarım çalışması geleneksel malzeme, yani çatıyla korunsalar bile kerpiç yapıların konservasyonunda her durumda gerekli olan samanla karıştırılmış çamur kullanılarak her zaman yapılmak zorundadır.

Karşı karşıya kalınabilecek diğer sorun, Arslantepe saray kompleksinin sadece birbirini takip eden dönemlere ait uzun sıralı seviyelerden ortaya çıkarılmamış; aynı zamanda altta yatan eşit derecede uzun sıralı arkeolojik katmanların üzerinde duruyor olmasıdır. Kazı ekibi, bu alanda bulunan olağanüstü ve özgün durumdaki dördüncü binyıl binalarını korumaya karar verdiğinden, zemin altında kalan tabakalarda kesinlikle kazı yapılmayacak da olsa, ileriki yıllarda farklı bir karar alınabilme ihtimali göz önünde bulundurulduğundan, alttaki tabakaların da korunmasına karar verilmiştir.

Teknik sorunların üçüncüsü, korunması gereken alanın büyüklüğünün yanı sıra, binaların üzerinde durduğu, daha önce bahsedilen yapıların kırılabilirliği (hepsi kerpiçten yapılmış ve çamurla perdahlanmıştır) birçok taraça ve topoğrafik seviyenin varlığı ve kar yağışının bol olduğu Malatya Ovasındaki sert kış koşullarıdır. Bu, çatının çok sağlam olmasını ve diğer yandan bunun alttaki seviyelere zarar vermemek için temelsiz yapılmasını gerektirdiğinden, çatı sistemi çok kırılabilir olan duvarların üzerine konulmamış, ayrıca tüm odaların bütünüyle görünür olmasına dikkat edilmiştir. Yapıların amacını bozmayacak şekilde farklı yüksekliklerde ayarlanması ve estetik açıdan “hafif” olması sağlanmıştır. Yıllar içerisinde yapılan deneyler ve testler, MAIAO’nun tüm bu sorunları dikkate alan ve aynı zamanda, özellikle, örtülmesi tasarlanan mimari kompleksin ruhu ve özelliğine saygı duyan bir çatı projesi tasarlamıştır.

Arslantepe çatısının özellikleri

Proje, duvarların etrafından geçen dar metal köprülerin üzerine binmiş dikey direkler içeren çok sağlam metal bir yapıyı içermekte olup duvarların her iki yanında küçük betonarme temeller üzerinde zemine sabitlenmiştir. Tabanın düzgün olmayan yüzeyine yapıştırmak için doğrudan tam o noktada uygulanmıştır. Bu uygulama delik açılmasını veya alttaki katmanlara zarar verilmesini engellemiştir. Duvarların üzerinde yatay olarak uzatılan kirişlerle metal köprüler bağlanmış, bu sayede kirişler çoğunlukla görünmez olmuştur. Böylece çatı kirişleriyle birlikte yapının tamamını bağlanmış ve onu dengede tutmuştur. Bu yolla ve çelik gergi demirlerinin yardımıyla yapı, temeli olmamasına karşın, sallanmamaktadır. Dikey direkler duvarlar boyunca çatıyı tutarken odaları boş bırakmaktadır. Doğrudan duvarların üzerine yaslanmazlar, onun yerine bir nokta yerine iki noktada yükü zemine veren metal köprülere yaslanırlar. Kar yükünü çekmek amacıyla oldukça azametli yapılmış yapının genel ağırlığı bu sayede daha iyi dağıtılmıştır. Bu durum aşağıdaki zeminin değişken ve düzensiz sertliği göz önüne alındığında oldukça önem arz etmektedir.

Arslantepe çatı sistemi kazı alanını tek parça kapatan bir çatı olmayıp tek bir binaya ait, farklı yüksekliklerdeki zemine bağlı olarak, bir dizi çatının birleşiminden oluşan sistem olarak düzenlenmiştir. Böylece, farklı yüksekliklerin üstesinden gelmek mümkün olmuş ve dışarıdan (mesela yukarıdan) bir ziyaretçi baktığında, yapıları anıtsal kompleksi içerisinde düzenlenmiş olarak gördüğü gibi, kompleks içerisindeki her bir yapının hacmini de algılayabilmesi sağlanmıştır. Bu sebeple çatı modülerdir, ekleme ve çıkarmalar yapılabilir, esnektir ve kazılar devam ettikçe ileride yapılabilecek genişletme ve eklemelere imkân vermektedir.

Burada herhangi bir rekonstrüksiyon düşünülmemektedir. Ancak orijinalinde arkeolojik alandaki bu tür yapıların, günümüzdeki bu tür kerpiç yapılarda olduğu gibi, kendi çatısının olduğu fikri hâkimdir. Böylece kerpiç duvarlar korunmuş olacaktır. Yapılara kendi orijinal çatıları gibi yeniden rekonstrüksiyon yapma hedefi güdülmeksizin, şu anki çatı sistemi tahtalardan yapılmış, dışı çok katmanlı yalıtım malzemesiyle kaplanmış, çatıdaki tüm metal yapılara ağaç giydirme yapılmış olup bu görüntü ziyaretçide geleneksel çatıların renk, malzeme ve özelliğinin ne olduğuna dair bir algı oluşturmaktadır. Ayrıca, kazılarda daha önce elde edilen bulgulara dayanarak, yanları ağaç kirişlerle desteklenmiştir. Çok yüksek çatılar eski zamanlarda yapılan binalara anıtsallık duygusu katmaktadır. Bazı binalar çoğunlukla iki katlı bile olsa yüksek çatılar eklenerek çok büyükmüş izlenimi veriliyordu.

Çatı projesinin dikkatli biçimde çalışılan son bir özelliği, korunan alana giren ışığın ayarlanmasıdır. Çatı şeffaf olduğundan, sıvaların ve duvar resimli bölümlerin ışığa ve güneşe karşı daha iyi korunmasını sağlamaktadır. Ancak, bu açık hava müzesinin doğal ışıkla aydınlatılması gerekmektedir. Bu nedenle ışığın, havanın da giriş yaptığı, tüm açık alanlardan gireceği şekilde düzenleme yapılmıştır. Yapılan rekonstrüksiyona göre, sarayın büyük merkezi avlu ile ortadaki giriş koridoru açık kalacaktı. Bu nedenle bu bölümler, ışığın, orijinalinde de girdiği yer olduğu düşünülen noktalardan binaya girmesini sağlayacak özel dağılmaz camla kaplanmıştır. Bu cam noktalara denk gelecek şekilde içeriye açık beyaz tenteler çekilmesi planlanmaktadır. Geleneksel binalardaki açık alanlar –pazar yerlerindeki büyük avlular gibi - genellikle bu şekilde kapatılmaktadır ve eski zamanlarda da bu şekilde kapatılmış olmalıdır. Arslantepe'deki büyük saray kompleksinin çatı tasarımı ve inşasının altında yatan mesele, sadece genel olarak arkeolojik bir alanı korumak değil, aksine türdeş bir mimari kompleksi koruyup, alanları, ebatları, renkleri ve ışığı koruyarak ve aslına mümkün olduğu kadar en uygun atmosferi yaratarak burayı halkın ziyaretine sunmaktır.

Zemin altı durum

Yapılan kazılar sonrası bakir toprağa sadece höyüğün kuzeyinde ulaşılmıştır ve burası tarih öncesi çağlarda da var olması muhtemel bir pınara yakındır. Höyüğü sınırlayan alandaki arkeolojik yapılaşma katmanları iyi korunmuş durumdadır. Sarayı kapatan çatı sistemi için temel kazısı yapılmamıştır (aşağıdaki açıklamaya bakınız) ve bu sebeple sarayın altındaki daha eski arkeolojik yapı seviyeleri iyi korunmuştur. Katmanların bu şekilde korunmuş olması gelecekte çalışacak araştırmacılar açısından özel önem arz etmektedir. Olağanüstü Arslantepe Sarayının altında daha erken döneme ait önemli binaların olduğundan şüpheleniyoruz.

2.3.3. Buluntuların Restorasyonu ve Konservasyonu

Arslantepe ekibi mimari konuda tüm buluntuların restorasyonuna özel özen göstermektedir. Her kazı sezonunda iki ila dört restoratör buluntular üzerinde çalışmaktadır.

Kazı alanında ele geçen çanak çömlek parçaları masaların üzerine serilir. Bilhassa bütün olarak bulunamayan çanak çömlekler ile malzemelerin ek parçaları aranır. Bu, her türden malzeme için yapılan ciddi bir ön çalışmadır. Bulunan kapları mümkün mertebe birleştirmek ve en iyi şekilde korunmuş kabı tamamen restore etmek için kabı oluşturan tüm kırık parçalar aranır.

İzlenen restorasyon teknikleri, uzun erimli ve doğru bir müdahale uygulamalarının yanı sıra restorasyonun estetiğiyle de ilgilenir. Söz konusu kaba uyumlu bir görüntü vermek amacıyla birleştirmelerde kullanılan alçıtaşına renk pigmentleri eklenir. Birleştirme görünürlüğü sağlar ama rahatsız edici değildir.

Metal nesnelere mekanik olarak temizlenir ve sağlamlaştırılır. Ortaya çıkacak oksitlenmeyi engelleyecek maddeler uygulanır.

Mühür baskılar (cretulae) gibi pişmemiş kil nesnelere temizlenir ve yüksek oranda sulandırılmış paraloid ile güçlendirilir.

2.3.4. Sahada sunum

Sunum politikası

Arslantepe’de uzun süreden beri çalışan MAIAO arkeologlarının bir taraftan temel tarihi ve antropolojik öneme haiz bilgileri edinmenin bilincine ulaşp diğer yandan olağanüstü durumda korunmuş mimari yapılar ile malzemeye tanıklık etmesi, bu bilgilerin hemen kamuya ulaştırılmasının ve yayılmasının aciliyetini açığa çıkardı. Saray kompleksinin tamamını sergileyerek devlet ve bürokrasinin ortaya çıkış hikâyesini anlatmakla kalmıyor, çağdaş dünyamızın temellerini oluşturan ve onların birçok unsurunu anlamımıza yardımcı olan yeni bir toplum yapısının ortaya çıkışındaki sosyal ve ekonomik sınıf farklılıklarının karmaşık süreç ve dinamiklerini de aktarabiliyoruz. Bugün karşı karşıya kaldığımız güçlük, olayları ve süreçleri bizzat “konuşturmamızı” sağlayacak şekilde, bu olağanüstü deneyimi, tam yerinde, halkla nasıl paylaşacağımızdır. Bu, toplumu, onlara anlatılanların aslında nasıl bulunduğunu öğrenecek olmalarına kısmen de olsa hazırlamak anlamına gelmekteydi. Böylece, arkeolojik araştırma ve bilimsel gerçekliğin bir parçası olan belirsiz ve karanlık noktaların farkında olmaları sağlanmalıydı. Bizim bakış açımıza göre, Arslantepe, arkeologların izlediği yolda, geçmişimize ait araştırmaların anlamını ve önemini yayma, güçlüklerini, sınırlarını hem de olağanüstü potansiyelini algılama, bu süreçte toplumun gerçekleri, olguları ve önemli süreçleri öğrenme ve anlama isteğini içerecek fırsatlar vermiştir. Bu sebeple, toplumun sadece anıtlar ile onların mimarisini, mekânlarını ve işlevlerini anlaması değil burada bulunan, açığa çıkarılan, analiz edilen ve artık yerinde olmayan nesnelere ve materyalleri –bunlar arkeolojik ve tarihi rekonstrüksiyonun temelini oluşturmaktadır- anlamasının desteklenmesi de gereklidir. Bu buluntuların çoğu restore edilip yeniden düzenlenmiş ve Malatya Müzesinde sergilenmektedir. Bazıları artık görünür durumda değildir. Bir dereceye kadar bu görülmeyenler de somuttur çünkü bunlar üzerinde yapılan arkeolojik ve laboratuvar analizlerle duygu ve önemleri ortaya çıkarılmıştır. Bu nedenle sahanın ziyaret edilen arkeolojik alanla şehirde bulunan Malatya Müzesi arasında bir bağlantı kurulmalıdır. Ancak “geçmişin parçalarına” ait tüm bu bilgilerin, bağlantılarının ve mekânsal ve işlevsel ilişkilerinin, bireyler ve gruplar arasında ortaya çıkmış eski faaliyet ve ilişkilerin ve onları üreten ve kullanan ve arkeologlar tarafından gün ışığına çıkarılmadan

önce binlerce yıl toprak altında, asıl var oldukları yerde, gömülü kalan arkeolojik malzemenin bilgisinin önce yerinde edinilmesi gerekmektedir.

Bu, şu anda arkeolojik alanda bulunan geleneksel açıklayıcı bilgilendirme panelleri ile planlanması ve kurulması gereken enteraktif iletişim sistemlerinin birlikte kullanımıyla üstesinden gelinebilecek zor bir iştir.

Açık hava müzesinde bulunan geleneksel açıklama panelleri Palermo Üniversitesinin göstergebilim ve iletişim uzmanlarıyla işbirliği halinde yapılmıştır. Bu işbirliği 2004 yılında Roma'daki Trajan Market'te başarıyla test edilmiştir.

Arkeolojik bir alanın müzeye dönüştürülmesi ve halkın ziyaretine açılması işlemi birçok önemli konuyu beraberinde getirmektedir. Bunların bazıları her açık hava müzesinde ortak olan (buluntuların korunması, insanların alanı risksiz gezmesi, ayrıca buraya insanları çekmek ve bilginin tümlüğü ve derinliği açısından beklentilerini doğru biçimde karşılamak gibi) konularken, bazıları da bireylerin özel beklentilerine ilişkindir ve bunlar özel çözümler gerektirir. Arslantepe'de ele alınması gereken özel konular şunlardır: a) Gösterilecek şeyin özelliği. Örneğin görece küçük bir alanda farklı uygulamalara ayrılmış (kült alanları, gıda depolama ve dağıtım alanları, ortak yerler gibi) küçük alanların eklenmesiyle oluşan bir saray kompleksi; b) Halen devam eden kazıların varlığı ve bir yandan uzmanlar ve işçilerin çalıştığı bir ortamda ziyaretçileri ağırlama ihtiyacı ile başka bir yandan yıllar içerisinde ortaya çıkan yeni buluntuları ziyaret güzergâhına ekleme fırsatı; c) Güvenlik gerekçesiyle Malatya Müzesinde sergilenmesi gereken en önemli bulguların (meşhur Arslantepe kılıçları gibi) yokluğunda aktarılacak bilginin özelliği ve miktarı. Bu sonucusu, Roma Sapienza Üniversitesi arkeoloji heyetinin neredeyse altmış yıldır süren kazıları sonucunda devasa miktarda veri ortaya çıktığı ve arkeolojik alandaki yaşamın rekonstrüksiyonu çok ayrıntılı biçimde ortaya koyulduğundan en kritik noktadır. Bu sebeple müzeye dönüştürme projesinin temel hedefi sadece eksiksiz ve güvenilir bilgi sunmak olmamış, aynı zamanda halkın farklı kesimlerine, uzmanlara, arkeolojiyle amatörce ilgilenenlere ve sıradan turistlere bu bilgileri etkili bir yolla aktarmak da hedeflenmiştir. İletişim projesini yapılandırmak için kuramda ve uygulamada 'göstergebilimsel' yaklaşım benimsenmiştir. Göstergebilimsel bakış açısı, bir müze kurarken, sadece buluntuları göstermek ve özgün görünümüyle rekonstrüksiyonunu yapmak değil halkın bunların değerini anlamasına yardımcı olmaktır. Bir nesnenin değeri sadece o eserin değeri veya mimarının değeri demek değildir. Esas itibarıyla önemli tarihi olaylar ve gerçekleri yansıtan bir "bağlamın" parçası olması sebebiyledir. Arkeolojik bulguların değerini, bilginin nasıl oluşturulduğunu, eserin gösterilişini ve önemini iletme yeteneğidir. Başka deyişle değerinin halka aktarılmasıdır.

Göstergebilimcilerin özellikle üzerine odaklandığı ana konsept "deneyimdir". Bir müze yapmak sadece ziyaretçilere bilgi vermek anlamına gelmez; tüm bunların ötesinde ziyaretçilere kendilerine uygun bilgiyi kazandırmayı da hedefler. Ziyaretçilerin kendi bilgilerinin üretimlerine hem bilişsel hem duyuşsal açıdan dâhil edilmesiyle ancak müze ziyareti verimli olabilir. Örneğin, mekân, sadece olayların binlerce yıl önce içerisinde gerçekleştiği sahne olarak ele alınmaz; şu an bile duyguları harekete geçiren aktif bir varlık olarak ele alınır. İhtiyaç duyduğumuz şey, mekânı (ayrıca nesne ve duvar resimlerini) geçmişin duygusuna eklenenecek yeni anlamlar üretecek hale getirmektir. Gezi güzergâhı bu açıdan, sadece geçmişin bilgisini almakla kalmayan ayrıca daha derin bir bakış açısıyla önemli bağlantıları algılayan ve onu kendi yaklaşımıyla günümüze uyarlayan ziyaretçi için bir dönüştürücü güzergâh haline gelir. Böyle bir hedefe ulaşmak için verilen bilgi, iletilen araç ve iletildiği mekânın hepsinin tek bir anlamlı yapı içerisinde hareket etmesi gerekmektedir.

Arslantepe Açık Hava müzesini niteleyen başka bir nokta, saray kompleksi ve geniş bilgiyi aktarmanın yanı sıra, aslında bu sebeple, inşa tarihi sürecini ve keşiflerin nasıl yapıldığını paralel bir söylemle aktarılmasıdır. Bu yaklaşımın iki amacı vardır: İnsanları hayran bırakmak ve düşünmeye sevk etmek. Hayran bırakmak çünkü birkaç öğeden bir hikâye çıkarmanın bir gizemi çözme büyüsü vardır. İnsanları düşündürmek çünkü doğruluğu ve güvenilirliğine karşın her rekonstrüksiyon her zaman bir hipotezdir. Ziyaretçiye sadece mutlak doğru iletilmez. Tam olarak arkeoloğlarda olduğu gibi, sürekli test edilen farklı hipotezler ortaya koyan bir dizi ipucu aktarılır. Bu sayede, büyüleyici bir dedektif hikâyesinde olduğu gibi, ziyaretçiler bu büyüleyici tarih rekonstrüksiyonuna katılmaya teşvik edilir.

Arslantepe Kimliği

Arslantepe kimliği oluşturmadaki ilk adım bu alanı Türkiye'deki diğer mevcut alanlardan farklılaşmasına yardımcı olacak ve marka imajı oluşturacak bir logo tasarlanmasıdır. Logonun esin kaynağı Arslantepe'de bulunan mühür baskılardan biri olmuştur: Türkçedeki aslan sözcüğünü anımsatacak iki aslan figürü.

Ancak, logo, iletişim projesinin sadece görünen yüzüdür. Göstergibilimcilere göre sağlam ve etkili bir kimlik yaratmak için tüm iletişim süreçlerinde izlenecek bir marka mantığı tanımlamak önem arz etmektedir. Bu tür bir mantık arkeolojik keşifleri sadece geçmişe açılan bir pencere olarak değil, aynı zamanda şimdiki ve geleceği okumada bir araç olarak sunma fikriyle tanımlanmıştır. "Maaşın" ilk şeklinin nasıl ortaya çıktığı, görev tanımlarının ilk kez farklılaşarak sosyal farklılıkların ve "sınıfların" nasıl yaratıldığı, silahlara duyulan ihtiyacın nasıl ortaya çıktığı çağdaş dünyamızı farklı ve daha ayrıntılı biçimde düşünmemizi sağlar. Bu tür değerlendirmelere göre, genellikle yapıldığı gibi, buluntular ve eski eserlerin sadece fotoğraflarını kullanarak tanıtım yapmamak gerektiği, ayrıca günümüzde Arslantepe'yi aydınlatmamızı sağlayacak konuları hatırlatmamız gerektiği fark edilmiştir. Seri üretim, işgücünün kontrolü, savaş, devlet yönetimi ile çok yönlü bürokrasi geçmiş ve günümüz, bilinenler ve bilinmeyenleri birlikte vurgulayan kilit konulardır. Sergi başlığının 'Siyasi İktidarın Kökeni' seçilmesi bu ziyaretten ne bekleneceğini özetlemektedir.

Gezi güzergâhına yerleştirilen alışlagelmiş bilgilendirme panelleriyle bilgilendirme yapılmakta ve bu alışlagelmiş iletişim stratejileri kullanılarak anlam iletilmektedir. Üç dilde yazılan (İngilizce, Türkçe ve İtalyanca) paneller, Malatya Müzesinde tutulan eserlerle birlikte mekânların ve faaliyetlerin rekonstrüksiyonunu anlatmak ve buluntuları göstermek için resimlerle zenginleştirilmiştir. Paneller, ziyaretçiyi yetkin bir gözlemci olarak gördüğü şeylerin ne olduğunu doğru bir şekilde yorumlayacağı şekilde geliştirmek için belirli ve kademeli bir şekilde yerleştirilmiştir. Bu nedenle, her bir panel basitçe buluntuları açıklayacak şekilde buluntularla birlikte değil, bilgiyi tahmin ettirecek şekilde, ziyaretçi buluntularla karşılaştığında bu bulguları doğru biçimde yorumlatacak şekilde gelmektedir. Bu amaçla belli başlı bilgilendirme alanları oluşturulmuştur. Bir tanesi, hemen arkeolojik alana girdikten sonra, ziyaretin başladığı noktadadır. Burada amaç, alanı kapsayan daha geniş bir tarihi döneme ait bilgiyi sunmaktır. Saraya girişten hemen önce, sarayın doğuşu, genel özelliği ve tarihi önemini anlatan ikincisi gelmektedir. Saray faaliyetlerinin tam kalbi olan iç avluda üçüncüsü gelmektedir. Burada, kamu binalarında gerçekleştirilen depodan dağıtım ve idari faaliyetler gibi ana ve muhtelif faaliyetlerin işleyiş şeklini ve arkeolojik rekonstrüksiyon sırasında uygulanan işlemler gösterilmektedir. Dördüncü bilgilendirme noktası sarayın politik merkezini oluşturan ve yakın zamanda bulunmuş mekân olacaktır. Burası, siyasi erki elinde tutanların geniş bir avluda halkı “huzura kabul ettikleri” bilinen ilk örnektir.

Alanın ziyaretçi güzergâhı içerisinde kullanılan paneller, sözlü stilde beraber bir gazetenin tasarımındaki görsellikte tasarlanarak, esnek bir okuma deneyimi sağlayacak şekilde düzenlenmiştir. Ortada yer alan başlık dikkat çekme amaçlı olarak atılırken, üstünde veya altındaki ara başlık panel metninin anlattığı hikâyenin odağını özetlemektedir. Ara başlık bir taraftan insanları tüm metni okumaya teşvik ederken, diğer yandan sonraki panelleri anlamakta vazgeçilmez olan bilgileri vermekte ve ziyaretçi tam metni okumadan da hikâyeyi takip etmektedir. Resimler sadece önemli görsel bilgiyi (örneğin coğrafi konum ve göçler) aktarmakla kalmaz, şu anda Malatya Müzesinde sergilenen buluntuları da gösterir.

Ziyaretçi altyapısı

Alan Türk müzelerinin resmi açık kalma saatleri içerisinde (pazartesi günleri hariç) ziyaretçilerce gezilebilmektedir. Höyükte turistler için yapılmış gezi güzergâhları bulunmaktadır. Höyüğü rastgele gezemezler, belirlenmiş güzergâhlardan yürümek zorundadırlar ve her zaman yanlarında eşlik eden bir görevli olmalıdır. Çatıyla kaplı anıtsal alanda titiz yürüme yolları belirlenmiştir. Bunlar ziyarete yön verip mimari yapıları koruyacak şekilde tasarlanmıştır.

Ziyaretçiler kazı çalışmalarını dışarıdan izleyebilirler, ancak çalışma alanına giremezler. Güvenlik ve bilimsel gerekçelerle buna izin verilmez. Ziyaretçiler yapılan çalışmaları görebilirler, çünkü bu arkeolojik araştırmanın amaçlarını ve yöntemlerini açıklamaya yardımcı olmaktadır ve arkeolojik alan ziyaretinin bir parçasıdır.

Arslantepe’de bulunan Geç Hitit döneminin önem ve anıtsallığı tepeye ulaşan ana noktada ziyaretçilere aktarılmaktadır. Burada, asılları şu anda Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenen Geç Hitit Dönemine ait, Arslantepe’de çıkarılmış kabartma ve heykellerin taştan yapılmış gerçek ölçekli kopyaları ile son yıllarda bulunup Malatya Arkeoloji Müzesinde sergilenen iki taş kabartmayı ziyaretçiler hayranlıkla izlemektedir. Tüm bu fantastik eserler, heykelleri tam olarak aslına uygun şekilde Malatyalı bir heykeltıraş tarafından yapılmıştır. Şehrin kapısını süsleyen Hitit Kralı Tarhunza ve aslan heykelleri ile kabartmalar buradadır. Bu heykel ve kabartmalar Arslantepe’ye bir kilometreden daha yakın mesafede bulunan Gelincik Tepedeki taş ocağından getirilen aynı taş kullanılarak yapılmıştır. Böylece Arslantepe, Malatya’nın bir zamanlar Geç Hitit Devletinin başkenti olduğu şöhretli zamanlarının görkemiyle ziyaretçilerini selamlamaktadır. Asılları günümüzde Ankara’da sergilense de, o dönemin izleri bir şekilde asıl yerlerine dönüş yapmıştır.

Ziyaretçiler Hitit döneminden başlayarak ve tepenin gerçek girişine yaklaşarak zamanda geriye giderler ve 2010 yılında 1:1 ölçülerinde kerpiçten kopyası yapılmış, yine arkeolojik alanın girişinde, deneysel Arslantepe Erken Tunç Çağı evini görürler. Evin planı,

inşaat malzemeleri ve iç mimarisi orijinal yapınıninkiyle aynı olup ayrıntılı mimari ve arkeolojik analize dayanarak inşa edilmiştir. Bu evin yeniden inşasındaki (rekonstrüksiyon) asıl amaç hem araştırma yapmak, hem kerpiç mimari tekniklerini göstermek, hem de kullanılan teknikleri ve modern çağın insanlarına inşaat tekniklerinin binlerce yıldır nasıl değişmeden günümüze geldiğini yerel halka göstermektir. Bu geçmişle gelecek arasında bir köprü kurmanın yanı sıra geleneksel kültürel mirasın korunmasında çok etkili bir eğitim aracıdır. Genel sergi içerisinde bu evin önemi büyük ve yararlı olmasına karşın, asıl müze alanının dışında konumlanması yapının öylece kalmasına ve başlangıçtaki amacından uzaklaşmasına yol açmıştır. Bu sebeple orijinal nesnelerin kopyasını içerisine yerleştirip sergileme fikrinden vazgeçilmiştir. Kerpiç yapı olduğundan bakıma ihtiyaç olduğu açıktır. Ayrıca, bu bölgede bekçinin olmayışı başlangıçtaki hedeflere ulaşılmasını engellemiştir. İleride yapılacak genel bir açık hava müzesinin planında, bugünkü rotanın dışında bir yerde, bekçili giriş sağlanması, böylece hem değerli Geç Hitit heykel kopyalarının hem de bu yapının korunması hususu göz önünde bulundurulmalıdır.

Şu anda Açık Hava Müzesi girişinde ziyaretçiler için sadece temizlik ve hijyen açısından yetersiz bir tek tuvalet bulunmaktadır. Giriş yerinde birkaç sandalye ve bir tenteden oluşan oturma yeri ve gölgelik mevcut olmakla birlikte çevrede içecek veya hediyelik eşya satışı yapan kulübe bulunmamaktadır.

Geleceğin Sunum Planlaması

Saray ziyareti ziyaretçiler üzerinde olumlu etki bıraksa ve bilgilendirme panelleri tam ve kullanıcı deneyimini azami seviyeye çıkaracak düzende olsa bile, ziyaretçinin kendisinin gördüğü şeyin tam anlamını almaya açık olması gerekmektedir. Doğru biçimde bir sergi güzergâhı yapılandırmak, sadece geçmiş kültür hakkında bilgi yeterliliği sağlamayı amaçlamamaktadır, ayrıca bunu edinmeye ilişkin istekliliği kazandırmayı amaçlamaktadır.

İsteklilik bir ziyaretçi için kesin bir şeymiş gibi değerlendirilmemeli veya ziyaretçinin önkoşulu sayılmamalıdır. İyi bir müzenin bu veçheyi göz önünde bulundurması ve halkın merakını (bilme isteği) dürtüklemesi gerekir. Mükemmel bir kitap okuyucusu gibi ideal bir ziyaretçi doğada bulunmaz. Kendisi bizatihi metin tarafından yapılandırılır (göstergebilim bakış açısına göre müze ve kitap metin olarak değerlendirilir çünkü her ikisi de anlam üretir. Böyle bir hedefe ulaşmak için Arslantepe'nin iletişimi höyüğün sınırlarının ötesine,

sokaklara taşmalı ve yerleştirilecek panellerle ziyaretçi sorularının cevaplarını bulabilmelidir. Ancak daha fazlası da yapılabilir.

Yeni Teknolojiler

Tablet bilgisayar veya akıllı telefonların kullanımına dayanan yaratıcı teknoloji sistemleri gelecekte Arslantepe Açık Hava Müzesine değer katacak şekilde uyarlanabilir. Bir cihaz gezi sırasında ziyaretçinin konumunu belirleyebilir ve ziyaret edilen yerin özelliğine dair farklı bilgiler gösterebilir. Bu sistem panellerde yazılı olandan çok daha fazla miktarda bilgi sunmayı mümkün kılmakla kalmayacak (panellerin kaplayacağı yer sınırlıdır. Yeni teknolojilerde anıtların görsel olarak algılanması bölünmez), ayrıca videolar gibi farklı medya türlerinin uygulanmasını sağlayacaktır. Yeterli para kaynağı bulunabilirse sarayın odaları tam olarak üç boyutlu (ve lazer tarama teknolojisi sayesinde) biçimde dijital ortama aktarılıp açıklanabilir ve canlandırılabilir. Bu da, şimdiye kadar düşünülmemiş şekilde, eski yapıların ayrıntılarıyla gerçekçi ve zengin biçimde görülmesini sağlayacağı gibi, ziyaretçilerin zamanında binalar içerisinde gerçekleştirilen faaliyetleri izlemelerine imkân verir ve böylece ziyaretçi ziyareti sırasında geleneksel panellerde yazılı uzun metinleri okumak zorunda kalmaz. Bu gerçekleştiğinde depo odalarını, burada yapılan gıda alım veya dağıtım işlemlerini, mühür baskı kullanımıyla gerçekleştirilen ileri düzey bürokratik mühürleme ve kayıt sistemini izlemek mümkün olacaktır. Video görüntüleri sayesinde bugün bildiğimiz muhasebe işlemlerinin icadının temeli olan bir dizi karmaşık işlem net biçimde anlaşılacak ve bu da büyüleyici olacaktır.

Bu projenin ilki <http://tarihim.battalgazi.bel.tr/> sitesinde Google Play ve App Store üzerinden Android App ile indirilebilen *Tarihim Cebimde* projesidir. Battalgazi Belediyesiyle işbirliği halinde uygulanan projeye Fırat Kalkınma Ajansı tarafından kaynak sağlanmıştır. Bu uygulama sayesinde ziyaretçiler sadece Arslantepe hakkında değil Eski Malatya'nın diğer tarihi alanları ve anıtları hakkında bilgileri dinleyebilmekte ve izleyebilmektedir.

Tarihim Cebimde Türkçe, İngilizce ve Almanca olarak üç dilde ve ayrıca işaret dilinde yayın yapılmaktadır.

Anadolu Efes tarafından finanse edilen *Malatya'nın Mirası Arslantepe* Projesi dört dilde, İngilizce-Türkçe-İtalyanca-Almanca, sesli rehber hibe etmiştir. Şu anda Arslantepe Açık Hava Müzesinde ziyaretçilere verilmek üzere 10 adet sesli rehber bulunmaktadır. Son yıllarda bu sesli rehberlerin kullanılması izlenmiş ve hayli tatmin edici sonuçlar verdikleri gözlenmiştir. Bundan ötürü yakın gelecekte sesli rehber sayısının artırılması gerekmektedir.

İnternet ve sosyal medyadaki eylemler de planlanmalı ve uygulamaya geçirilmelidir. İnternette başka konuları veya bilgileri bulmak mümkün olduğundan, isteyenler kendi ilgi ve merak alanlarına göre daha derine inebileceklerdir. Her ziyaretçi, yanında sanki sorularına cevap vermeye hazır uzman bir arkeolog varmış gibi, hangi bilgileri elde etmek istediğine karar vererek, kendi kişisel ziyaretini oluşturabilecektir. Daha ötesi bu teknolojinin esnekliği yeni keşifler gerçekleştikçe akıllı telefonlarda bulunan içeriğin sürekli güncellenmesine izin vermektedir. Bu işlev ziyaretçiye bir arkeologun faaliyetine katılma şansı vermekte ve merakını dürtüklemektedir. Web gezginleri Arslantepe'yi ziyaret ettiklerinde elde edecekleri deneyimi önceden görebileceklerdir. Facebook, Pinterest, Twitter ve diğer sosyal ağların kullanımı ve uygulaması değerlendirmeye alınmalıdır.

Açık Hava Müzesinin bakımı ve yönetimine ilişkin mevcut sorunlar

Açık Hava Müzesinin bakımı ve yönetimine ilişkin mevcut sorunlar burada listelenmiş ve aciliyet durumuna göre bölümlenmiştir. Bunların çoğu için kaynağa ihtiyaç vardır. Bazı durumlarda paydaşlarla diyalog ve işbirliğiyle sorunların çözümü başlatılabilir.

Acil ihtiyaçlar

- Saray kompleksi içerisinde yeni kazılıp ortaya çıkarılan alan yeni bir modüler çatıyla kapatılmalıdır.
- Açık Hava Müzesi alanı, Geç Hitit devri heykel ve kabartmaları ile Erken Bronz Çağı evini içine alacak şekilde genişletilmelidir.
- Hem ziyaretçilere eşlik etmek hem de siteye girişleri kontrol etmek zorunda olduklarından daha fazla güvenlik elemanı ve rehber gerekmektedir. Aynı vardiyada tek bir bekçi bile yeterli değildir.
- Alanın ziyaretçi güzergâhlarının temizlik ve bakımı düzenli olarak sağlanmalıdır.
- Bilgilendirme panelleri yeni bulgular ışığında yenilenmelidir.
- Müze bölgesi höyüğün iç ve giriş kesimlerini kapsayacak şekilde daha iyi bir ışıklandırma sistemine gereksinim duymaktadır. Yapıları ve resimleri olumsuz etkileyip hasar verebileceğinden saray içerisindeki ziyaretçi yürüyüş bölgelerinde yapay ışıklandırmadan kaçınılmalıdır (ziyaretçi saatleri ile çatıdan gelen ışık ziyaretçilerin gün ışığından yararlanmasını sağlamaktadır).
- En hassas ve özgün buluntuların korunması amacıyla bir güvenlik sistemi planlaması yapılmalıdır.
- Alana, sembolik bir fiyat da olsa, biletli giriş konusu değerlendirmeye alınabilir.
- Başka bir tuvalet ve içecek yeri yararlı olacaktır.
- Ziyaretçilere daha çok sayıda sesli rehber sağlanmalıdır.
- Farklı türden kullanıcılar (yetişkinler ve çocuklar) için broşürler ve kitapçıklar hazırlanmalı ve basılmalıdır.

Gelecekteki muhtemel ihtiyaçlar

- Uzun vadede araç park alanı sorunu ortaya çıkabilir. Bu sorunun üstesinden

gelmelidir.

- Alanın yakınında bir turizm ve kültür merkezi planlanmalıdır.
- Arslantepe arkeolojik alanı ile Arkeoloji Müzesi arasında somut bir bağlantı kurulması gereklidir.
- Serginin güncellenip geliştirilebileceği daha büyük bir müzeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca, alanın değerlerini koruyacak şekilde alanı denetimli olarak ziyarete açmak, alan hakkındaki doğru bilginin ziyaretçiye aktarılmasını sağlamak, ziyaretçi sayısındaki muhtemel artışa karşı alanın taşıma kapasitesini ve ziyaretçi memnuniyetini arttırmak üzere, mevcut kullanım ve dolaşımdan kaynaklanan sorunları çözmek, alanı ihtiyaçlarını çağdaş, teknolojik gelişmelerin gerektirdiği donatılarla gidermek amacıyla bir Çevre Düzenleme Projesi hazırlamıştır. Yukarıda sözü edilen ihtiyaçlar, Sivas Koruma Bölge Kurulu'nun 07/12/2017 tarih ve 4000 sayılı kararı ile onaylanan projede ele alınmış olup, proje uygulama gündemine alınmıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca yürütülen yeni Malatya Arkeoloji Müzesi binası projesi tasarım aşamasında olup işin 31/07/2019 tarihinde bitirilmesi planlanmaktadır. Projenin kabulünün ardından, uygulama safhasına geçilecektir. Yeni müze binası Arslantepe Höyüğü'ne uzak bir alanda konumlanacak olup eğitim, konferans ve araştırma faaliyetlerinin de yer alacağı ve daha geniş sergileme ve depo mekânlarına sahip bir müze olarak hizmet verecektir.

2.4. Turizm

Arslantepe büyük bir kültürel ve tarihi öneme sahip olmakla birlikte, Doğu Anadolu'daki konumu sahil bölgelerindeki, bilhassa popüler tatil bölgelerindeki, turizm baskısıyla karşılaşma olasılığını düşük kılmaktadır. Ancak son yıllarda alanı tanıtmak için çok şey yapılmış, Arslantepe hakkında basın ve diğer medyada çıkan haberlerle Türkiye içerisinde giderek artan ölçüde bilinmeye ve tanınmaya başlamıştır.

Arslantepe ve burada ortaya çıkan olağanüstü bulgular hakkında Kazı Heyeti Başkanı Prof. Marcella Frangipane'den farklı Ülkelerde giderek artan sayıda konferans vermesinin istenmesi, son yıllarda alan ve tarihi önemi hakkında çok sayıda uluslararası belgesel yapılması (aşağıya bakınız) Arslantepe'nin dünyadaki önemini de arttırdığını göstermektedir. Bu sebeple daha genel iletişim ve turistik bilgi stratejileri uygulanmalı ve geliştirilmelidir.

Kültür ve Turizm Bakanlığının yayınladığı istatistiklere göre, Arslantepe'yi 2015 yılında 25.735, 2016'da 23.404 ve 2017'de 51.315 kişi ziyaret etmiştir. Diğer yandan Arslantepe'de bulunan eserlerin sergilendiği Malatya Arkeoloji Müzesini 2016 yılında 17.451, 2017'de 25.270 kişi ziyaret etmiştir. Bu demektir ki; Malatya Müzesi, genel olarak Arslantepe'den daha az ziyaretçi çekmekle birlikte, bu yıl neredeyse Arslantepe'nin yarısı kadar ziyaretçi kabul etmiştir. Alanın değerini ziyaretçilere daha iyi bir şekilde aktarmak amacıyla, arkeolojik alan ile müze arasında iyi hazırlanmış bir sunum senaryosunun hazırlanması gereklidir.

Malatya'ya tur getiren sadece birkaç seyahat acentesi bulunmaktadır. Bu acentelerin programı Arslantepe, Malatya Müzesi ve Eski Malatya ziyaretini içermektedir. Malatya'yı son yıllarda ziyaret eden turist sayılarına ilişkin bilgiye ise aşağıda tabloda yer verilmiştir:

	Türk Ziyaretçi Sayısı	Yabancı Ziyaretçi Sayısı	Toplam
2015	186.626	5.663	192.289
2016	180.391	3.294	183.685
2017	142.744	3.826	146.570

Otellere yapılan girişlere göre derlenmiş istatistikî veriler

Rakamların haricinde maalesef ziyaretçilerin ülkesi, yaşı, cinsiyeti, seyahat rotaları, konaklama yerleri, tatmin düzeyleri ve benzeri bilgilere sahip değiliz. Böyle bir analiz olursa, gelecekte il bazında ziyaretçi yönetim politikalarını daha doğru biçimde oluşturmak mümkün olacaktır.

Yine de, Malatya Büyükşehir Belediyesince hazırlanan Malatya İli Turizm Master Planı'nda, arkeolojik ve tarihi değerlere ilişkin ziyaretçi hedef kitlesinin 15-70 yaş grubu, en az lise eşdeğeri eğitilmiş, engelsiz ve orta ve üst gelir grubundaki kişilerden oluştuğu belirtilmektedir. Bu analiz, tüketime dönük hedef kitleyi belirlediğinden, bu kitle dışında kalan çocuklar, engelliler ve düşük eğitim düzeyine sahip yerel halk da, alanın eğitim değeri ve "Arslantepe Topluluğu" oluşturma kaygısı nedeniyle yönetim planında "hedef kitle" olarak dikkate alınmıştır.

Devlerin Destinasyonu

Arslantepe, her ikisi de otuz yıldan daha önce UNESCO Dünya Miras Listesine girmiş, Türkiye'nin iki önemli kültür varlığının ortasında bir konumda yer almaktadır: "Nemrut Dağı" ve "Divriği Ulu Cami ve Darüşşifası".

Arslantepe'nin güneydoğusunda yer alan Nemrut Dağı, Malatya'dan yaklaşık 100 kilometre mesafededir ve yaklaşık 2 saatte varılabilmektedir. Büyük İskender'in imparatorluğunun dağılmasının ardından Suriye'nin ve Fırat Nehrinin kuzeyinde kurulan Kommagene Krallığına hükmetmiş I. Antiochos'un anıt mezarını, dev ve özgün tanrı, tanrıça, aslan, kartal heykellerini ve Helenistik döneme ait sahneleri betimleyen muhteşem kabartmaları özenle bağrında saklamaktadır.

Kuzeyde Divriği (Sivas'ın bir ilçesi) Ulu Camisi ile Darüşşifası yer alır. Anadolu'nun bu bölgesi 11. yüzyılda Türkler tarafından fethedildikten sonra Emir Ahmet Şah bitişiğinde bir hastaneyle birlikte 1228-29 yılında bir cami yaptırmıştır. Caminin tek bir ibadet yeri vardır ve iki kümbetle taçlandırılmıştır. Hayli incelikli tonoz yapım tekniği ile yaratıcı ve çok canlı süsleyici oymalar – süslenmemiş iç duvarların tersine bilhassa üç kapıdakiler – bu şaheserin İslami mimarideki eşsiz özellikleridir. Malatya ile Divriği arasındaki uzaklık yaklaşık 190 kilometredir. Malatya'nın Arapgir ilçesi üzerinden karayoluyla yaklaşık 3 saatlik bir yolculukla Divriği'ye ulaşılmaktadır.

Divriği-Arslantepe-Nemrut Dağını kapsayan bir tur güzergâhı sırt çantalı olarak bireysel gezen veya aynı anda çok sayıda turist getirme kapasitesine sahip seyahat acenteleri için cazip bir seçenek olabilir.

2.5. Arslantepe'nin Tanıtımı

2.5.1. Arslantepe Konferansları

1990 yılından beri Arslantepe Kazı Heyeti Başkanlığını yürüten Prof. Dr. Marcella Frangipane, Arslantepe ve ilişkili konularda birçok ülkede konferans vermektedir. Son yıllarda halka yönelik konferanslar da vermiştir.

CONFERENCIAS MAGISTRALES EN ARQUEOLOGÍA
Viernes 21 de octubre del 2016

Dra. Marcella Frangipane
Universidad de Roma

"Arslantepe. El desarrollo muy temprano de un Estado sin ciudad"
11:00 a.m.

Auditorio Jaime Litvak King
Instituto de Investigaciones Antropológicas de la UNAM

Dr. Takeshi Inomata
Universidad de Arizona

"Ceibal y los orígenes de la civilización maya"
12:45 p.m.

www.iaa.unam.mx
Circuito Exterior sin Ciudad Universitaria C.P. 04510 México D.F.

Konferans
Sunu - İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü

Malatya Arslantepe'nin 50 Yıllık Kazı Çalışmaları: İlk Devlet Sistemi ve Doğu Anadolu Tarihine Getirdiği Yeni Sonuçlar
Prof. Dr. Marcella Frangipane

8 Subat 2014, Cumartesi Saat 14:30
AKMED KONFERANS SALONU
Kelebek - ANTALYA
Tel: 243 42 74

54

Bu konferanslar ile üniversiteleri, akademik çevreleri, öğrencileri ve geniş halk kitlelerini bilhassa Arslantepe'de, bu sitin erken devlet sisteminin ortaya çıkışına katkısını anlamamız noktasında, ayrıntılı biçimde bilgilendirmiştir. Prof. Dr. Frangipane verdiği konferanslarda, erken sınıflı toplumların oluşumundaki önemli süreçleri ve ilk yöneticilerin törensel uygulamalar yoluyla toplumu idare ettiği dini ve ideolojik fikir birliğinden toplumdaki daha laik ve daha sisteme bağlanmış (kodifiye edilmiş) ve siyasi iktidarın daha doğrudan kullanıldığı yeni sisteme geçişi açıklamıştır.

DISUCOM UNIVERSITÀ DEGLI STUDI DELLA TUSCIA

Il Dipartimento di Scienze Umanistiche della Comunicazione, del Turismo ha il piacere di invitare la S.V. martedì 6 dicembre 2016 alle ore 15:00 alla Conferenza di

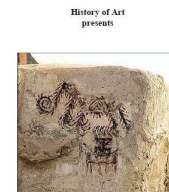
MARCELLA FRANGIPANE
"Sapienza" Università di Roma
National Academy of Sciences (U.S.A.)

"ARSLANTEPE, MALATYA (Turchia): L'origine dello Stato sull'Alto Eufrate anatolico e la formazione di un potente centro politico senza 'città' "

La conferenza verrà preceduta dalla proiezione del film di Isabella Astengo - Duna Film per RAI Educational
"LA PASSIONE DELLA MEMORIA Arslantepe - Turchia. Un museo all'aperto"

Introduurranno: Il Magnifico Rettore **Alessandro Ruggieri**
Ela Filippone (Direttore del DISUCOM)
Gian Maria Di Nocera (Presidente del Corso di Laurea in Scienze dei Beni Culturali)

Aula Magna "G.T. Scarascia Mugnozza"
Via Santa Maria in Gradi, 4 - Viterbo

Arslantepe between Mesopotamia and Anatolia:
Changing relations and societies in the Upper Euphrates region at the beginning of the 3rd millennium

Marcella Frangipane
Professoressa
La Sapienza, Rome
Department of Ancient Sciences
Friday, April 18, 2014
University Museum - Philadelphia
Classroom 2
10AM

M. Frangipane ile ekibinin verdiği dzinelerce konferans sunumunun yanı sıra, Frangipane'nin Arslantepe hakkında son yıllarda verdiği akademik çevreler ile halka yönelik verdiği konferanslar aşağıda belirtilmiŐtir:

- İtalya: Roma La Sapienza niversitesi (2011 ve 2016)
Pavia, Siena, Bologna, Florence, Trieste, Venice, Palermo, Perugia ve Udine niversiteleri (muhtelif yıllarda)
Floransa, Turizm A (2017)
Ulusal Lincei Akademisi (2010 ve 2018)
Modena Arkeoloji Müzesinde halka açık konferans (2018)
- Türkiye: İstanbul niversitesi (2011 ve 2013)
Boğaziçi Üniversitesi (2003)
İstanbul Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü (IFEA) (2011)
Denizli (2013)
Ankara, Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü (2013)
Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü - İstanbul (2014)
Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Merkezi – Antalya (2014)
Koç Üniversitesi, İstanbul (2016)
Malatya İnönü Üniversitesi (2015)
Malatya, Battalgazi Belediyesi (2014)
Malatya Büyükşehir Belediyesi (2016)
Malatya Yeşilyurt Belediyesi (2017)
- Fransa: Paris-Louvre Oditoryumu (2001)
Paris Sarbonne Üniversitesi (2013)
Larsa Dostları Derneği, Sanat ve Arkeoloji Enstitüsü Paris (2018)
- İspanya: Madrid zerk niversitesi (2011, 2015, 2018)
Barselona Üniversitesi (2010)
- Almanya: Heidelberg niversitesi (2006 ve 2013)
Berlin zgr niversite (2011 ve 2013)
Kiel Üniversitesi (2009)
Montelius Konferansı, Bochum Üniversitesi (2017)
- İsviçre: Lugano Konferans Sarayı
- USA: Pennsylvania Üniversitesi-Philadelphia (2014)
Chicago Őark Enstitüsü (2008)
Eski Dünya Araştırmaları Enstitüsü (ISAW), New York (2014)
- Gürcistan: Tiflis Üniversitesi, AçılıŐ KonuŐması (2016)
- Çin: Őangay Arkeoloji Forumu, Çin Bilimler Akademisi, Őangay (2015 ve 2017)
- Meksika: Meksika, Mexico City Ulusal zerk niversitesi (2016)
Colegio de Mexico, Mexico City (2016)
- Avustralya: Sydney Üniversitesi, McNicoll Konferansı (2018)
Melbourne Üniversitesi, McNicoll Konferansı (2018)
Adelaide Üniversitesi, McNicoll Konferansı (2018)
Brisbane Üniversitesi, Marion Adams Anısına Konferans (2018)

2.5.2. Arslantepe Öğrencilere Anlatılıyor

Battalgazi Belediyesi Kültür ve Sosyal İlişkiler Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğüyle işbirliği halinde, Arslantepe UNESCO Dünya Miras Geçici Listesine girdikten hemen sonra, ilk ve orta dereceli okullarda Arslantepe konferansları düzenlemiştir. Belirtilen bölümün müdürü, kültür müşaviri ve görevli diğer personelden oluşan bir ekip konuşmacıyla birlikte Battalgazi Belediyesi sınırları içerisindeki hemen hemen tüm okulları ziyaret edilmiş ve Arslantepe tanıtılmıştır.

*İlk ve orta dereceli okullarda Arslantepe konferansları
(Fotoğraf: Battalgazi Belediyesi Basın Müdürlüğü)*

Bu konferanslarda İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile işbirliği yapılmıştır. Turizm araştırmacısı, profesyonel turist rehberi ve Malatya tarihi kültürü ve turizminin yanı sıra Arslantepe hakkında birçok makale yazan köşe yazarı Bülent Korkmaz öğrencileri bilgilendirmiştir. Korkmaz, bu konferansların yanı sıra, 2015 ila 2018 yılları arasında diğer okullar ve İnönü Üniversitesindeki öğrencilere çeşitli vesilelerle Arslantepe'yi anlatmıştır.

2.5.3. Tur Rehberlerinin Arslantepe Ziyareti

Gaziantep Bölgesel Turist Rehberleri Odası (GARO), Gaziantep, Hatay, Malatya, Kahramanmaraş ve Kilis mutfağı hakkında üyelerini eğitmek amacıyla 2015 yılından itibaren gurme turları düzenlemeye başlamıştır. 2015 yılında rehberler Malatya'ya bu amaçla ilk olarak geldiklerinde, Arslantepe'yi ziyaret etmişler ve aynı zamanda GARO üyesi olan Bülent Korkmaz tarafından bilgilendirilmişlerdir. Tur rehberleri ayrıca Arslantepe yakınlarında, Eski Malatya'da bulunan, Roma surları, Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı ve Ulu Camiyi ziyaret edip Korkmaz tarafından bilgilendirilmişlerdir.

O tarihten bu yana, GARO, üyelerini her yıl Malatya'ya getirerek Malatya mutfağı hakkında eğitim verirken, bu organizasyon rehberlerin Arslantepe'yi ziyaret etmesine de fırsat sağlamaktadır.

2.5.4. Malatya'nın Mirası Arslantepe Projesi

Malatya'nın Mirası Arslantepe projesi Kültür ve Turizm Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ve Anadolu Efes işbirliğiyle uygulanmıştır. Battalgazi Belediyesi ile Arslantepe Destekleme ve Geliştirme Derneği 1 Haziran 2015 ila 16 Ekim 2015 tarihleri arasında uygulanan projenin ortakları olmuştur.

Bu proje çerçevesinde kurslar, bilinçlendirme toplantıları, çalıştaylar ve Arslantepe ile Malatya Arkeoloji Müzesini ziyaret gibi etkinlikler düzenlenmiştir. 220 ilkokul öğretmeni, 131 ilkokul öğrencisi, 8 Arslantepe çalışanı, 9 müze personeli ve Battalgazi Belediyesinin 10 personeli bu faaliyetlere katılmıştır.

*Gelecek Turizmde Projesi kapanış toplantısı
(Fotoğraf: Battalgazi Belediyesi Basın Bürosu)*

Projenin kapanış toplantısı Kültür ve Turizm Bakanlığı, Battalgazi Belediyesi, Milli Eğitim Müdürlüğü, Arslantepe Derneği, Anadolu Efes ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, muhtarlar ve yerel halkın katılımıyla Malatya'da yapılmıştır. Birkaç ulusal blogger ile gazeteci de kapanış toplantısına iştirak etmiştir.

2.5.5. Yerel Halk Arslantepe'yi Geziyor

Battalgazi Belediyesi 2015 yılından bu yana yerel halk için aralarında Arslantepe'nin de olduğu Eski Malatya'nın tarihi alanları ve anıtlarına geziler düzenlemektedir. Bu gezilerde ziyaretçiler arkeolojik alanı görmekte ve Arslantepe'nin tarihi, önemi ve kültürel değeri hakkında bilgi sahibi olmaktadır. Bu gezilerin bilhassa Arslantepe'nin korunması anlamında yerel halkın bilincini arttırması beklenmektedir.

2017 yılından itibaren Büyükşehir Belediyesi de Arslantepe'ye haftalık geziler düzenleyerek yerel halkı götürmeye başlamıştır.

Her iki gezide ziyaretçiler ayrıca Eski Malatya'daki Ulu Cami, Silahtar Mustafa Paşa Kervansarayı ve bazı kümbetleri görmektedir.

*Yerel halk Açık Hava Müzesinde
(Fotoğraf: Battalgazi Belediyesi Basın Müdürlüğü)*

2.5.6. Malatya Film Festivali ve Tarhunza Heykelciği

Malatya Valiliği bünyesindeki Malatya Kayısı Araştırma Geliştirme ve Tanıtma Vakfının ev sahipliğini yaptığı Malatya Uluslararası Film Festivalinin ana sponsorları ve destekleyenleri Malatya Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Başbakanlık Tanıtma Fonu, Battalgazi Belediyesi, Yeşilyurt Belediyesi ve İnönü Üniversitesi'dir.

2010 yılından beri düzenlenen bu festivalde ulusal ve uluslararası yarışmacılara açık kısa metrajlı film yarışmaları düzenlenmektedir. Son yıllarda yapılan bir düzenlemeyle, bu yarışmalarda kazananlara, diğer ödüllerle beraber, Tarhunza heykelciği verilmektedir. Kristalden yapılmış Tarhunza heykelciğinin Malatya Uluslararası Film Festivalinin sembolü olduğu söylenebilir.

*Film Festivalinin ödülü Tarhunza heykeltçisi
(Fotoğraf: Malatya Film Festivali Web sitesi)*

Arslantepe Kazı Heyetinin yaklaşık 60 yıldır yürüttüğü arkeolojik kazılar ve bu kazılar sonucu ortaya çıkarılan buluntular, bulgular, incelemeler, araştırmalar, çalışmalar ile Arslantepe'nin UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne girmesiyle sonuçlanan çalışmaların ardından, alana karşı toplum bilincinde ciddi bir artış olduğu gözlenmektedir.

M.Ö. 732 yılında son Melid kralı olan Tarhunza'nın asıl heykeli halen Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesinde sergilenirken, Arslantepe Açık Hava Müzesinin girişine yerleştirilen kopyası ile Geç Hitit Dönemine tarihlenen aslan heykellerinin ve birkaç muhteşem kabartmanın kopyası ziyaretçileri karşılamaktadır.

Genellikle Kasım ayında düzenlenen film festivali boyunca, Malatya'ya gelen yerli ve yabancı sanatçılar, yönetmenler, gazeteciler, film yapımcıları ve jüri üyeleri Arslantepe'yi ziyaret etmektedir.

2.5.7. Arslantepe Belgeseli: Belleğin Tutkusu - Arslantepe)

*Prof. Frangipane belgesel çekimleri sırasında konuşurken
(Fotoğraf: Duna Film International)*

Duna Film International isimli bir film yapım şirketi 2007, 2009 ve 2016 yıllarında seri Arslantepe belgeselleri yayınlamıştır. Yönetmenliğini Isabella Astengo'nun, yapımcılığını

Loredana de Lama'nın yaptığı bu filmler İtalyan devlet kanalı RAI'nin kültür, tarih, eğitim ve RAI 3 kanalında yayınlanmıştır. Aynı ekip 2018 yılında bir çekim daha yapmıştır.

La Passione della Memoria – Arslantepe (Belleğin Tutkusu – Arslantepe) isimli belgesel, Anadolu kültürlerinin evrenselliğini simgeleyen önemli kalıntıları gün yüzüne çıkaran İtalyan arkeoloji heyetinin kazı çalışmalarını anlatmaktadır.

Türkiye Roma Kültür Ataşeliğinin koordinasyonu, Kültür ve Turizm Bakanlığımız film çekim ekibinin seyahat, konaklama ve mihmandarlık hizmetlerini finanse etmiştir.

2.5.8. İlk Uygarlıklar Belgeseli

Amerikan PBS yayın kurumu 2018 yılında *İlk Uygarlıklar* adıyla (Wall to Wall şirketince üretilen bir yapım) bir dizi belgesel yayınlamıştır. 1 saat süren 4 bölümlük belgesel filmler atalarımızın nasıl konargöçer ve eşitlikçi bir toplum yapısından yerleşik düzene geçtiklerini ve kendi devlet sistemlerini kurduklarını anlatmaktadır. Dünyanın her tarafından en son arkeolojik, antropolojik, çevresel ve genetik araştırmalar yapmış uzmanların açıklamaları doğrultusunda dizi belgeseller, değişimin arkasındaki temel etkenler olan tarım, din, savaş ve ticaretin gelişimini ele almaktadır. Diziler 'medeniyetin tohumunun atıldığı yerler' olarak kabul gören altı yerde, yani Çin, Peru, Meksika, Yakın Doğu, Mısır ve İndus Vadisine odaklanmıştır.

PBS ekibi, avcı toplayıcı yaşam tarzından yerleşik düzene ve en sonunda şehir uygarlığına uzanan gelişimi göstermek için Anadolu'da birçok arkeolojik alanda çekim yapmıştır. Kuşkusuz çağdaş uygarlığımızın tohumlarının atıldığı en önemli yerlerden biri olarak tanımlanan Arslantepe'den de bahsedilmiştir.

Yapım ekibi Arslantepe Kazı Heyeti Başkanı Prof. Dr. Marcella Frangipane ile görüşürken; filmde bir yangın saray kompleksini tahrip etmeden önce Geç Uruk döneminde Arslantepe'de yaşayan nüfusun kabaca ne kadar olduğunu ve Arslantepe'nin zamansız çöküşünden önce, bu nüfusun, şehir yapılanması-öncesi dönemde hangi boyutlara ulaştığını anlatmıştır.

FIRST CIVILIZATIONS
wall to wall
TUESDAYS from APRIL 24 9pm/8pm on PBS

After living as mobile foragers for 99% of their time on Earth, why did our human forebears set out on the road to civilization? How did they create villages, towns, cities and states, and establish a blueprint for the modern world?

Executive Producer: Tim Lambert
Series Producer: David Batty
Producers/Directors: Robin Dashwood, Tom Cebula
Assistant Producers: Louisa Gilbert, Danae Lebesopoulou
Researchers: Elin Jones, Barney Rowe
Production Executive: Charlotte Howard
Line Producer: Anne-Marie Byrne
Production Manager: Nikki Nerini-Hobbs
Production Coordinator: Nicola Robertson
Production Secretary: Zara Bellas

Drama Director: Karen Kelly
Editors: Helen Lindley, Lee Sutton, Ben Hilton
Photography: Justin Evans, Julius Brighton, Benjamin Hodgson
Visual FX: Unit, Wilder
Narrator: Kerry Shale
Consultant: Jeffrey Rose

İlk Uygarlıklar belgeseli tanıtım afişi (pbs.org)

2.5.9. Yeni Malatyaspor Maçlarında Arslantepe Pankartları

Battalgazi Belediyesi, Arslantepe'ye ilişkin farkındalığı arttırmak amacıyla, şu an Türkiye Süper Liginde oynayan Yeni Malatyaspor Kulübüne başvurarak, oyuncuların maç öncesi Arslantepe hakkında mesaj içeren bir pankartla sahaya çıkmasını talep etmiştir. Kulüp ve son kararı vermeye yetkili Türkiye Futbol Federasyonunun onayıyla Yeni Malatyaspor futbolcuları 30 Temmuz 2015 tarihinde Alanyaspor'a karşı oynanan maç öncesi *Toplum Arslantepe'yi Sahipleniyor* pankartıyla maça çıktılar.

Ayrıca 9 Kasım 2018 tarihinde Yeni Malatyaspor ile Trabzonspor arasında oynanan Süper Lig karşılaşması öncesi, yine aynı prosedür işletilerek, Yeni Malatyaspor futbolcuların karşılaşmaya *Kültürel Mirasımız Malatya Arslantepe UNESCO Yolunda* pankartıyla çıkması sağlandı.

*Yeni Malatyaspor futbolcuları Arslantepe pankartıyla sahada
(Fotoğraf: Battalgazi Belediyesi Basın Müdürlüğü)*

2.5.10. Malatya ve Kayısı

Malatya kayısının (*Prunus armeniaca*) şehrin sembolü olduğu söylenebilir. Şehrin ekonomik, kültürel ve demografik yapısının yanı sıra yerel halkın sosyal yaşamını etkilemektedir. Malatya, Türkiye'deki yaş kayısı üretiminin yüzde 50'sini, kuru kayısı üretiminin ise yüzde 85-90'nını üretmekte, bu kayıların büyük çoğunluğu başka ülkelere ihraç edilerek yıllık yaklaşık 300 ila 350 milyon Amerikan Doları gelir elde edilmektedir.

Kayısı yeknesak sarı renkli ve zengin aroma ve şeker oranıyla sert dokulu bir meyvedir. Kendine özgü aroma ve tadıyla diğer kayılardan kolaylıkla ayırt edilebilmektedir. 2017 yılında *Hacıhaliloğlu* adını taşıyan Malatya kayısına verilen AB coğrafi işaret tescil belgesi bu özgünlüğün kanıtı olmuştur. Kabaş, Soğancı, Hasanbey, Çöloğlu, Çataloğlu ve Şekerpare diye bilinen türlerin yanı sıra tescil belgesi alan bu tür sadece Malatya ili ve ilçelerinde değil diğer şehirlere bağlı ilçeleri kapsayan coğrafi bir alanda yetişmektedir. Bu yerler, Kahramanmaraş Elbistan, Adıyaman Gölbaşı, Elazığ Baskil, Sivas Gürün ilçeleridir.

Kayısı hasadı çoğunlukla el işi gerektirir. Kayı, Haziran'ın ortası ile Ağustos'un başı arasında geniş bir alanda milyonlarca ağaçtan toplanırken, yerel işgücü çiftçilerin talebini karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu sebeple hasat sezonu yaklaşık 50 bin mevsimlik işçi, kayı, toplama üzere Malatya'ya gelmektedir. Toplanan kayı, bahçelerde kurutulmakta ve gerekli işlemlerin ardından pazara sürülmektedir.

Malatya kayı, bilhassa Türkiye içerisinde meşhurdur. Malatya'yı ziyaret eden yerli turistler Şire Pazarına gitmeye kendilerini mecbur hissederler. Şire Pazarında çoğunlukla kuru kayı, satılır. Ancak kuru kayısının yanı sıra birçoğu yine Malatya'da üretilmiş, ancak başka illerden de gelen ve hepsi kuru olan, kayı çekirdeği, ceviz, fındık, kuru üzüm, kuru beyaz ve siyah dut, fıstık gibi ürünler ziyaretçilerce satın alınarak memleketlerindeki arkadaş veya akrabalarına hediye olarak götürülür. Malatya'ya turist getiren seyahat acentelerinin programında Eski Malatya, Malatya Arkeoloji Müzesi ve Arslantepe ziyaretinin yanı sıra Şire Pazarı mutlaka yer alır.

Şehrin muhtelif yerlerine Malatya kayısının maketi dikilmiştir. Temmuz ayında hasadı kutlamak amacıyla Malatya Kayısı Festivali düzenlenmektedir.

Günümüzde Arslantepe'nin yer aldığı Orduzu'nun en büyük gelir kaynağı da kayı, üretimidir.

BÖLÜM II: ALANI DEĞERLENDİRMEK

1. PAYDAŞLAR

Karar Vericiler

Yönetim planı sürecinde karar verici yetkiye sahip paydaşlar ulusal, bölgesel, il ve yerel düzeyde olmak üzere aşağıda listelenmektedir.

Ulusal

Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü
Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü
Tarım ve Orman Bakanlığı

Bölgesel

Sivas Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü
Sivas Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü
Malatya Müze Müdürlüğü
Fırat Kalkınma Ajansı

İl

Malatya Valiliği
(İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)
(İl Milli Eğitim Müdürlüğü)
(İl Çevre ve Şehircilik Müdürlüğü)
(İl Tarım ve Orman Müdürlüğü)
Malatya Büyükşehir Belediyesi
Malatya Halk Eğitim Merkezi
İnönü Üniversitesi Rektörlüğü
Malatya Turgut Özal Üniversitesi Rektörlüğü

Yerel

Battalgazi Belediyesi
Battalgazi Kaymakamlığı
Orduzu Mahalle Muhtarlığı

Araştırma Grupları ve Alanda Çalışan Kişiler

Arslantepe'deki araştırma ekibi 1961 yılından beri Bakanlar Kurulu izniyle alanda çalışmalar yürüten Roma Sapienza Üniversitesi MAIAO'ya (*Missione Archeologica Italiana in Anatolia Orientale*) bağlıdır. Çok disiplinli araştırmacılar ekibi aşağıdaki kurum ve kişilerden oluşmaktadır:

Roma Sapienza Üniversitesi, İtalya
La Tuscia Üniversitesi, Viterbo, İtalya
CNR (Ulusal Araştırma Merkezi), Roma, İtalya

CNRS (Ulusal Araştırma Merkezi), Paris ve Nice, Fransa
Stockholm Üniversitesi
Avrupa Üniversitesi ve Lorând Eötvös Üniversitesi, Budapeşte, Macaristan
Ruhr Üniversitesi ve Boçhum Deutsches Bergbau Müzesi, Almanya
Pennsylvania Üniversitesi, ABD

Kazı sezonu boyunca Orduzu'ndan 40-60 arasında, çoğunluğu erkek olan işçi istihdam edilir, ancak mevcut programın hedeflerinden biri de kadın istihdamını artırmaktır.

Malatya Turgut Özal Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü de Arslantepe'deki araştırmalardaki önemli bir yerel ortaktır.

Sivil Toplum Örgütleri

Kentteki ilgili yerel sivil toplum örgütleri şunlardır:

TMMOB Mimarlar Odası Malatya Şubesi
Malatya Esnaf ve Sanatkârlar Odası
Malatya Ticaret ve Sanayi Odası
Orduzu Eğitim ve Kültür Derneği

Aşağıdaki örgüt şeması, alanın korunması, kullanılması ve yönetimi sürecinde karar verme yetkisine sahip farklı düzeydeki kilit idareler arasındaki ilişkiyi ve yasal kademelenmeyi göstermektedir.

KTB

İB

Merkezi

Bölgesel

İl

Yerel

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

Sivas Koruma Bölge Kurulu

Malatya Büyükşehir Belediyesi

Kazı Başkanlığı

Malatya Müze Müdürlüğü
(Müze Müdürü: Kenan ÖZDAŞ)

Alan Yönetimi
(Alan Başkanı: Kenan ÖZDAŞ)

Battalgazi Belediyesi

65

Temizlik ve
Güvenlik

Kazı

Koruma ve
Restorasyon

Sunum

ALAN

Envanter

Güvenlik

Girişler

Koruma İmar Planlaması

Yönetim Planlaması

— Uygulama / Hazırlık

- - - İzleme

2. DEĞER ANALİZİ VE ÖNEM BEYANI

2.1. Üstün Evrensel Değer Beyanı

Arkeolojik alan ilk merkezleşmiş toplumların ilk oluşum sürecinde, sadece bu alanın tarihini ve burada gerçekleşen olayları anlatan sembolik bir vaka değil, aynı zamanda bu olayların ortaya çıkardığı genel süreci ve insanlık tarihini aktaran bir olgu olarak, geçmişlerini anlayarak günümüzle bağ kurmak isteyen herkesin büyük ilgisini çekecek kuruluş süreçlerini aktaran başrol oyuncusudur. Ortaya çıkmaya başlayan seçkin sınıfların nüfus üzerinde uygulamaya başladıkları ekonomik ve siyasi kontrolün başlangıcı, incelikli bir idari sistemin gelişimi ve bürokrasinin doğuşu, işgücü üzerinde kontrolün kökeni, sınıflı toplumların ve organize güç kullanma ihtiyacının ortaya çıkışı –belki de bugünkü anlamda savaşların kökeni- insan topluluklarının görüntüsünü değiştiren çığır açıcı olgulardır. Zeminde ve mahallinde (*in situ*) bulunan malzemenin bolluğu ve bu malzemelerin arkeologlar ve uzmanlar tarafından ayrıntılı biçimde araştırılması sayesinde, Arslantepe 4. binyıl sonu kamusal saray kompleksi tüm bu süreçleri ve olguları enine boyuna anlatmaktadır.

Arslantepe 4. binyıl “saray” kompleksi iki sebepten yeni tür anıtsal kamu mimarisinin seçkin bir örneğidir: 1) Suriye-Mezopotamya bölgesindeki iyi bilinen 3.binyıl saray örneklerinden daha önce yapılmış, ekonomik ve idari kontrole dayanarak yeni türden ve zamanından önce gelişen laik siyasi iktidar biçimlerini açığa çıkaran en eski kamu sarayı örneğidir. 2) Yaklaşık 3000 metrekareden fazla kazılan alandaki mimari kompleks çok büyüktür; olağanüstü derecede iyi korunmuştur ve 2-2,50 metreden yüksek duvarları, orijinal beyaz alçıları ve duvar bezemeleriyle tema ve stil yönüyle özgündür. Anıt ayrıca yenilikçi çatı sistemiyle korunmuş, İtalyan ekibin restoratörlerince sürekli takip edilmekte ve konservasyon işlemleri yapılmaktadır. Bu durum Arslantepe’yi, 4. binyıl sarayı gibi bir anıtı halkın ziyaret edebildiği ve insan gelişiminin temel safhalarının tarihini bizzat ilk defa ortaya çıktığı ve iyi bir şekilde korunduğu yerinde öğrenebildiği tek yer yapmaktadır.

2.2. Arslantepe'nin Değerleri

Arslantepe'nin değerlerinin tanımlanması, karar alıcıların, bu değerleri tehlikeye atmadan, alanın en uygun şekilde kullanımına ilişkin yönetim politikaları belirlemesi öncesinde büyük önem taşımaktadır.

Tarihi ve Arkeolojik: Arslantepe 4. binyıl seviyeleri, tüm M.Ö. 4. binyıl boyunca Doğu Anadolu ve Mezopotamya toplumlarında yaşanan, devletin oluşum sürecindeki insan ilişkilerinde görülen esaslı değişiklikleri göstermektedir. Bu kültürel gelenekler ve toplumsal değerlerin değişimi hiyerarşi, sosyal farklılıklar ve ekonomik ayrıcalıklara dayanan yeni sosyal ve siyasi sistemlerin ortaya çıkışıyla sonuçlanmış ve yeni siyasi ilişkiler anıtsal mimari, idari, teknoloji ve sanat alanında iktidara özgü ikonografide yeni gelişmelerin ortaya çıkışına yol açmıştır. Arslantepe, tüm Mezopotamya ve kuzey “çevresinde”, bu dönemin en geniş biçimde kazılmış kamu kompleksini ve böyle bir gelişime dair en iyi şekilde korunmuş örneği teşhir etmektedir. Arslantepe, Yakın Doğu'da ilk Devlet toplumunun ortaya çıkışına istisnai biçimde tanıklık ederken, 4. binyıl Uruk uygarlığıyla ilişkili olmasına karşın orijinaldir. Saray kompleksinde yapılan yoğun ve sistematik kazılar -mahallinde çok sayıda materyal içermektedir- bu uygarlığın özelliklerini, yapılan kapsamlı çalışmalar sayesinde ilk seçkinlerin yaşamını ve benzersiz ayrıntılar içeren faaliyetlerini yeniden canlandırarak, halkın ekonomisini kontrol eden ve merkezi bir otorite uygulayan bir yönetimin ortaya çıkışını aydınlatmıştır. Muhtemelen saray yapılarından birinde duvarda asılı duran ve şu anda Malatya Arkeoloji Müzesinde sergilenen bugüne kadar dünyada bulunmuş en eski kılıçların aralarında yer aldığı istisnai metal silahlardan oluşan bulgular, bunları yeni siyasi gücün bir aracı olarak gösterişli biçimde sergileyen muhtemel seçkin sınıfın imtiyazı bir imtiyazı olarak, organize muharebelerin başlangıcına da işaret etmektedir.

Elde edilen bu sonuçların ve alanın değerinin önemi, sahada uzun yıllara dayanan araştırma faaliyetleri yapan, mesleğinde tanınmış profesyonel arkeologların ve disiplinler arası ekibin sayesinde oturtulmuş ve uluslararası dergiler ve kitaplarda yayınlanan bilimsel makalelerle belgelendirilmiştir. Kazıların şu anki başkanı Prof. Marcella Frangipane, Arslantepe'de elde edilen bilimsel bulgular ve bu alanda yapılan araştırma ve yayınlar sayesinde, Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Akademisine yabancı üye, Berlin'de bulunan Alman Arkeoloji Enstitüsü, İtalya Ulusal Bilimler Akademisi ve Amerika Arkeoloji Enstitüsüne muhabir üye olarak seçilmiştir.

Arslantepe kazıları sonucu elde edilen ve Açık Hava Müzesinde halka sergilenen tüm bu antropolojik ve tarihsel kazanımlar Yakın Doğu proto-devlet uygarlıkları ile insan toplumlarında yaşanan erken dönem gelişmelere tarihte yeni bir sayfa açmış, daha önemlisi modern toplum yapımızın sosyal ve siyasi düzeninin bu yeni tipinde yaşanan erken dönem gelişmeleri ortaya koymuştur.

Aslına Uygunluk: Açık Hava Müzesinde sergilenen tüm anıtlar tamamen özgündür ve hiçbir rekonstrüksiyon yapılmamıştır. Bu alan Türkiye'de yasal olarak birinci derece arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti kanunlarıyla korunmaktadır ve uzun süreden beri Türk Devletinin malıdır. Kerpiç duvarlar, duvarları kaplayan sıva ve duvar resimleri, diğer türm mimari unsurlar gibi, korunmaları ve bakımları için, uzman restoratörler tarafından, aynı malzeme ve teknik kullanılarak yapılan küçük ölçekli birkaç müdahale dışında özgündür.

Bütünlük: Orijinal anıtlar, duvar resimleri, taş kabartmalar ve eskiden yaşamış insanların günlük yaşamına ilişkin arkeolojik materyaller, yıllar süren çalışmalar sonrasında, özgün korunma ve bütünlük durumuyla gün ışığına çıkarılmıştır. Düzenli olarak korunmakta ve muhafaza edilmektedirler. Bu eserler halen arkeolojik alanda ve yakındaki Malatya Müzesinde görülebilmektedir. Roma Sapienza Üniversitesi kerpiç mimari ve duvar resimlerinin korunması için yıllık izleme yapmakta ve kazılar bir yandan devam ederken alanın korunması için Malatya ilinin yerel makamları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'yla işbirliği içerisinde hareket etmektedir. Binlerce yıllık eski tarihi aktaran geniş bir alanda ve birçok katmanda yapılan uzun ve dikkatli kazı çalışmaları sayesinde, arkeolojik alan ve M.Ö. 4. binyıl anıtsal saray kompleksi devletin ve sınıflı toplumların doğuşundaki çok önemli sürecin tam bir temsilini vermektedir. Bu durum, Arslantepe 4. binyıl mimarisinin olağanüstü korunma durumu sayesinde, hadiselerin gerçekleştiği asıl yerler gezilerek anlaşılabilir.

Enderlik: Arslantepe şu anda, özellikleri ve korunma durumuyla benzeri olmayan, yüzyıllarca tek olarak kalan kamu sarayı sisteminin ilk örneğini oluşturan çok iyi korunmuş kamu ve anıtsal binalar kompleksiyle, siyasi açıdan merkezleşmiş toplumların en erken oluşum tarihini, hiyerarşik bir memur düzeninin olduğu karmaşık bürokratik yapısını ve başka bir ifadeyle devletin kökenini temsil eden tekil bir alandır. Mezopotamya'da aynı döneme ait ve aynı süreçleri temsil eden anıtsal kamu mimarisini içeren birkaç adet 4.binyıl örnekleri mevcuttur. Ancak bunlar arasında yer alan Suriye'deki Habuba Kabira ve Jebel Aruda, Irak'taki meşhur Uruk-Warka, İran'daki Susa ve Suriye'deki Tell Brak gibi yerleşimler, baraj inşaatı, son zamanlarda yaşanan savaş ve çatışmalar sebebiyle ya tamamen tahrip edilmiş, kötü duruma düşmüş veya terk edilmiştir. Bunlardan sadece son ikisinin 4. Binyıl dönemleri kısmen gün yüzüne çıkarılmıştır. Ancak Arslantepe'yle karşılaştırıldığında, bu kadar geniş bir alan yayılmış ve iyi korunmuş değerlerdir. Daha ötesi Arslantepe tarihteki bu çok önemli safhada "Erken Devletin" Anadolu ve Kuzey Mezopotamya havalisinde doğuşunu gösteren bir merkezdir.

Peyzaj: Sahayı çevreleyen güzel doğal ve kültürel manzara iyi korunmuş durumdadır. Geniş, iyi sulanan ve yoğun bir şekilde tarım yapılan ova Toros Dağlarının eteklerinden Fırat kıyılarına kadar uzanmaktadır. Ovadaki küçük dereleri ve kanalları kuşatan kavak ağaçlarının yakınlarında çok sayıda pınar yayılmıştır. Arslantepe yeşil ovanın içinde yükselmekte, nehirden belirli bir mesafede bulunmakta ve yuvarlak yapısı uzaklardan göze çarpmaktadır. Orduzu Köyü, bahçeli seyrek evleriyle Arslantepe'nin etrafına dağılmıştır. Camisi, muhtarlığı, birkaç manavı ve küçük marketinin yanı sıra bilhassa akşamları halkın oturduğu kahveleri bulunmaktadır. Köyün sadece bu bölümünde yakın zamanlarda yüksek binalar yapılmıştır. Son on yılda ortaya çıkan bu binalar köyün geleneksel yapısı ve onu çevreleyen güzel çevreye karşı muhtemel bir tehdit oluşturmaktadır. Orduzu'nun bu bölgesinin bir süre önce 3. derece sit alanına dâhil edilmesi (arkeolojik alana yakın bölüm) bugüne kadar çok iyi kalmış peyzaj ve çevrenin korunmasında uygulanacak politikalar açısından olumlu bir adımdır.

Malatya yöresi, geçmişte binaların taş temelinde inşaat malzemesi ve alet edevat ve sanat eseri yapımında malzeme olarak kullanılan kireçtaşı ve volkanik taşlardan oluşmuş dağlarla çevrilidir.

Eğitim ve Araştırma: Sahadan elde edilen tarihsel bilgiler, yerinde keşfedilmiş çok sayıda olağanüstü malzeme, bu malzemeler ile anıtsal kerpiç mimari üzerinde yapılan hassas konservasyon çalışması arkeoloji, tarih, mimarlık ve konservasyon/restorasyon disiplinlerinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Ayrıca sahanın sahip olduğu bahsi geçen bu değerler kamu yönetimi, iktisat ve şehir bölümü disiplinlerinde eğitim gören öğrenci ve araştırmacıların ilgisini çekebilir. Örneğin, Arslantepe kamu binalarında ele geçmiş binlerce mühür baskı üzerinde yıllar süren ve çok verimli sonuçlar ortaya koyan çalışmalar sonucu Milattan Önce dördüncü binyıl sarayındaki erken dönem yönetim ve bürokrasinin keşi, modern muhasebe sistemlerinin çok erken dönemdeki kökeniyle ilişkisini çalışmayı hedefleyen Malatya İnönü Üniversitesi'nden bir grup akademisyen ve araştırmacının ilgisini çekmiştir. Arslantepe'de yakın zamanda yapılan arkeobotanik ve kemik malzeme çalışmaları iklim değişikliklerinin binlerce yıl önce insanların yeme içme alışkanlıklarında ortaya çıkardığı değişiklikleri göstermiş, bu olgu biyolog, diyetisyen ve iklim bilimcilerin dikkatini çekmiştir. Bu sayede arkeolojik alan daha fazla sayıda yayın yapılmasına yol açacak çok disiplinli bir araştırma alanına dönüşebilir ve böylece insan toplumları ve çevreleri arasındaki eski toplumların davranışları ve ilişkileri hakkında bilgimiz artabilir, anlayışımızı geliştirebilir. Eğitim değeri, farklı yaş, meslek ve eğitim seviyesinden ziyaretçilerin insanlık tarihinin en önemli safhalarından birinin gerçekliğine, onun mekânsal göstergelerine bizzat ve yüksek bir doğruluk derecesiyle yerinde tanıklık ettiği, alanın kendisinin bütünlük ve özgünlüğünde saklıdır.

3. GZFT ANALİZİ

Aşağıdaki GZFT analizi, ilgili tüm paydaşların alanın güncel durumunu hem bireysel hem de kurumsal çerçeveden değerlendirme imkânı bulduğu katılımcı bir süreç yoluyla elde edilmiştir. Ne var ki, bazı konularda uzlaş sağlanamamış olup bu gibi durumlarda Bakanlık planlama ekibi, cümleleri en uygun şekilde formüle edebilmenin yolunun bulunabilmesi için paydaşların konuyu tartışmasına imkân tanımış ve yalnızca tartışmanın kolaylaştırıcısı olmuştur. Bu toplantılar, alanda devam eden projeler hakkında ilgili idareler tarafından katılımcıların bilgilendirilmesini sağlayarak paydaşlar arasındaki bilgi alışverişini desteklediği için ayrıca faydalı olmuştur.

Tablo: Arslantepe'ye İlişkin GZFT Analizi

	Güçlü Yanlar	Zayıf Yanlar	Fırsatlar	Tehditler
Araştırma / Envanter / Bilgi Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> - Alanın tarihsel ve mimari olarak benzersizliği - Alanın akademik olarak bilinirliği - Uzun süreli bilimsel ve sistemli kazılar - Çoğu dijital ortamda bilimsel yayınlar - Malatya'da ilgili bölümlerde eğitim veren iki üniversitenin bulunması - Kazı Başkanlığının kontrolünde bir deponun mevcut olması - Kazı Başkanlığının himayesinde bir web sitesinin bulunması - Alan ve çevresindeki floristik araştırmalara ve biyoçeşitlik analize ilişkin yürütülen proje (arkeoloji ve doğal çevreyi birlikte ele alan projenin varlığı) - Alan ve çevresine ilişkin mevcut ve potansiyel risk analizinin yapılıyor olması - Müzede gerekli afet ve güvenlik önlemlerinin alınmış olması (yangın, deprem, hırsızlık) 	<ul style="list-style-type: none"> - Bilimsel yayınların yerelde bir arşivinin bulunmaması - Web sitesinin düzenli periyotlarla güncellenmemesi - Kazının etütlük eser depolarından iki tanesinin fiziki olarak yetersizliği - İnönü Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nün kurumsallaşmasının tamamlanmaması - Yerelde bir arkeoloji politikasının olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> - Kazı Başkanlığının araştırma merkezi projesine ilişkin proje fikri 	
Koruma	<ul style="list-style-type: none"> - Höyüğün ve tamponunun yasal koruma altında olması - Uzun süreli bilimsel kazı faaliyetleri nedeniyle yakın koruma ve izleme önlemlerinin alınmış olması - Alanın özgünlük ve bütünlüğünün yüksek düzeyde korunmuş olması - Höyüğün yapılaşma ve gelişim baskılarından uzak olması - Alanın çevresindeki peyzaj silüetinin 	<ul style="list-style-type: none"> - Alana ilişkin bir koruma amaçlı imar planının bulunmaması - Afet Yönetimi ve Acil Eylem Planının bulunmaması - Güvenlik görevlilerinin sayıca yetersizliği - Höyükte kamera sistemi ve ışıklandırmanın bulunmaması - Höyüğün kuzey/kuzeybatısında tel örgü bulunmaması - Alanda paratoner olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> - Dünya Miras Listesi adaylığının koruma ve izleme konusunda işbirliklerini artırma imkânı 	<ul style="list-style-type: none"> - Ziyaretçilerin duvar resimlerine zarar verme ihtimali - Alanın çevresindeki peyzaj silüetinin yeni yapılaşmalarla bozulma olasılığı - Kerpiç yapıların çevresel etkilere karşı dirençsizliği

	<p>tarımsal aktivite nedeniyle yüksek oranda korunmuş olması</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alana giriş çıkışların kontrollü olması, etrafının çitle çevrili olması - Alanda 24 saat güvenlik önlemlerinin mevcut olması - Saray yapısının kuzeyine ek çatı örtüsünün inşa edilmesine ilişkin koruma bölge kurulunca onaylanmış bir projenin bulunması 	<ul style="list-style-type: none"> - Sarayın kuzey tarafında 2016'da açığa çıkarılan kısmın halen geçici çatı korumasının olması, çatı örtüsünün olmaması - Batı yönlü hâkim rüzgâr nedeniyle çok yağışlı ve rüzgârlı günlerde çatı örtüsünün batısından yağmur sızmasının yaşanması - Höyükte acil müdahale gerektiren koruma sorunlarında bütçe bulma sorunu - Höyük çevresindeki yapılaşmanın geleneksel mimariden giderek uzaklaşması 		<ul style="list-style-type: none"> - Höyük çevresindeki yerel mimariyi yansıtan yapıların yüksek tonajlı araçların yarattığı sarsıntı nedeniyle tahribatı
Sunum	<ul style="list-style-type: none"> - Alanda temel seviyede ve iyi kalitede bir sunum altyapısının olması - Battalgazi Belediyesince yerel halkın alan ziyaretine yönelik ulaşım imkânlarının sunulmuş olması - Müze Müdürlüğüne "Arslantepe kimliği"ne ilişkin çalışmalar yapılmış ve bu süreçte bir logo tasarlanmış olması - Koruma kurulunca onaylanmış, kamera, ışıklandırma, karşılama merkezi, tuvalet ve satış üniteleri ile gezi güzergâhlarını ele alan, Bakanlıkça hazırlanmış bir çdp olması - Yeni Malatya Arkeoloji Müzesine ilişkin proje çalışmalarının devam ediyor olması 	<ul style="list-style-type: none"> - Karşılama merkezinin bulunmaması - Denetimli giriş sisteminin olmaması - Alanda yiyecek-içecek satışının olmaması ve tuvaletlerin hijyen ve kalite bakımından yetersizliği - Bilgilendirici broşürlerin kalite, içerik ve sayı bakımından yetersizliği - Alan girişinde park yerinin yetersizliği - Alan ile Malatya Müzesi arasında sunum bağlantısının kurulmamış olması - Malatya Müze binasının fiziki yetersizliğinden dolayı Arslantepe buluntularının çoğunluğunun Müze deposunda bulunması nedeniyle sergilenememesi - Tanıtım amaçlı kullanılacak resmi bir web sitesinin olmaması - Kent içi yönlendirme tabelalarının yetersizliği 	<ul style="list-style-type: none"> - İlin kimlik değeri olma potansiyeli 	<ul style="list-style-type: none"> - Dünya Miras Listesi'ne dâhil edilmesinin ardından ziyaretçi sayısındaki muhtemel artışın yönetimine ilişkin bir ziyaretçi yönetim planının 71 bulunmaması - Muhtemel ziyaretçi artışının çevresel kirliliği artırma olasılığı
Turizm	<ul style="list-style-type: none"> - Alanın yakınında yüksek sayıda turist çeken odakların bulunması (örn. Nemrut, Divriği) - Kentte bir havaalanının bulunması - Alana karayoluyla ulaşım kolaylığı - Yerel idarelerin turizm yatırımlarına ve 	<ul style="list-style-type: none"> - Arslantepe'nin seyahat acentelerinin gezi güzergâhlarında kısa süreli bir uğrak noktası olması - Orduzu'da ve Battalgazi'de turizme dönük teknik altyapının yetersizliği ve düşük hizmet kalitesi 	<ul style="list-style-type: none"> - Dünya Miras Listesi adaylığının alanın bilinirliğini ve dolayısıyla turist sayısını artırma imkânı - Alanın yakındaki destinasyonlarla (GAP bölgesi, Nemrut, Harput, Hazar Gölü, Divriği Ulu Camii, 	<ul style="list-style-type: none"> - Sürdürülebilir turizme dönük bilincin yerelde gelişmemiş olması

	<p>projelerine ilişkin ilgisi</p> <ul style="list-style-type: none"> - Alanın güçlü bir turistik çekiciliğinin olması - Kent içi konaklama tesislerinin ve yatak kapasitesinin sayıca yeterli olması - Malatya Büyükşehir Belediyesince hazırlanmış il turizm Master planının bulunması	<ul style="list-style-type: none"> - Arslantepe'nin ulusal ve uluslararası düzeyde yeterince tanınmıyor olması - Bakanlık 2023 Turizm stratejisinde destinasyon noktası olarak yer almaması	<p>Kapadokya) birlikte değerlendirilme imkânı</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sürdürülebilir turizm için yerelde kapasitenin yüksek olması (genç nüfus, tarımsal aktivite, eğitim imkânları) - Kitle turizmden ziyade kültürel turizme yönelik artan ilgi	
Yapılı çevre	<ul style="list-style-type: none"> - Yapılı çevrede yayılma talebi doğuracak bir nüfus artışının olmaması	<ul style="list-style-type: none"> - Alana ilişkin bir koruma amaçlı imar planının bulunmaması -Höyük çevresindeki yapılaşmanın geleneksel mimariden giderek uzaklaşması		
Sosyo-Ekonomik Gelişim	<ul style="list-style-type: none"> - Orduzu ve Battalgazi'de çoğunlukla tarıma dayalı ekonominin olması - Yerel halkın kazılarda sigortalı görev alıyor olması - Kent genelinde çeşitlenmiş ekonomik aktivite (tarım, ticaret, sanayi) - Güçlü firma ve holdinglerin varlığı (ilk 100e giren 4 zengin)	<ul style="list-style-type: none"> - Kazılarda yalnızca mevsimlik ve kısa süreli görev alınıyor olması - Artan göç nedeniyle yerel nüfusun demografik yapısında değişim yaşanması, yerel nüfusun alandan uzaklaşması	<ul style="list-style-type: none"> - Sürdürülebilir kalkınma için yerelde kapasitenin yüksek olması (genç nüfus, tarımsal aktivite, eğitim imkânları)	<ul style="list-style-type: none"> - Sürdürülebilir kalkınmaya dönük bilincin yerelde gelişmemiş olması
Eğitim ve Bilinç Artırımı	<ul style="list-style-type: none"> - Battalgazi Belediyesince tanıtıcı turların ve bilgilendirici etkinliklerin düzenleniyor olması - Alan ve çevresi ile ilgili festival, buluşma, konferans, sempozyum gibi etkinliklerin düzenlenmesi - Yerel halkın Arslantepe'yi kültürünün bir parçası olarak görüyor olması ve sahiplenmesi - Yerel halkın alanda devam eden arkeolojik çalışmalara katılıyor olması	<ul style="list-style-type: none"> - Yerel halkın alana ilişkin temel bilgisinin (benzersizliği, tarihçesi, mimari özellikleri, yürütülen kazı faaliyetleri vb) yetersiz olması - Höyükte yürütülen arkeolojik kazılardan elde edilen deneyimin yereldeki uzmanlara aktarılmaması - İnönü Üniversitesi Arkeoloji Bölümünün deneyim ve kapasite eksikliği	<ul style="list-style-type: none"> - Malatya'da ilgili bölümlerde eğitim veren iki üniversitenin bulunması - İl genelindeki ilköğretim okullarında Arslantepe'ye eğitici turların düzenleniyor olması	
Yerel Katılım ve Yönetişim	<ul style="list-style-type: none"> - Yerel idarelerin Arslantepe'ye olan ilgisi ve sahipliliği	<ul style="list-style-type: none"> - Yerel halkın alanın yönetimi konusunda alınan kararlara ve etkinliklerin organizasyonuna		<ul style="list-style-type: none"> - Yerel halkın alana olan ilgisinin çoğunlukla

	- Arslantepe’de gerçekleştirilen etkinliklerin bazılarının sponsor desteğiyle gerçekleşmiş olması	katılmamış olması		ekonomik kazanç odaklı olması
--	---	-------------------	--	-------------------------------

BÖLÜM III: ALANI PLANLAMAK

1. VİZYON BEYANI

“Arkeolojik, ekolojik, tarihi, mimari ve araştırma değerlerinin kimlik değeri olarak öne çıktığı, tematik sergilemelerle zenginleştirilmiş bir açık hava müzesi olarak değerlendirilen, çok disiplinli araştırma ve eğitim çalışmalarına imkân sağlayacak bir müze ile bütünleştirilmiş, bütünsel korumaya dönük plan ve proje altyapısının tamamlandığı, turizmin tarımsal üretimi ve yöresel ekonomiyi sürdürülebilir şekilde destekleyen bir sektör olarak teşvik edildiği bir Dünya Mirası.”

2. YÖNETİM HEDEFLERİ

Yönetim politikalarının birincil hedefleri:

- Arkeolojiyi doğal, sosyal ve yapısal çevre ile bütünleştirmek,
- Alan ve çevresi için sürdürülebilir yönetim politikaları tanımlamak,
- Bölge ile uyumlu uygulamalar önermek.

Benimsenecek temel ilkeler:

- Sürdürülebilirlik,
- Erişilebilirlik.

Alana ilişkin genel yönetim hedefleri şunlardır:

- Hedef 1: Alan, çevresindeki peyzaj ve yerleşim dokusu ile birlikte değerlendirilmeli ve yönetilmelidir.
- Hedef 2: Alandaki araştırmalar, alanın sunumuna, eğitime ve bilgiye daha iyi erişim sağlayacak şekilde güçlendirilmelidir.
- Hedef 3: Toprak altı arkeolojik kalıntılara olan etki, mümkün olduğunca en aza indirilmelidir.
- Hedef 4: Kazılarda açığa çıkarılan her türlü arkeolojik buluntu, korunmaları için uygun şekilde muhafaza edilmeli ve sergilenmelidir.
- Hedef 5: Yerel halkın, alanın ve çevresinin korunması ve sunumu konusunda etkin paydaş olmaları sağlanmalıdır.
- Hedef 6: Alan ziyaretçileri, nitelikli sunum ve eğitim malzemeleri aracılığıyla güvenli, bilgilendirici ve unutulmaz bir ziyaret gerçekleştirmelidir.

3. YÖNETİM POLİTİKALARI

Arazi Kullanımı ve Planlama

AP.1 Doğal çevrenin ve silüetin korunması

AP.2 Alanın kapsamlı ve bütüncül biçimde planlanması

Arkeoloji ve Araştırma

AA.1 Kazılara mevcut program ve sistem çerçevesinde devam edilmesi

AA.2 Kazı ekibinin alandaki çalışma koşullarının iyileştirilmesi

AA.3 Arslantepe ve yürütülen kazılar hakkındaki bilginin daha geniş çevreler ile paylaşılması

AR.4 Alanın çok disiplinli ve bilimsel bir araştırma saha olarak güçlendirilmesi

Koruma, Onarım ve Güvenlik

KOG.1 Alan genelinde güvenlik önlemlerinin artırılması

KOG.2 Arkeolojik ve mimari kalıntılara ilişkin koruma önlemlerinin artırılması

KOG.3 Alanın ve kalıntıların sistemli ve aralıksız izlenmesi

Tanıtım ve Sunum

TS.1 Alandaki sunum altyapısının kalitesinin iyileştirilmesi

TS.2 Alan dışı sunum için yeni bilişim teknolojilerinden faydalanılması

TS.3 Arslantepe'nin daha geniş çevrelerce bilinirliğinin sağlanması

TS.4 Alana erişimin artırılması

Sosyo-Ekonomik Kalkınma ve Yönetim

SDE.1 Yakın yerleşimlerdeki turizme dönük ekonomik altyapının niteliğinin artırılması

SDE.2 Arslantepe'de gerçekleşen faaliyetlerden yerel halka ekonomik faydanın sağlanması

SDE.3 Arslantepe kimliğinin Malatya il genelindeki yerel hayat ile bütünleştirilmesi

SDE.4 Paydaşlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği kapasitesinin artırılması

Aşağıdaki eylem planında sunulan zaman takviminden de görüleceği üzere; yönetim politikalarında korumaya ve planlamaya öncelik verilmekte, ardından araştırma, sunum ve yerel halkın Sosyo-ekonomik bütünleşmesine dönük politikalar gelmektedir.

Yönetim politikaları belirlenirken ziyaretçi yönetimi en önemli husus olarak ortaya çıkmıştır. Alandaki kerpiç yapıların hassasiyeti ve ziyaret alanının nispeten küçük boyutu göz önünde bulundurulduğunda, yakın gelecekte alanda bir tahribat beklenmese de, uzun vadede ziyaretçi sayısındaki olası artışın daha iyi yönetilmesi için, tanıtım ve sunum politikaları bütünleşik şekilde ele alınmıştır. Bu sebeple sit içerisinde koruma önlemlerinin geliştirilmesi ve ziyaretçi akışının yönetilmesi ziyaretçi yönetim politikalarının halledilecek en önemli hedeflerden birisi olarak tanımlanmıştır. Ziyaretçilere saray ve sit ziyareti esnasında her zaman eşlik edilmesi gerekliliği ve Arslantepe'de bekçi ve turist rehberi sayısının artırılması öncelikli konulardır. Diğer çok önemli konu Malatya Müzesi ile arkeolojik alan arasında bütünleşik bir ziyaret düzenlenmesidir.

Farklı politikalarla daha fazla ziyaretçi çekmek hedeflenirken, alanın niteliği ve taşıma kapasitesi de dikkate alınmıştır.

Bu nedenle, alan dışındaki ziyaretçilere yönelik sunum imkânlarının sağlanması, alan içindeki koruma önlemlerinin artırılması ve dolaşımın yönetilmesi, aynı zamanda Müze ve alan arasında bütünleşik bir ziyaret geliştirilerek ziyaret sahasının genişletilmesi ve ziyaret süresinin uzatılması ziyaretçi yönetimi politikaları ile ulaşılabilecek hedefler olarak belirlenmiştir.

Diğer hedef ise, alanda beklenen ziyaretçi artışı gerçekleşinceye kadar, alanın ünik değerlerine zarar vermeden daha fazla ziyaretçiyi ağırlayabilmesi için taşıma kapasitesini artırmaya yönelik alandaki sunum altyapısını iyileştirme çalışmalarının tamamlanmasıdır.

Korunacak, geliştirilecek ve geleceğe taşınacak değerlerden biri, alanın eğitim ve araştırma değeri olarak belirlendiği için, sunum politikaları öncelikle farklı yaş, meslek ve eğitim düzeyindeki ziyaretçiler için bilgilendirici ve eğitici bir deneyimi hedeflemektedir. Bu

amaca yönelik olarak alandaki araştırma tesislerinin ve gerekli altyapının yanı sıra, saha dışındaki araştırmacıların kaynaklara erişilebilirliğinin sağlanması da amaçlanmaktadır.

4. EYLEM PLANI

Eylem planı için öngörülen zaman takviminin detayları aşağıdaki gibidir:

- Acil (1 yıl içinde)
- Kısa vade (2-3 yıl)
- Orta vade (3-5 yıl)
- Uzun vade (10 yıla kadar)

Tablo: Arslantepe Yönetim Planı Eylem Planı

ARAZİ KULLANIMI VE PLANLAMA					
Politika	Eylem	Sorumlu Kurum	Destekleyen Kurum	Kaynak	Vade
AP.1 Doğal çevrenin ve siluetin korunması	AP.1.1 Doğal çevreye ilişkin mevcut durum analizinin yapılması	İnönü Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü	Battalgazi Belediyesi	TÜBİTAK	Kısa
	AP.1.2 Tamamlanacak doğal çevreye ilişkin mevcut durum analizinin ilgili kurumlara iletilmesi	İnönü Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü	Battalgazi Belediyesi	TÜBİTAK	Kısa
	AP.1.3 Tampon bölgedeki silueti bozan yapıların ve sokak elemanlarının tespiti (yapı yükseklikleri, cephe tipolojileri, malzeme, hat bağlantıları)	Battalgazi Belediyesi	Sivas Koruma Bölge Kurulu, Mimarlar Odası Malatya Şubesi, İnönü Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü	Battalgazi Belediyesi	Acil
AP.2 Alanın kapsamlı ve bütüncül biçimde planlanması	AP.2.1 Üst ölçek plan kararlarının ve stratejilerin gözden geçirilmesi ve yönetim planı doğrultusunda gerekli değişikliklerin yapılması	Malatya BŞB, Battalgazi Belediyesi	İnönü Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Mimarlar Odası Malatya Şubesi,	Malatya BŞB, Battalgazi Belediyesi	Acil 77
	AP.2.2 1/5000 ve 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması	Battalgazi Belediyesi	Malatya BŞB, Sivas Koruma Bölge Kurulu	Battalgazi Belediyesi	Acil
ARKEOLOJİ VE ARAŞTIRMA					
Politika	Eylem	Sorumlu Kurum	Destekleyen Kurum	Kaynak	Vade
AA.1 Kazılara mevcut program ve sistem çerçevesinde devam edilmesi	Kazı Başkanlığınca hazırlanıp KÜVAM'a teslim edilecek	- Roma Sapienza Üniversitesi - KÜVAM - Ankara Hacettepe Üniversitesi	- Malatya İnönü Üniversitesi - Malatya Arkeoloji Müzesi - Istituto Superiore per la Conservazione e il Restauro, Roma, - Istituto Centrale per la Grafica, Roma - Tuscia Üniversitesi İtalya - Bochum Üniversitesi (metalürji çalışmaları)	Roma Sapienza Üniversitesi, İtalya Dışişleri Bakanlığı	Sürekli

			<ul style="list-style-type: none"> - Pennsylvania (Üniversitesi (mühürlerin ve mühür baskıların çalışılması) - Stockholm Üniversitesi (hayvan kalıntılarının incelenmesi) - Viyana Üniversitesi (arkeometrik kil ve çanak çömlek analizi) - Parma Üniversitesi (izotop analizi) Napoli II Üniversitesi (C14 tarihlemesi) - CNRS, Nice ve Barselona Üniversiteleri (organik kalıntıların fobrio-kimyasal analizi) 		78
AA.2 Kazı ekibinin alandaki çalışma koşullarının iyileştirilmesi	AA.2.1 Kazı ekibinin depo binalarından ikisinin sağlıklılaştırılması	Kazı Başkanlığı	Malatya Müze Müdürlüğü	Kazı Başkanlığı	Kısa
AA.3 Arslantepe ve yürütülen kazılar hakkındaki bilginin daha geniş çevreler ile paylaşılması	AA.3.1 Kazı başkanlığının web sitesinin veri tabanının geliştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi	Kazı Başkanlığı	KÜVAM, İnönü Üniversitesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Battalgazi Belediyesi, Malatya BŞB	Kazı Başkanlığı	Sürekli
	AA.3.2 Tüm yazılı ve görsel malzemenin derlenmesi ve kurulacak araştırma ve eğitim merkezine taşınıncaya kadar Müze Müdürlüğü'nde arşivlenmesi	Kazı Başkanlığı, Malatya Müze Müdürlüğü	KÜVAM, Battalgazi Belediyesi, İnönü Üniversitesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi,	Kazı Başkanlığı, Malatya Müze Müdürlüğü, Battalgazi Belediyesi	Kısa
	AA.3.3 Yabancı dilde yayınlanmış önemli yayınların Türkçeye tercüme edilmesi	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Battalgazi Belediyesi, İnönü Üniversitesi, Kazı Başkanlığı	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Orta
AA.4 Alanın multidisipliner ve	AA.4.1 Yeni Malatya Müzesi içinde Arslantepe ihtisas kütüphanesinin kurulması	KÜVAM	Kazı Başkanlığı, İnönü Üniversitesi, Malatya Turgut	KÜVAM	Orta

bilimsel bir araştırma sahası olması			Özal Üniversitesi, Malatya Müze Müdürlüğü		
	AA.4.2 Yeni Malatya Müzesi içinde Arslantepe arşivinin kurulması	KÜVAM	Kazı Başkanlığı, İnönü Üniversitesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Malatya Müze Müdürlüğü	KÜVAM	Orta
	AA.4.3 İnönü Üniversitesi bünyesinde Arslantepe Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin kurulması	İnönü Üniversitesi	Malatya Turgut Özal Üniversitesi	İnönü Üniversitesi	Acil

KORUMA, ONARIM VE GÜVENLİK

Politika	Eylem	Sorumlu Kurum	Destekleyen Kurum	Kaynak	Vade
KOG.1 Alan genelinde güvenlik önlemlerinin artırılması	KOG.1.1. Güvenlik görevlisi sayısının artırılması	DÖSİMM	Kazı Başkanlığı	DÖSİMM	Acil
	KOG.1.2 Yangın riskine karşı, höyük içinde belirlenmiş uygun yerlere alana uygun söndürücü malzeme (C12 kuru kimyevi toz) yerleştirilmesi	Malatya BŞB İtfaiye Müdürlüğü, Malatya Müze Müdürlüğü	Battalgazi Belediyesi	Malatya BŞB İtfaiye Müdürlüğü, Malatya Müze Müdürlüğü	Acil
	KOG.1.3 Alanda uygun yerlere kızılötesi güvenlik kameralarının yerleştirilmesi	Sivas Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Malatya Müze Müdürlüğü, Kazı Başkanlığı	DAP + Valilik	Kısa
	KOG.1.4 Alana erişim sağlayan iki ana karayolu güzergâhı üzerindeki aydınlatmaların artırılması	Malatya BŞB	Battalgazi Belediyesi	Malatya BŞB	Kısa
KOG.2 Arkeolojik ve mimari kalıntılara ilişkin koruma önlemlerinin artırılması	KOG.2.1 Sarayın kuzeyine, onaylı proje doğrultusunda yeni koruma çatısının inşa edilmesi	Sivas Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Malatya Müze Müdürlüğü, Kazı Başkanlığı	DAP + Valilik	Acil
	KOG.2.2 Kuru otların temizlenmesi	Malatya Müze Müdürlüğü, Battalgazi Belediyesi	Kazı Başkanlığı	Malatya Müze Müdürlüğü, Battalgazi Belediyesi	Sürekli
KOG.3 Alanın ve kalıntıların sistemli ve aralıksız izlenmesi	KOG.3.1 Temel izleme göstergelerinin belirlenmesi ve ilgili kurumlarca kabul edilmesi	KÜVAM, Kazı Başkanlığı, Malatya Müze Müdürlüğü	Battalgazi Belediyesi	-	Acil
	KOG.3.2 Müze Müdürlüğü ve Kazı Ekibi arasında bir izleme sisteminin geliştirilmesi	KÜVAM, Kazı Başkanlığı, Malatya Müze Müdürlüğü	-	-	Acil

TANITIM VE SUNUM

Politika	Eylem	Sorumlu Kurum	Destekleyen Kurum	Kaynak	Vade
----------	-------	---------------	-------------------	--------	------

TS.1 Alandaki sunum altyapısının kalitesinin iyileştirilmesi	TS.1.1 Alanın taşıma kapasitesinin belirlenmesi ve buna uygun olarak grup başına azami ziyaretçi sayısına karar verilmesi	Kazı Başkanlığı	Malatya Müze Müdürlüğü	-	Acil
	TS.1.2 Malatya Müzesi ve alan arasındaki ilişkiyi de içerecek bir sunum ve dolaşım senaryosunun belirlenmesi	Malatya Müze Müdürlüğü, Kazı Başkanlığı	KÜVAM	-	Acil
	TS.1.3 Alanın yakınında makul büyüklükte bir alanın otomobil ve otobüsler için geçici otopark olarak düzenlenmesi	Battalgazi Belediyesi	Malatya BŞB	Battalgazi Belediyesi	Kısa
	TS.1.4 Höyüğün tüm yerleşim planını gösteren bir maketin tasarlanması	Sivas Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	Malatya Müze Müdürlüğü, Kazı Başkanlığı	DAP + Valilik	Kısa
	TS.1.6 Sesli rehberlerin sayısının artırılması	Malatya Müze Müdürlüğü	KÜVAM, Kazı Başkanlığı	Malatya Müze Müdürlüğü	Kısa
	TS.1.7 Karşılama merkezinin inşa edilmesi	Sivas Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü	KÜVAM, Malatya Müze Müdürlüğü, Kazı Başkanlığı	DAP + Valilik	Kısa
	TS.1.8 Yeni Malatya Müzesi binası projelendirmesinin tamamlanması	KÜVAM	Malatya Müze Müdürlüğü	KÜVAM	Kısa 80
	TS.1.9 Yeni Malatya Müzesi binasının inşa edilmesi	KÜVAM	Malatya Müze Müdürlüğü	KÜVAM	Orta
	TS.1.10 Bilgilendirici ve tanıtıcı malzemelerin güncellenmesi ve çeşitlendirilmesi	Battalgazi Belediyesi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Kazı Başkanlığı, Malatya Müze Müdürlüğü	Battalgazi Belediyesi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Kısa
	TS.1.11 Erken Tunç Çağı Model Evi'nin bulunduğu özel mülkiyetteki parselin kamulaştırılması	KÜVAM	Malatya Müze Müdürlüğü	KÜVAM	Kısa
TS.2 Alan dışı sunum için yeni bilişim teknolojilerinden faydalanılması	TS.2.1 Malatya Müzesi Müdürlüğü tarafından yönetilecek resmi sosyal medya hesaplarının açılması	Malatya Müze Müdürlüğü	Battalgazi Belediyesi	-	Acil
	TS.2.2 Arslantepe sanal müzesinin kurulması	KÜVAM	Malatya Müze Müdürlüğü, Kazı Başkanlığı	KÜVAM	Orta
	TS.2.3 Tanıtma müşavirliklerine dağıtılmak ve uluslararası mecrada yayınlanmak üzere tanıtıcı bir belgesel hazırlanması	Battalgazi Belediyesi	KÜVAM, Malatya Müze Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Battalgazi Belediyesi	Kısa
	TS.2.4 Kazı Başkanlığı'nın yönetimindeki web sitesinden link verilerek ulaşılabilecek tanıtım amaçlı bir web sitesinin hazırlanması	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Battalgazi Belediyesi, Malatya Müze Müdürlüğü	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Kısa

TS.3 Arslantepe'nin daha geniş çevrelerce bilinirliğinin sağlanması	TS.3.1 Arslantepe ile yakındaki turistik destinasyonlar arasında ziyaret bağlantısı sağlanması	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	TÜRSAB Bölgesel Yürütme Konseyi, YİGM	-	Uzun
	TS.3.2 Arslantepe'nin UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kaydedilmesi	KÜVAM, Kazı Başkanlığı,	Battalgazi Belediyesi, DİB, UTMK	KÜVAM, Kazı Başkanlığı, Battalgazi Belediyesi	Kısa
	TS.3.3 Düzenli olarak uluslararası sempozyumlar düzenlenmesi	İnönü Üniversitesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi	Kazı Başkanlığı, Battalgazi Belediyesi, Malatya BŞB, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Kazı Başkanlığı,	İnönü Üniversitesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi, Sponsorlar, Battalgazi Belediyesi, Malatya BŞB, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Sürekli
	TS.3.4 Ulusal ve uluslararası araştırma merkezlerine, üniversitelere ve okullara iletmek üzere eğitici bir belgesel hazırlanması	Malatya Valiliği, İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi	Battalgazi Belediyesi, Kazı Başkanlığı, Malatya Müze Müdürlüğü, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Malatya Valiliği	Kısa
TS.4 Alana erişimin artırılması	TS.4.1 Havaalanı ve terminalden alana erişim sağlayan karayollarına daha fazla noktaya kahverengi yönlendirme tabelalarının yerleştirilmesi	Malatya BŞB, Battalgazi Belediyesi	DHMİ	Malatya BŞB, Battalgazi Belediyesi	Kısa
	PP.4.2 Yerel halk için yakın yerleşimlerden ücretsiz servis hizmeti sağlanması	Malatya BŞB, Battalgazi Belediyesi	Orduzu Muhtarlığı	Malatya BŞB, Battalgazi Belediyesi	Sürekli

SOSYO-EKONOMİK KALKINMA VE YÖNETİM

Politika	Eylem	Sorumlu Kurum	Destekleyen Kurum	Kaynak	Vade
SEY.1 Yakın yerleşimlerdeki turizme dönük ekonomik altyapının niteliğinin artırılması	SEY.1.1 Turizm işletmelerine hizmet kalitesinin artırılması için eğitim verilmesi	Malatya Turgut Özal Üniversitesi	İnönü Üniversitesi	Malatya Ticaret ve Sanayi Odası	Sürekli
	SEY.1.2 Yerel halk için tarımsal üretimin satışının yapılacağı satış ünitelerine uygun yer seçilmesi	Battalgazi Belediyesi	Orduzu Muhtarlığı, Orduzu Eğitim ve Kültür Derneği	Battalgazi Belediyesi	Kısa
SEY.2 Arslantepe'de gerçekleşen faaliyetlerden yerel	SEY.2.1 Yerleşim alanı içinde satılan ürünlerin satışlarını yönetmek üzere Arslantepe Turizm Kooperatifinin kurulması	Orduzu Muhtarlığı	Battalgazi Belediyesi, Malatya Valiliği	-	Orta

halka ekonomik faydanın sağlanması	SEY.2.2 El sanatları ürünlerinin üretimine yönelik eğitici kursların düzenlenmesi	Halk Eğitim Merkezi	Battalgazi Belediyesi	Halk Eğitim Merkezi	Sürekli
SEY.3 Arslantepe kimliğinin Malatya il genelindeki yerel hayat ile bütünleştirilmesi	SEY.3.1 İlk ve orta dereceli okullarda ve üniversitelerde Arslantepe Okul Kulüplerinin kurulması ve bu kulüplerin alana ilişkin düzenlenecek organizasyonlarda görev alması	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İnönü Üniversitesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi	Battalgazi Belediyesi, Malatya Müze Müdürlüğü	-	Kısa
	SEY.3.2. İlköğretim düzeyindeki okullarda oyuna dayalı eğitici etkinliklerin müfredatın ilgili kısımlarında uygulanması (eşleştirme kartları, yapbozlar, boyama kitapları, maketler vb)	İl Milli Eğitim Müdürlüğü	Kazı Heyeti, Malatya Müze Müdürlüğü	İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü	Sürekli
	SEY.3.3 Daha önce düzenlenen yurt dışı eğitim ödüllü resim yarışmasına devam edilmesi	İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Battalgazi Belediyesi	İldeki özel okullar	İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Battalgazi Belediyesi	Sürekli
	SEY.3.4 Yerel halka yönelik Arslantepe konulu bir fotoğraf eğitimi ve yarışmasının düzenlenmesi	MAFSAD	Battalgazi Belediyesi, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü,	Fırat Kalkınma Ajansı, Battalgazi Belediyesi	Sürekli
	SEY.3.5 Arslantepe Kültür Festivalinin düzenlenmesi	Malatya Valiliği	Malatya BŞB, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, İnönü Üniversitesi, Malatya Turgut Özal Üniversitesi	Malatya Valiliği	Uzun
SEY.4 Paydaşlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği kapasitesinin artırılması	SEY.4.1. Paydaş kurumlarda Arslantepe ile ilgili bir temas noktasının belirlenmesi ve temas noktaları arasında bir iletişim ağı kurulması	Alan Başkanı	İlgili tüm kurumlar	-	Acil
	SEY.4.2. Paydaş kurumlardaki temas noktalarının katılacağı, altı aylık periyotlar halinde düzenlenecek durum değerlendirme toplantılarının yapılması ve kararların raporlanması	Alan Başkanı	İlgili tüm kurumlar	-	Sürekli

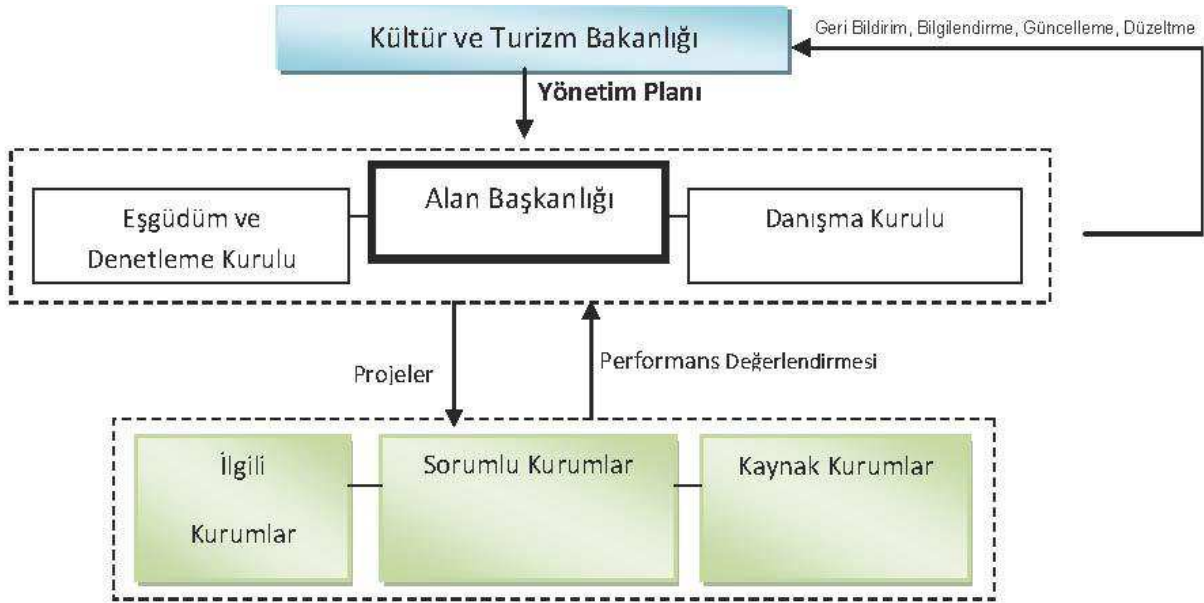
5. UYGULAMA VE İZLEME STRATEJİSİ

5.1.Genel Yapı

Alan Başkanı, yönetim planının uygulanmasının izlenmesinden ve uygulama aşamasında kurumlar arasındaki eşgüdümü sağlamaktan sorumludur. Aşağıdaki Projeler Değerlendirme Tablosu ile İzleme Göstergeleri, alan başkanı tarafından, planın uygulanabilirliğini ve etkinliğini ölçmek için kullanılacaktır. Uygulama, yönetim planının Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu tarafından onaylanmasının ardından projelerin hayata geçirilmesiyle başlar.

İlgili Yönetmeliğin 13. Maddesine göre; Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak zorundadırlar. Yetkili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmakla yükümlüdürler.

Aşağıdaki şema, Yönetmelikte tanımlandığı şekliyle, uygulamadaki geri dönüşüm mekanizmasını ve paydaşlar arasındaki yetki paylaşımını göstermektedir.

Şema: Yönetim Planı İzleme ve Güncelleme Süreci

5.2.İzleme Göstergeleri

Projelerin performansı yıllık olarak değerlendirilir. İzleme göstergeleri ile her proje için ayrı doldurulacak Proje Değerlendirme Tablosu ışığında hazırlanan raporlar Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu tarafından değerlendirilir ve bir sonraki yılın çalışma programı ve bütçesi ile güncellenen yönetim planını onaylar.

Vizyon, amaçlar ve plan politikaları ise son uygulama yılı olan 2024'te, yine katılımcı bir süreçle değerlendirilecek ve sonuçları Danışma Kurulu ile Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu'na sunulacaktır.

İzleme sürecinde, projelerin performansını değerlendirmek amacıyla kullanılacak Proje Değerlendirme tablosu aşağıdadır.

İzleme göstergeleri ise, bir eylem planının gerçekçi ve uygulanabilir olup olmadığını gözden geçirmek için en önemli araçtır. Arslantepe Yönetim Planı'nın uygulanma durumunu ve performansını değerlendirmek için de izleme göstergeleri belirlenmiş olup bu göstergeler aracılığıyla eylemlerin ne kadarının gerçekleştirildiğini ve hedeflerin ne kadarına ulaşıldığını ölçmek mümkün olabilecektir. Her uygulama yılı sonunda yapılacak bu izleme ile ulusal yasal ve idari çerçeve ile uyumlu, uygulanabilir ve gerçekçi bir eylem planına ulaşılmış olacaktır. Tablodaki yıllar izlemenin yapılacağı yıla karşılık gelmektedir.

Tablo: Proje Değerlendirme Tablosu

Projenin Adı ve Kodu : .....

Sorumlu Kurum (lar) : .....

Kaynak Kurum(lar) : .....

Vade : .....

Süresi içinde başladı ve öngörüldüğü şekilde devam ediyor.

Süresi içinde başlamadıysa sebebini açıklayınız.

.....

Süresi içinde tamamlandı.

Süresi içinde tamamlanmadıysa sebebini açıklayınız.

.....

Gelecek yıl projede güncelleme gerekiyorsa:

Proje gerekli veya uygulanabilir değildir, kaldırılmalıdır.

Projenin içeriği değiştirilmelidir.

Projenin sorumlu kurumu değiştirilmelidir.

Kaynak kurum değiştirilmelidir.

Vade değiştirilmelidir.

Diğer:

.....

.....

.....

.....

.....

... / ... / ...

İmza

Tablo: Arslantepe Yönetim Planı'na İlişkin İzleme Göstergeleri

ARAZİ KULLANIMI VE PLANLAMA						
Eylem	Gösterge	İzleme Yılı				
		2020	2021	2022	2023	2024
AP.1.1 Doğal çevreye ilişkin mevcut durum analizinin yapılması	Analiz edilen alan büyüklüğü		✓			
	Analiz için harcanan bütçe		✓			
	Analizde görev alan uzman sayısı		✓			
AP.1.2 Tamamlanacak doğal çevreye ilişkin mevcut durum analizinin ilgili kurumlara iletilmesi	Sonuç raporunun sayfa sayısı			✓		
	Sonuç raporunun iletildiği kurum sayısı			✓		
AP.1.3 Tampon bölgedeki silueti bozan yapıların ve sokak elemanlarının tespiti (yapı yükseklikleri, cephe tipolojileri, malzeme, hat bağlantıları)	Peyzaj siluetini olumsuz etkileyen elemanların sayısı	✓				
	Analiz yapılan gün sayısı	✓				
AP.2.1 Üst ölçek plan kararlarının ve stratejilerin gözden geçirilmesi ve yönetim planı doğrultusunda gerekli değişikliklerin yapılması	Gözden geçirilen plan sayısı	✓				
	Güncellenmesi gereken plan kararı sayısı	✓				
AP.2.2 1/5000 ve 1/1000 ölçekli koruma amaçlı imar planlarının hazırlanması	Planın onay tarihi	✓				
ARKEOLOJİ VE ARAŞTIRMA						
Eylem	Gösterge	İzleme Yılı				
		2020	2021	2022	2020	2024
AA.2.1 Kazı ekibinin depo binalarından ikisinin sağıklaştırılması	Sağıklaştırmaya harcanan bütçe					✓
AA.3.1 Kazı başkanlığının web sitesinin veri tabanının geliştirilmesi ve düzenli olarak güncellenmesi	Web sitesine yüklenen yayın sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
AA.3.2 Tüm yazılı ve görsel malzemenin derlenmesi ve kurulacak araştırma ve eğitim merkezine taşınmaya kadar Müze Müdürlüğü'nde arşivlenmesi	Toplanan yayın sayısı	✓	✓	✓		
	Toplanan görsel malzeme sayısı	✓	✓	✓		
	Yayın temin edilen kurum sayısı	✓	✓	✓		
AA.3.3 Yabancı dilde yayınlanmış önemli yayınların Türkçeye tercüme edilmesi	Çevrilmesi gereken yayın sayfa sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Çevrilen yayın sayfa sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Çeviriye harcanan bütçe	✓	✓	✓	✓	✓

AA.4.1 Yeni Malatya Müzesi içinde Arslantepe ihtisas kütüphanesinin kurulması	Kütüphanedeki yayın sayısı			✓	✓	
	Kütüphane için ayrılan alan büyüklüğü			✓	✓	
AA.4.2 Yeni Malatya Müzesi içinde Arslantepe arşivinin kurulması	Arşivdeki yayın sayısı			✓	✓	
	Arşivdeki görsel malzeme sayısı			✓	✓	
AA.4.3 İnönü Üniversitesi bünyesinde Arslantepe Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin kurulması	Merkezin kurulma tarihi	✓				
	Merkezde görevlendirilen personel sayısı	✓				
	Merkezin faaliyetleri için aktarılan ödenek	✓				

KORUMA, ONARIM VE GÜVENLİK

Eylem	Gösterge	İzleme Yılı				
		2020	2021	2022	2020	2024
KOG.1.1. Güvenlik görevlisi sayısının artırılması	İstihdam edilen personel sayısı	✓				
KOG.1.2 Yangın riskine karşı, höyük içinde belirlenmiş uygun yerlere alana uygun söndürücü malzeme (C12 kuru kimyevi toz) yerleştirilmesi	Malzemenin yerleştirildiği nokta sayısı	✓				
	Yerleştirilen malzemenin kapasitesi / hacmi	✓				
KOG.1.3 Alanda uygun yerlere kızılötesi güvenlik kameralarının yerleştirilmesi	Yerleştirilen kamera sayısı		✓	✓		
	Toplam kayıt süresi		✓	✓		
KOG. 1.4 Alana erişim sağlayan iki ana karayolu güzergâhı üzerindeki aydınlatmaların artırılması	Yerleştirilen ilave aydınlatma direği sayısı		✓	✓		
	Erişim sağlayan karayolundaki toplam aydınlatma direği sayısı		✓	✓		
KOG.2.1 Sarayın kuzeyine, onaylı proje doğrultusunda yeni koruma çatısının inşa edilmesi	Çatının inşa edilmesi için ayrılan bütçe	✓				
	Çatının büyüklüğü	✓				
	Çatı inşasının bitim tarihi	✓				
KOG.2.2 Kuru otların temizlenmesi	Kuçu otların temizlenmesi için çalışılan gün sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Kuru otların temizlenmesi için görevlendirilen personel sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Kuru otlardan temizlenen alan büyüklüğü	✓	✓	✓	✓	✓
KOG.3.1 Temel izleme göstergelerinin belirlenmesi ve ilgili kurumlarca kabul edilmesi	Kabul edilen gösterge sayısı	✓				
	Göstergelerin iletildiği kurum sayısı	✓				
KOG.3.2 Müze Müdürlüğü ve Kazı Ekibi arasında bir izleme sisteminin geliştirilmesi	İzleme sisteminin Kabul edilme tarihi	✓				

TANITIM VE SUNUM

Eylem	Gösterge	İzleme Yılı				
		2020	2021	2022	2020	2024
TS.1.1 Alanın taşıma kapasitesinin belirlenmesi ve buna uygun olarak grup başına azami ziyaretçi sayısına karar verilmesi	Herhangi bir zamanda izin verilen azami ziyaretçi sayısı	✓				
	Grup başına azami ziyaretçi sayısı	✓				
	Grup başına ortalama ziyaret süresi	✓				
TS.1.2 Malatya Müzesi ve alan arasındaki ilişkiyi de içerecek bir sunum ve dolaşım senaryosunun belirlenmesi	Bütünleştirilmiş Malatya Müzesi ve alan ziyareti için tahmini süre		✓			
TS.1.3 Alanın yakınında makul büyüklükte bir alanın otomobil ve otobüsler için geçici otopark olarak düzenlenmesi	Park yeri olarak düzenlenen alan büyüklüğü		✓			
	Otobüs ve otomobiller için düzenlenen park yeri kapasitesi		✓			
TS.1.4 Höyüğün tüm yerleşim planını gösteren bir maketin tasarlanması	Maketin büyüklüğü		✓			
	Maketin teslim tarihi		✓			
TS.1.6 Sesli rehberlerin sayısının artırılması	Temin edilen ilave sesli rehber sayısı		✓			
	Toplam sesli rehber sayısı		✓			
TS.1.7 Karşılama merkezinin inşa edilmesi	Karşılama merkezinin inşası için ayrılan bütçe	✓	✓			
	İnşa edilen karşılama merkezinin büyüklüğü		✓			
	İnşaataın bitiş tarihi		✓			
TS.1.8 Yeni Malatya Müzesi binasının projelendirmesinin tamamlanması	Projenin teslim tarihi	✓				
	Projenin kesin kabul tarihi	✓				
TS.1.9 Yeni Malatya Müzesi binasının inşa edilmesi	Proje uygulaması için ayrılan ödenek		✓			
	Projenin ihale tarihi		✓			
	İşe başlama tarihi		✓			
	İşin bitiş tarihi			✓		
TS.1.10 Bilgilendirici ve tanıtıcı malzemelerin güncellenmesi ve çeşitlendirilmesi	Her dilde üretilen tanıtıcı broşür sayısı		✓	✓		
	Toplam basılan tanıtıcı broşür sayısı		✓	✓		
	Dağıtılan tanıtıcı broşür sayısı		✓	✓		
	Tanıtıcı broşürlerin dağıtıldığı yer sayısı		✓	✓		
TS.1.11 Erken Tunç Çağı Model Evi'nin bulunduğu özel mülkiyetteki parselin kamulaştırılması	Kamulaştırma için ayrılan ödenek		✓	✓		
	Kamulaştırma için harcanan ödenek		✓	✓		

	Kamulaştırılan alan		✓	✓		
TS.2.1 Malatya Müzesi Müdürlüğü tarafından yönetilecek resmi sosyal medya hesaplarının açılması	Her bir sosyal medya hesabındaki takipçi sayısı	✓				
	Her bir sosyal medya hesabındaki paylaşım sayısı	✓				
TS.2.2 Arslantepe sanal müzesinin kurulması	Sanal müze tasarımı için ayrılan bütçe				✓	✓
	Sanal müzenin faaliyete geçme tarihi					✓
	Sanal müze ziyaretçi sayısı					✓
TS.2.3 Tanıtma müşavirliklerine dağıtılmak ve uluslararası mecrada yayınlanmak üzere bir tanıtım filminin hazırlanması	Tanıtım filminin hazırlanması için ayrılan bütçe		✓	✓		
	Tanıtım filminin süresi			✓		
	Tanıtım filminin iletildiği Tanıtma Müşavirliği sayısı			✓		
TS.2.4 Kazı Başkanlığı'nın yönetimindeki web sitesinden link verilerek ulaşılabilecek tanıtım amaçlı bir web sitesinin hazırlanması	Tanıtıcı web sitesinin tasarlanması için ayrılan bütçe		✓	✓		
	Tasarım için görevlendirilen personel sayısı		✓	✓		
	Tanıtıcı web sitesinin faaliyete geçtiği tarih			✓		
	Tanıtıcı web sitesi ziyaretçi sayısı			✓		
TS.3.1 Arslantepe ile yakındaki turistik destinasyonlar arasında ziyaret bağlantısı sağlanması	Arslantepe ile yakındaki turistik destinasyonları birleştiren tur güzergâhı sayısı					✓
TS.3.2 Arslantepe'nin UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kaydedilmesi	Liste'ye kaydedilme tarihi		✓			
TS.3.3 Düzenli olarak uluslararası sempozyumlar düzenlenmesi	Düzenlenen uluslararası sempozyum sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Uluslararası sempozyum düzenleyen kurum sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Her bir uluslararası sempozyuma katılan katılımcı sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
TS.3.4 Ulusal ve uluslararası araştırma merkezlerine, üniversitelere ve okullara iletmek üzere eğitici bir belgesel hazırlanması	Belgesel filmin hazırlanması için ayrılan bütçe		✓	✓		
	Belgesel filmin süresi			✓		
	Belgesel filmin iletildiği araştırma merkezi, üniversite ve okul sayısı			✓		
TS.4.1 Havaalanı ve terminalden alana erişim sağlayan karayollarına daha fazla noktaya kahverengi yönlendirme tabelalarının yerleştirilmesi	Yerleştirilen ilave tabela sayısı		✓	✓		
	Güzergâhtaki toplam tabela sayısı		✓	✓		
TS.4.2 Yerel halk için yakın yerleşimlerden ücretsiz servis hizmeti sağlanması	Servislerin sıklığı	✓	✓	✓	✓	✓
	Toplam yolcu sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
SOSYO-EKONOMİK KALKINMA VE YÖNETİM						
Eylem	Gösterge	İzleme Yılı				

		2020	2021	2022	2020	2024
SEY.1.1 Turizm işletmelerine hizmet kalitesinin artırılması için eğitim verilmesi	Eğitimlerin konusu	✓	✓	✓	✓	✓
	Verilen toplam eğitim süresi	✓	✓	✓	✓	✓
	Her eğitime katılan katılımcı sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Eğitim düzenleyen kurum sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Eğitime katılıcı gönderen kurum / şirket sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
SEY.1.2 Yerel halk için tarımsal üretimin satışının yapılacağı satış ünitelerine uygun yer seçilmesi	Yerel ürünlerin satışı için ayrılan alan büyüklüğü		✓	✓		
	Yerel ürün satan kişi sayısı		✓	✓		
	Ürün satılan stant sayısı		✓	✓		
	Satılan ürün çeşidi sayısı		✓	✓		
SEY.2.1 Yerleşim alanı içinde satılan ürünlerin satışlarını yönetmek üzere Arslantepe Turizm Kooperatifinin kurulması	Konuyu görüşmek üzere yapılan toplantı sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Kooperatifin faaliyete geçtiği tarih					✓
	Kooperatif üye sayısı					✓
SEY.2.2 El sanatları ürünlerinin üretimine yönelik eğitici kursların düzenlenmesi	Kursların konusu	✓	✓	✓	✓	✓
	Verilen toplam kurs süresi	✓	✓	✓	✓	✓
	Her bir kursa katılan katılımcı sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Eğitim düzenleyen kurum sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
SEY.3.1 İlk ve orta dereceli okullarda ve üniversitelerde Arslantepe Okul Kulüplerinin kurulması ve bu kulüplerin alana ilişkin düzenlenecek organizasyonlarda görev alması	Kulüp kurulan okul sayısı		✓	✓		
	Kulüp kurulan üniversite sayısı		✓	✓		
	Her bir Kulüpteki üye öğrenci sayısı		✓	✓	✓	✓
	Her bir kulüp tarafından düzenlenen etkinlik sayısı		✓	✓	✓	✓
SEY.3.2. İlköğretim düzeyindeki okullarda oyuna dayalı eğitici etkinliklerin müfredatın ilgili kısımlarında uygulanması (eşleştirme kartları, yapbozlar, boyama kitapları, maketler vb)	Tasarlanan oyun sayısı		✓	✓	✓	✓
	Oyunların iletildiği okul sayısı		✓	✓	✓	✓
	Eğitim programını aktif olarak uygulayan okul sayısı		✓	✓	✓	✓
	Eğitim programına katılan öğrenci sayısı		✓	✓	✓	✓
SEY.3.3 Daha önce düzenlenen yurt dışı eğitim ödüllü resim yarışmasına devam edilmesi	Yarışmaya katılım sağlayan öğrenci sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
SEY.3.4 Yerel halka yönelik Arslantepe konulu bir fotoğraf eğitimi ve yarışmasının düzenlenmesi	Verilen toplam eğitim süresi	✓	✓	✓	✓	✓
	Eğitime katılan katılımcı sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Yarışmaya katılan katılımcı sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
SEY.3.5 Arslantepe Kültür Festivalinin düzenlenmesi	Festivalin süresi					✓
	Festival için ayrılan bütçe					✓

	Festival için harcanan bütçe					✓
	Festival süresince düzenlenen etkinlik sayısı					✓
	Festival süresince düzenlenen her bir etkinliğe katılan kişi sayısı					✓
SEY.4.1. Paydaş kurumlarda Arslantepe ile ilgili bir temas noktasının belirlenmesi ve temas noktaları arasında bir iletişim ağı kurulması	Temas noktası belirleyen paydaş kurum sayısı	✓				
	Temas noktası sayısı	✓				
SEY.4.2. Paydaş kurumlardaki temas noktalarının katılacağı, altı aylık periyotlar halinde düzenlenecek durum değerlendirme toplantılarının yapılması ve kararların raporlanması	Düzenlenen bilgilendirme toplantısı sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Her bir bilgilendirme toplantısına katılan katılımcı sayısı	✓	✓	✓	✓	✓
	Alınan karar sayısı	✓	✓	✓	✓	✓

BIBLIYOGRAFYA

- Alessio M., Allegri L., Azzi C., Bella F., Calderoni G., Cortesi C., Improta S., Petrone V. (1983) - 14C Dating of Arslantepe, *Origini*, XII, II pp:575-580.
- Alessio M., Bella F., Improta S., Belluomini G., Calderoni G., Cortesi C., Turi B. (1976) University of Rome Carbon-Dates XIV, *Radiocarbon*, 18, 3 pp:321-349.
- Alvaro C., Lemorini C., Palumbi G., Piccione P., (2008) From the analysis of the archaeological context to the life of a community. "Ethnographic" remarks on the Arslantepe VIB2 village, *Proceedings of the 5th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*, Madrid, May 2006.
- Amiet P. (1973) Aperçu préliminaire sur la glyptique archaïque d'Arslantepe, *Origini* VII pp:217-224.
- Angle M., Frangipane M., Palmieri A.M., (1996) "Analisi statistiche e archeometria: uno studio sulle ceramiche del IV e III millennio provenienti da Arslantepe (Malatya, Turchia)" (con M. Angle e A. M. Palmieri), *Archeologia e Calcolatori*, 7.
- Ardissoni, P., Balossi, F., Borgia, E., Brienza, E., (2008) Web GIS solutions for the analysis and valorisation of archaeological sites in the Mediterranean basin, in A. Posluschny, K. Lambers, I. Herzog (a cura di), *Layers of Perception. Proceedings of the 35th Computer Applications and Quantitative Methods in Archaeology Conference*, Berlin, Germany, April 2-6, 2007 (*Kolloquien zur Vor- und Frühgeschichte*, vol. 10). Bonn (Germany): Habelt.
- Balossi Restelli, F. (2004) L'economia primaria. Interdisciplinarietà e ricostruzione della vita quotidiana, in M. Frangipane (a cura di), *Arslantepe, La Collina dei Leoni (Catalogo dell'esposizione "Anatolia. Arslantepe, alle Origini del Potere")*, Electa, Roma pp:95-97.
- Balossi Restelli F., (2008) Post-Ubaid Occupation on the Upper Euphrates: Late Chalcolithic 1-2 at Arslantepe (Malatya, Turkey), in H. Kuhne, R. M. Czichon, F.J. Kreppner (ed.), *Proceedings of the 4th ICAANE Conference*, vol. 2, Harrasowitz Verlag, Berlin pp:21-32.
- Balossi Restelli, F. (2008) "Post-Ubaid Occupation on the Upper Euphrates: Late Chalcolithic 1-2 at Arslantepe (Malatya, Turkey)", *Proceedings of the 4th ICAANE*, Berlin.
- Balossi Restelli F., D'Anna M. B., Piccione P. (2018), Guess Who's Coming to Dinner? Cooking Practices at Arslantepe (Eastern Turkey) from 4200 to 2000 BCE, *Istanbul Mitteilungen* (peer reviewed)
- Balossi Restelli F., Siracusano, G. (2003) Hayvancilik. Son Kalkolitik ve İlk Tunç Çağı (Animal Husbandry. Late Chalcolithic and Early Bronze Age), in *Atlas*, volume tematico sul Calcolitico e il Bronzo Antico nell'Anatolia Orientale, Istanbul.
- Belisario M. V., Follieri M., Sadori L. (1994) Nuovi dati archeobotanici sulla coltivazione di *Vitis Vinifera* L. ad Arslantepe (Malatya, Turchia), in *Drinking in Ancient Societies. History and Culture of Drinks in the Ancient Near East*, Papers of a Symposium held in Rome, May 17-19, 1990, Milano L. (ed.), Sargon srl, Padova pp:77-91.
- Buccolieri A., Bozzetti G., Serra A., Manno D., Manuelli F., Filippo E., Caneva A. (2013): Indagini archeometriche su reperti ceramici provenienti dal sito di Mersin-Yumuktepe (Turchia Meridionale) e Arslantepe (Turchia Orientale), in AA.VV., *La chimica nella società sostenibile. Atti del XVI Congresso Nazionale di Chimica dell'Ambiente e dei Beni Culturali*. Rimini, 2-5 Giugno 2013, Società Chimica Italiana, Rimini, p:275.

- Buccolieri A., Bozzetti G., Serra A., Manno D., Caneva I., Manuelli F. (2015) "A Comparative Study of Pottery from Mersin-Yumuktepe and Arslantepe, Turkey", in *Archaeological Discovery* 2015/3, pp:15-25.
- Buccolieri A., Bozzetti G., Serra A., Manno D., Caneva I., Manuelli F. (2015) A Comparative Study of Pottery from Mersin-Yumuktepe and Arslantepe, Turkey, in *Archaeological Discovery* 2015/3, pp:15-25.
- Bolger D., Greenberg R., Kroll S., Palumbi G. (2014) Red-Black Burnished Pottery of Western Asia and Cyprus. In M. Lebeau (ed.) *Arcane Interregional. Ceramics*, pp:141-162.
- Bökönyi S. (1993) Hunting in Arslantepe, Anatolia, in *Between the Rivers and over the Mountains. Archaeologica Anatolica et Mesopotamica Alba Palmieri Dedicata*, Frangipane M., Hauptmann H., Liverani M., Matthiae P., Mellink M. (eds.), Dipartimento di Scienze Storiche Archeologiche e Antropologiche dell'Antichità, Università di Roma "La Sapienza", Roma pp:341-359
- Caneva I. (1973) Note sull'industria litica di Arslantepe (Turchia), *Origini*, VII pp:183-215.
- Caneva I. (1978) L'industria litica di Arslantepe. in Scavi ad Arslantepe, Malatya, Palmieri A. (ed.), *Quaderni de 'La ricerca scientifica'*, Consiglio Nazionale delle Ricerche, Roma pp:324-28; 334-36.
- Caneva I. (1993) From Chalcolithic to Early Bronze Age III at Arslantepe: a Lithic Perspective, in *Between the Rivers and over the Mountains. Archaeologica Anatolica et Mesopotamica Alba Palmieri Dedicata*, Frangipane M., Hauptmann H., Liverani M., Matthiae P., Mellink M. (eds.), Dipartimento di Scienze Storiche Archeologiche e Antropologiche dell'Antichità, Università di Roma "La Sapienza", Roma pp:319-340.
- Caneva C., Frangipane M., Palmieri A. M. (1985) I metalli di Arslantepe nel quadro dei più antichi sviluppi della metallurgia vicino-orientale, in Scavi e ricerche negli anni 1976-1979, *Quaderni de 'La ricerca scientifica'*, Consiglio Nazionale delle Ricerche, Roma pp:115-137.
- Caneva C., Palmieri A. M. (1983) Metalwork at Arslantepe in Late Chalcolithic and Early Bronze I: the Evidence from Metal Analysis, *Origini*, XII, II pp:637-654.
- Caneva C., Palmieri A. M., Sertok K. (1988) Mineral Analysis in the Malatya Area: Some Hypotheses, IV. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı* pp:39-48.
- Caneva C., Palmieri A. M., Sertok K. (1989) Copper Ores in the Malatya Region and Smelting Experiments, V. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı* pp:53-66.
- Caneva C., Palmieri A. M., Sertok K. (1990) Malatya çevresindeki bakir cevherler ve ergitme deneyleri, VI. *Arkeometri Sonuçları Toplantısı* pp:1-11.
- Caneva C., Palmieri A. M., Sertok K. (1991) Archaeometallurgical Research in the Malatya Area, IX. *Arastırma Sonuçları Toplantısı* pp:227-234.
- Castellino G. R. (1975) Il Frammento degli Annali di Sargon II, in *Malatya - III. Rapporto preliminare delle campagne 1963-1968*, Pecorella P. E., *Orientis Antiqui Collectio*, XII, Centro per le Antichità e la Storia dell'Arte de Vicino Oriente, Roma pp:69-73, tav. LXVIII.
- Chighine M., Ferioli P., Fiandra E. (1985) Controllo e sicurezza delle porte di Arslantepe. Confronto con sistemi moderni, in *Studi di Paletnologia in Onore di Salvatore M. Puglisi*, Liverani M., Palmieri A., Peroni R. (eds.), Università di Roma "La Sapienza", Roma pp:237-248.
- Choyke A. M. (2000) Bronze Age Antler and Bone Manufacturing at Arslantepe (Anatolia), in *Archaeozoology of the Near East IVA*, Mashkour M., Choyke A. M., Buitenhuis H. (eds.), ARC Publications 32, Gröningen pp:170-183.

- Conti A. M., Persiani C. (1993) When Worlds Collide. Cultural Developments in Eastern Anatolia in the Early Bronze Age, in *Between the Rivers and over the Mountains. Archaeologica Anatolica et Mesopotamica Alba Palmieri Dedicata*, Frangipane M., Hauptmann H., Liverani M., Matthiae P., Mellink M. (eds.), Dipartimento di Scienze Storiche Archeologiche e Antropologiche dell'Antichità, Università di Roma "La Sapienza", Roma pp:361-413.
- Cristiani E., Laurito R., Lemorini C., (2007) Technologies and Materials Used in Seal Manufacture at Arslantepe, Chapter IV, In *Cretulae from Arslantepe-Malatya (Turkey): an Early Centralised Administrative System Before Writing*, M. Frangipane (ed.), Arslantepe. Risultati delle ricerche e scavi della Missione Archeologica Italiana nell'Anatolia Orientale, vol. V, Rome pp:355-377.
- D'Anna M. B., (2010) The ceramic containers of Period VI A. Food control at the time of centralisation, in Frangipane M. (ed.), *Economic Centralisation in Formative States. The Archaeological Reconstruction of the Economic System in 4th Millennium Arslantepe*, SPO 3, Sapienza Università di Roma, Roma pp:167-191
- D'Anna M. B., (2010) What was High and What was Low. The Case of Arslantepe VI A Pottery, in Matthiae P., Nigro L., Pinnock F. (eds.), *Proceedings of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*, Vol. 1, Wiesbaden 2010 pp:675-689
- D'Anna M. B. (2012) Between Inclusion and Exclusion. Feasting and Redistribution of Meals at Late Chalcolithic Arslantepe (Malatya, Turkey), in Pollock S. (ed.), *Commensality, Social Relations and Ritual: Between Feasts and Daily Meals*, eTopoi Journal for Ancient Studies, Special Volume 2 pp:97-123 <http://journal.topoi.org/index.php/etopoi/article/view/21/98> (peer reviewed)
- D'Anna M. B. (2015) Food without urbanization. A Material Perspective on food politics at Arslantepe VI A (LC5), in D'Anna M.B., Jauss C., Johnson J.C. (eds.), *Food and Urbanization. Material and Textual Perspectives on Alimentary Practice in Early Mesopotamia*, *Origini* 37 pp:61-70 (peer reviewed)
- D'Anna M. B., Guarino P., (2004) Produzione in massa di ciotole: banchetti, cerimonie o pagamenti in natura?, in Frangipane M. (ed.), *Anatolia. Arslantepe, alle origini del potere*, Milano pp:34-35
- D'Anna M. B., Guarino P., (2010) Continuity and changes in the elite food management during the 4th millennium BC. Arslantepe periods VII and VI A: a comparison, in Frangipane M. (ed.), *Economic Centralisation in Formative States. The Archaeological Reconstruction of the Economic System in 4th Millennium Arslantepe*, SPO 3, Sapienza Università di Roma, Roma pp:193-204
- D'Anna M. B., Guarino P. (2012) Pottery production and use at Arslantepe between periods VII and VIA. Evidence for social and economic change, *Origini* XXXIV pp:59-77 (peer reviewed)
- D'Anna M. B., Jauss C. (2015) Cooking at 4th millennium BCE Chogha Mish (Iran) and Arslantepe (Turkey). Investigating the social via the material, in Kerner S., Chou C., Warmind M. (eds.), *Commensality: From Everyday Food to Feast*, Bloomsbury Publishing, London pp:65-85 (peer reviewed)
- D'Anna M. B., Jauss C., Johnson J. C. (eds.) (2015) *Food and Urbanization. Material and Textual Perspectives on Alimentary Practice in Early Mesopotamia*, *Origini* 37 pp:8-88 (peer reviewed)

- D'Anna M. B., Laurito R., (2007) Comparing vessels against vessel imprints on the cretulae in room A340, in Frangipane M. (ed.), *Arslantepe Cretulae. An Early Centralised Administrative System before Writing*, Roma pp:157-173
- D'Anna M. B., Laurito R., Ricci A., (2008) Walking on the Malatya Plain (Turkey): Preliminary Remarks on the Chalcolithic Pottery and Occupation, in Córdoba J.M., Martínez Lillo S., Molist M., Pérez Die M. C., Rubio I. (eds.), *Proceedings of the 5th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*, Universidad Autónoma de Madrid, Madrid pp:567-573
- D'Anna M. B., Palumbi G. (2017) Uruk, Pastoralism and Secondary Products: Was it a Revolution? A View from the Anatolian Highlands, in Stockhammer P.W., Maran J., *Appropriating Innovations. Entangled knowledge in Eurasia, 5000-1500 BCE*, Oxbow Books, Oxford pp:29-39 (peer reviewed)
- D'Anna M. B., Piccione P., (2010) Food circulation and management in public and domestic spheres during the periods VI A and VI B2. A comparative perspective, in Frangipane M. (ed.), *Economic Centralisation in Formative States. The Archaeological Reconstruction of the Economic System in 4th Millennium Arslantepe*, SPO 3, Sapienza Università di Roma, Roma pp:231-240
- Di Nocera G.M. (1993) Die mittelbronzezeitliche Keramik von Arslantepe: einige vorläufige Bemerkungen, in *Between the Rivers and over the Mountains. Archaeologica Anatolica et Mesopotamica. Alba Palmieri dedicata*, Frangipane M., Hauptmann H., Liverani M., Matthiae P., Mellink M. (eds.), Dipartimento di Scienze Storiche Archeologiche e Antropologiche dell'Antichità, Università degli Studi di Roma "La Sapienza", Roma pp:415-435.
- Di Nocera G.M. (1993) L'inizio del II millennio a.C. nelle provincie di Malatya ed Elazığ (Turchia). *Arslantepe e Norşun Tepe: due siti a confronto*, *Origini*, XVII pp:287-316.
- Di Nocera G.M. (1996) Gli Scavi di Arslantepe. Nuove straordinarie scoperte ad opera della Missione Archeologica Italiana dell'Università "La Sapienza" di Roma, *Archeologia*, anno IV, Novembre/Dicembre pp:1-3.
- Di Nocera G.M. (1996) Gli inizi del secondo millennio ad Arslantepe-Malatya (Turchia), *Orient Express. Notes e Nouvelles d'Archéologie Orientale*, 2 pp:48-52.
- Di Nocera G.M. (1998) "Die Siedlung der Mittelbronzezeit von Arslantepe", *Dip. di Scienze Storiche Archeol. e Antropol. dell'Antichità*, Univers. di Roma La Sapienza, Roma.
- Di Nocera G.M. (1998) Arslantepe und der Anfang des 2. Jahrtausends im Malatya-Elazığ-Gebiet (Türkei), *Archäologisches Nachrichtenblatt*, 3/1 pp:59-63.
- Di Nocera G.M. (2000) Radiocarbon datings from Arslantepe and Norşuntepe: the fourth-third millennium absolute chronology in the upper Euphrates and transcaucasian region, *From the Euphrates to the Caucasus: Chronologies for the IVth.-IIIrd. Millennium B.C.*, Marro C., Hauptmann H.(eds.), 16-19th. December 1998, Institut Français D'Etudes Anatoliennes, Istanbul pp:73-93.
- Di Nocera G.M. (2000) C-14 datings at Arslantepe and Bronze Age chronology in the Upper and Middle Euphrates, 1th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, May 18th-23rd 1998, Università degli Studi di Roma "La Sapienza", Facoltà di Lettere e Filosofia, Dipartimento di Scienze Storiche, Archeologiche ed Antropologiche dell'Antichità, Roma pp:333-348.

- Di Nocera G.M. (2001) "Arslantepe und die Befestigungsanlage vom Beginn des zweiten Jahrtausends v.Chr. am oberen Euphrat", in M.R. Boehmer, J.Maran (eds.), *Lux Orientis*, Festschrift für Harald Hauptmann, Rahden/Westf. pp:85-96.
- Di Nocera G.M. (2004) La misura del tempo, in *Alle origini del potere. Arslantepe, la collina dei leoni*, Electa, Frangipane M. (ed.) Milano pp:18.
- Di Nocera G.M. (2004) Nuovi rapporti esterni dell'Anatolia orientale agli inizi del II millennio a.C., in *Alle origini del potere. Arslantepe, la collina dei leoni*, Electa, Frangipane M. (ed.) Milano pp:156-159.
- Di Nocera G.M. (2005) Ricognizione archeologica nel territorio di Malatya, in *Dall'Eufrate al Mediterraneo. Ricerche delle Missioni Archeologiche Italiane in Turchia*, Tangianu A. (ed.), Istituto Italiano di Cultura di Ankara, Ankara pp:55-63.
- Di Nocera G.M. (2005) 2003 Archaeological Survey in the Malatya Territory, in *22. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 2. cilt pp:325-336.
- Di Nocera G.M. (2005) Mobility and Stability: Preliminary Observations on the Early Bronze Age Settlement Organisation in the Malatya Plain, in *Archäologische Mitteilungen aus Iran und Turan*, 37 pp:63-70.
- Di Nocera G.M. (2005) Ricognizione archeologica nel territorio di Malatya, in *Dall'Eufrate al Mediterraneo. Ricerche delle Missioni Archeologiche Italiane in Turchia*, Tangianu A. (ed.), Istituto Italiano di Cultura di Ankara, Ankara pp:55-63.
- Di Nocera G.M. (2007) Ricordi e riflessioni su Salvatore M. Puglisi. In: Manfredini A., Conati Barbaro C., Scarpelli F. (eds.), *Salvatore M. Puglisi nella paleontologia italiana. Un ricordo a 20 anni dalla sua scomparsa*, Quasar, Roma 2007, pp:57-58.
- Di Nocera G.M. (2008) Settlements, population and landscape on the Upper Euphrates between V and II millennium BC. Results of the Archaeological Survey Project 2003-2005 in the Malatya Plain. In: *5th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*. Universidad Autónoma de Madrid, vol. 1, Madrid, April 3-8 2006, Madrid pp:633-645.
- Di Nocera G.M. (2009) Il cambiamento del sistema insediativo come testimonianza di trasformazione socioeconomica: il caso delle comunità preistoriche dell'alto Eufrate tra V ed inizio del II millennio a.C., *Scienze dell'Antichità* 15.
- Di Nocera G.M. (2010) Metals and Metallurgy. Their Place in the Arslantepe Society between the end of the 4th and Beginning 3rd Millennium BC. In: Frangipane M. (ed.) *Economic Centralisation in Formative States: The Archaeological Reconstruction of the Economic System in 4th Millennium Arslantepe*. Studi di Preistoria Orientale, vol. 3, Sapienza Università di Roma, Roma 2010: pp:255-274.
- Di Nocera G.M. (2013) Organization of Production and Social Role of Metallurgy in the Prehistoric Sequence of Arslantepe (Turkey). *Origini*, vol. 35, pp:111-142.
- Di Nocera G.M. (2014) Terre di Caccia e paesaggi agricoli. Natura e simboli nelle più antiche comunità contadine del Vicino Oriente. In: (a cura di): Giulia Bordi, Iole Carlettini, Maria Luigia Fobelli, Maria Raffaella Menna, Paola Pogliani, *L'officina dello sguardo. Scritti in onore di Maria Andaloro*. vol. 1, pp :593-600, Roma: Gangemi Editore.
- Di Nocera G.M. (2016) Identificazione, uso e conservazione dei cibi nell'età del Bronzo Antico di Arslantepe (Turchia): modello di ricerca interdisciplinare e sperimentale. *Rivista di Storia dell'agricoltura*, vol. 56, pp:253-264, ISSN: 0557-1359
- Di Nocera G.M. (2016) Forme del potere lungo l'alto Eufrate tra IV e II millennio a.C.. In: (a cura di): Platania G., Pot-Pourri. Studi in onore di Silvana Ferreri. Pp:105-118, Viterbo: Sette Città,

- Di Nocera G.M. (2016) Die Mittelbronzezeit am oberen Euphrat. Siedlungscharakter und kulturelle Identität. In: (a cura di): Elena Rova, Monica Tonussi, *At the Northern Frontier of Near Eastern Archaeology*. Subartu, vol. 38, pp:229-245, Turnhout: Brepols, 1780-3233, Venice, January 9th -January 12th, 2013
- Di Nocera G.M., Hauptmann A., Palmieri A.M. (2004) Lo sviluppo della metallurgia al servizio dei capi. Le prime spade del mondo, in *Alle origini del potere*. Arslantepe, la collina dei leoni, Electa, Frangipane M. (ed.) Milano pp:66-67.
- Di Nocera G.M., Hauptmann A., Palmieri A.M. (2004) I metalli della Tomba Reale e la metallurgia agli albori del III millennio, in *Alle origini del potere*. Arslantepe, la collina dei leoni, Electa, Frangipane M. (ed.) Milano pp:122-143.
- Di Nocera G.M., Palmieri A.M. (1999) The metal objects from the royal tomb at Arslantepe (Malatya - Turkey) and the metalwork development in the Early Bronze Age, in *Milano L., De Martino S., Fales F.M., Lanfranchi G.B. (eds.), Landscapes. Territories, Frontiers and Horizons in the Ancient Near East, XLIV Rencontre Assyriologique Internationale, Venezia 7-11 July 1997, Volume III, Sargon, Padova, pp:179-190.*
- Di Nocera G.M., Palmieri A.M. (2004) Early Bronze Copper Circulation and Technology in Middle Euphrates Regions, in *Nomades et Sédentaires dans le Proche-Orient Ancien, XLVIe Rencontre Assyriologique Internationale, 10-13 July 2000 Paris, Amurru 3 pp:253-265.*
- Di Nocera G.M., Palmieri A.M. (2011) Doğu Anadolu Madenciligi. In: Karul N. (ed.), *Anadolu'nun Arkeoloji Atlası, Arkeo Atlas, Doğan Burda (publishing), İstanbul 2011, pp:150-153* (articolo in lingua turca dal titolo: Antica metallurgia in Anatolia orientale).
- Di Nocera G.M. (in press). Il potere del metallo. Itinerari di ricerca archeometallurgica nell'ambito delle prime società complesse. *Daidalos*, vol. 12.
- Di Nocera G.M. (in press). L'inizio del II millennio a.C. lungo il medio Eufrate turco: la collina di Zeytinli Bahçe e il territorio di Carchemish. *Daidalos*, vol. 13.
- Di Nocera G.M. (in press). The beginning of the second millennium BC in the Upper Euphrates: isolation or strong regional identity?, In: N. Laneri, P. Pfälzner, S. Valentini (eds.), *Looking North: The socioeconomic dynamics of the northern Mesopotamian and Anatolian regions during the late third and early second millennium BC, Studien zur Urbanisierung Nordmesopotamiens, D1, Wiesbaden.*
- Di Nocera G.M. (in press) - Machtlandschaften am oberen Euphrat vom 4. bis Anfang des 2. Jahrtausends v. Chr., in *Formen der Machtrepräsentation zwischen Kaukasus und Adria von 5000 bis 1500 v.u.Z., Hansen S. (ed.), Internationales Kolloquium zu Ehren von Prof. Dr. Blagoje Govedarica, 2.-3. Juni 2015, im Topoi-Haus, Berlin-Dahlem.*
- Di Nocera G.M. (in press) - Arslantepe: eine Zentralsiedlung am oberen Euphrat und ihre Prestigegüter, in *Eliten-Handwerk-Prestigegüter, Internationales Symposium „Anatolian Metal VIII“, Ünsal Yalçın (ed.), Bochum 17. - 19. November 2016, Deutsches Bergbau-Museum, Bochum.*
- Di Nocera G.M., Frangipane M. (in press). Discontinuous developments in settlement patterns and socio-economic/political relations in the Malatya plain in the 4th and 3rd millennia bc, in *Broadening Horizons 3. Conference of Young Researchers Working in Ancient Near East, Barcellona 19-21/7/2010.*
- Ertepinar P., Langereis C.G., Biggin A.J., Frangipane M., Matney T., Ökse T., Engin A., (2012) Archaeomagnetic study of five mounds from Upper Mesopotamia between 2500 and 700 BCE: Further evidence for an extremely strong geomagnetic field ca. 3000 years

ago, *Earth and Planetary Science Letters* 357-358 pp:84-98. ISSN: 0012-821X. DOI:10.1016/j.epsl.2012.08.039

- Equini Schneider E., (1970) *Malatya – II, Orientis Antiqui Collectio – X, Roma*
- Ferioli P., Fiandra E., (1983) "Clay-sealings from Arslantepe VIA: administration and bureaucracy", *Origini* 12/2 pp:455- 509.
- Ferioli P., Fiandra E., (1993) Arslantepe locks and the Shamash key, in M.FRANGIPANE et al. (eds.), *Between the Rivers and over the Mountains, Roma*, pp:269-287.
- Ferioli P., Fiandra E., (1994) Archival techniques and methods at Arslantepe. In : Ferioli P., Fiandra E., Fissore G.G., Frangipane M. (ed.), *Archives before writing* , Roma pp:149-161.
- Follieri M., Belisario M. V., Sadori L. (1992) Early Bronze Age Charred Grape-Pips from Arslantepe (Eastern Anatolia): A New Evidence for Vine Domestication, in *Resumés des communications IV Conference Organisation Internationale de Paléobotanique, OPF Informations, 16-B, Paris* pp:58.
- Follieri M., Coccolini G., (1983) Palaeoethnobotanical study of the VI A and VI B periods of Arslantepe (Malatya, Turchia). *Origini* 12/2 pp:599-617.
- Follieri M., Sadori L. (2001) Crops Storing at Arslantepe (Malatya, Turkey) during the Early Bronze Age, abstract of 12th Symposium of the International Work Group for Palaeoethnobotany, Sheffield, UK, 17-23 June 2001 pp:1.
- Fragnoli P. (2018) Pottery production in pastoral communities: Archaeometric analysis on the LC3-EBA1 Handmade Burnished Ware from Arslantepe (in the Anatolian Upper Euphrates), *Journal of Archaeological Science: Reports*, Volume 18, April 2018 pp:318-332, <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2018.01.029>.
- Fragnoli P., Mallegni C. (2016) Society and Visual Image Transmission. The Painted Pottery During the Early Bronze Age at Arslantepe and in the Malatya-Elazığ Area, in Stucky R.A., Kaelin O., Mathys H.-P (eds.), *Proceedings of the 9th ICAANE, Basel 2014, Vol. 1, Harrassowitz, Wiesbaden* pp:111-124.
- Fragnoli P., Palmieri A.M. (2017) Petrographic and geochemical investigations on the pottery production from Arslantepe-Malatya (Eastern Anatolia) from 4th to 2nd millennium BCE: technological continuity, innovation and cultural change, *Archaeometry*, doi: 10.1111/arcm.12266.
- Frangipane M., (1992) "Dipinti murali in un edificio palaziale di Arslantepe-Malatya: aspetti ideologici nelle prime forme di centralizzazione economica", *SMEA XXX* pp:143-154.
- Frangipane M., (1993) "Melid/Malatya", *Reallexikon der Assyriologie und vorderasiatische Archäologie* , Berlin pp:42-52.
- Frangipane M., (1993) "New groups of clay-sealings from the 4th millennium levels of Arslantepe-Malatya", in *Aspects of Art and Iconography: Anatolia and its Neighbors. Studies in Honor of Nimet Özgüç* , M. Mellink, E. Porada, T. Özgüç (eds.), Ankara pp:191-200.
- Frangipane M., (1993) "Local components in the development of centralized societies in Syro-Anatolian regions", in *Between the Rivers and over the Mountains, M.FRANGIPANE et al. (eds.), Roma* pp:133-161.
- Frangipane M., (1993) "Arslantepe-Melid-Malatya", in *Arslantepe, Hierapolis, Iasos, Kyme. Scavi Archeologici Italiani in Turchia* , Marsilio, Venezia pp:31-103.

- Frangipane M., (1994) "The record function of clay-sealings in early administrative systems as seen from Arslantepe-Malatya", in P. Ferioli et al. (eds.), *Archives before Writing*, Roma pp:125-136.
- Frangipane M., (1996) "Arslantepe", *The Oxford Encyclopedia of Archaeology in the Near East*, E. M. Meyers (ed.), New York and Oxford, vol.1 pp:212-215.
- Frangipane M., (1997) "Arslantepe", *Eczacibasi Art Dictionary*, Istanbul,.
- Frangipane M., (1997) "Arslantepe-Malatya: external factors and local components in the development of an Early State society", in *Emergence and Change in Early Urban Societies*, L. Manzanilla (ed.), *Fundamental Issues in Archaeology*, New York pp:43-58.
- Frangipane M., (1997) "A 4th millennium temple/palace complex at Arslantepe-Malatya. North-south relations and the formation of early state societies in the northern regions of Greater Mesopotamia", *Paléorient*, 23/1 pp:45-73.
- Frangipane M., (1998) "Changes in Upper Mesopotamian/Anatolian relations at the beginning of 3rd millennium BC", *Subartu IV*,1 pp:195-218.
- Frangipane M., (1999) "Recenti scoperte ad Arslantepe-Malatya: un grande centro templare/palatino della fine del IV millennio", *Scienze dell'Antichità*, 8-9,1994-95 pp:323-342.
- Frangipane M., (2000) "The Late Chalcolithic / EB I sequence at Arslantepe. Chronological and Cultural Remarks from a Frontier Site", in *Chronologies des pays du Caucase et de l'Euphrate aux IVe et IIIe millénaires*, Marro C., Hauptmann H. (eds.), *Varia Anatolica XI*, Paris pp:439-471.
- Frangipane M., (2001) "The Transition between two opposing forms of power at Arslantepe (Malatya) at the Beginning of the 3rd Millennium", *Tüba-Ar 4* pp:1-24.
- Frangipane M., (2002) "Non-Uruk" developments and Uruk-linked features on the Northern borders of Greater Mesopotamia", in *Artefacts of Complexity. Tracking the Uruk in the Near East*, S. Campbell, N. Postgate (eds.), *British School of Archaeology in Iraq*, pp:123-148.
- Frangipane M., (2003) "Developments in fourth millennium public architecture in the Malatya Plain: From simple tripartite to complex and bipartite pattern", in Özdoğan M. Hauptmann H., Basgelen N. (eds.), *From Villages to Cities, Studies presented to Ufuk Esin, Arkeoloji ve Sanat Yayinlari*, Istanbul pp:147-169.
- Frangipane M., (2003) "Origini ed evoluzione del sistema centralizzato ad Arslantepe: dal "Tempio" al "Palazzo" nel IV millennio a.C.", *ISIMU*, vol.3-2000, Madrid pp:53-78.
- Frangipane M., (2003) "The 2002 excavation campaign at Arslantepe", *XXV Kazi Sonuçlari Toplantisi*, Ankara pp:397-404.
- Frangipane M. (ed.) (2004) "Alle Origini del Potere. Arslantepe, la Collina dei Leoni", *Mondadori/Electa*, Milano.
- Frangipane M., (2005) *Scavi e ricerche ad Arslantepe, Malatya, in Dall'Eufrate al Mediterraneo*, *Ist. Ital. di Cultura*, Ankara pp:13-28.
- Frangipane M., (2005) "Arslantepe", in *Enciclopedia Archeologica. Asia*, Istituto della Enciclopedia Italiana Treccani, Roma pp:78-79.
- Frangipane M., (2006) "'Fonti' archeologiche e ricostruzione dei sistemi amministrativi. Le cretulae di Arslantepe: un'antico metodo di 'documentazione' delle transazioni prima della scrittura", in *L'Ufficio e il Documento*, O.Carruba, C.Mora, P.Piacentini (a cura di), *Cisalpino ed.*, Milano pp:37-51.

- Frangipane M, (2007) The Arslantepe "Royal Tomb": new funerary customs and political changes in the Upper Euphrates valley at the beginning of the third millennium BC, *Scienze dell'Antichità* 14 pp:45-70.
- Frangipane M (ed), (2010) Economic Centralisation in Formative States. The Archaeological Reconstruction of the Economic System the 4th Millennium Arslantepe, *Studi di Preistoria Orientale* 3, Sapienza Università di Roma.
- Frangipane M, (2014) After collapse: Continuity and disruption in the settlement by Kura-Araxes-linked pastoral groups at Arslantepe-Malatya (Turkey). *New data, Paléorient* 40/2 pp:169-182.
- Frangipane M, (2014) Riflessioni sui fondamenti delle 'economie politiche' nelle società protostatali del mondo 'mesopotamico', in C.C. Lamberg-Karlovsky, B. Genito, B. Cerasetti eds., 'My Life is like the Summer Rose'. Maurizio Tosi e l'Archeologia come modo di vivere, *BAR Intern. Series* 2690, Oxford pp:251-262.
- Frangipane M, (2015) Upper Euphrates Societies and Non-Sedentary Communities Linked to the Kura-Araxes World. Dynamics of Interaction, as seen from Arslantepe, *Proceedings of the International Symposium on East Anatolia - South Caucasus Cultures*, M. Isikli, B. Can eds., Cambridge Scholars Publishing pp:174-188.
- Frangipane M, (2015) Ruolo sociale ed economico dei templi nelle società del IV millennio ad Arslantepe, *Malatya, Arkeoloji ve Sanat* 148 pp:13-26.
- Frangipane M, (2015) "Different types of "multiethnic" societies and different patterns of development and change in prehistoric Near East", *Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS)*, July 2015, 112 (30) 9182-9189; doi:10.1073/pnas.1419883112.
- Frangipane M, (2016) The development of centralised societies in Greater Mesopotamia and the foundation of economic inequality, in *Arm und Reich, Rich and Poor – Competing for Resources in Prehistoric Societies*, H. Meller, H.P. Hahn, R. Jung, R. Risch eds., *Tagungen des Landesmuseums für Vorgeschichte Halle, Band 14/II* pp:469-489. ISBN 978-3-944507-45-3; ISSN 1867-4402.
- Frangipane M, (2016) The Origins of administrative practices and their developments in Greater Mesopotamia. The evidence from Arslantepe, *Archéo-Nil* 26 pp:9-32. ISSN 1161-0492.
- Frangipane M, (2017) The role of metal procurement in the wide interregional connections of Arslantepe during the late 4th - early 3rd millennia BC, in Ç. Maner, M. T. Horowitz and A.S. Gilbert (eds.), *Overturning Certainties in Near Eastern Archaeology. A Festschrift in Honor of K. Aslihan Yener, Culture and History of the Ancient Near East*, vol.90, Brill ed., Leiden-Boston pp:186-210. ISSN 1566-2055, ISBN 978-90-04-35356-5 (hardback), ISBN 978-90-04-35357-2 (e-book).
- Frangipane M, (2017) The role of metallurgy in different types of early hierarchical societies in Mesopotamia and Eastern Anatolia, in J. Maran, P. Stockhammer (eds.), *Appropriating Innovations. Entangled Knowledge in Eurasia, 5000-1500 BCE*, Oxbow Books, Oxford and Philadelphia pp:171-183.
- Frangipane M, (2017) Arslantepe. Ekonomik merkezleşme ve siyasi otoritenin doğuşu, *Aktuel Arkeoloji*, pp:117-124.
- Frangipane M., (2018) Comment to Algaze G., *Entropic Cities. The Paradox of Urbanism in Ancient Mesopotamia*, *Current Anthropology* 59/1 pp:40-41) (articolo Algaze: 23-39; articolo intero pp:23-54).
- Frangipane M, (2018) Different Trajectories in State Formation in Greater Mesopotamia: A view from Arslantepe (Turkey), *Journal of Archaeological Research*, 26 (1) pp:3-63

(online June 2017). Springer, DOI:10.1007/s10814-017-9106-2, ISSN 1059-0161. <http://link.springer.com/article/10.1007/s10814-017-9106-2>

- Frangipane M, Di Filippo F., Manuelli F., Mori L., (2018) Collapse or transformation? Regeneration and innovation at the turn of the first millennium BC at Arslantepe, Turkey, *Antiquity* 92 (362) pp:1-7. DOI 10.15184/aqy.2018.56 <https://doi.org/10.15184/aqy.2018.56>
- Frangipane M, Di Nocera G.M., Hauptmann A., Morbidelli P., Palmieri A., Sadori L., Schultz M., Schmidt-Schultz T., (2001) "New Symbols of a New Power in a "Royal" Tomb from 3000 Bc Arslantepe, Malatya (Turkey)", *Paléorient* 27/2.
- Frangipane M, Di Nocera G.M., Palumbi G., (2005) L'interazione tra due universi socio-culturali nella piana di Malatya (Turchia) tra IV e III millennio: dati archeologici e riconoscimento di identità, *Origini*, XXVII pp:123-170.
- Frangipane M, Fazio G., (2013) Le pitture murali del palazzo Tardo-Calcolitico di Arslantepe-Malatya (Turchia), in AAVV, *L'officina dello sguardo. Saggi in onore di Maria Andaloro*. ROMA, Gangemi ed. pp:529-540. (ISBN: 978-88492-2753-6)
- Frangipane M, Fazio G., (2014) Conservazione ed esposizione di un complesso monumentale in terra cruda sull'alto Eufrate turco: il palazzo del IV millennio ad Arslantepe, Malatya, in *Sharing Conservation*, Edizioni Musei Vaticani, pp:142-155.
- Frangipane M., Ferioli P., Fiandra E., Laurito R., Pittman H., (2007) Arslantepe Cretulae. An Early Centralised Administrative System Before Writing, 'ARSLANTEPE' vol. V, Università di Roma La Sapienza, Roma, (528 pagg. + Catalogo in DVD).
- Frangipane M, Liverani M., (2013) Neo-Hittite Melid: Continuity or discontinuity?, in A.K. Yener ed., *Across the Border: Late Bronze-Iron Age Relations between Syria and Anatolia*, *Ancient Near Eastern Studies, Supplement 42*, Peeters Press, Leuven, pp: 349-371. ISBN 978-90-429-2715-5.
- Frangipane M, Manuelli F., Vignola C, (2017) Arslantepe, Malatya: Recent Discoveries in the 2015 and 2016 Seasons, in *The Archaeology of Anatolia: Recent Discoveries*, Sharon Steadman and Gregory McMahon (eds.), Cambridge Scholars Publishing pp:66-92.
- Frangipane M., Manuelli F., Vignola C. (2017): "Arslantepe, Malatya: Recent discoveries in the 2015 and 2016 seasons", in Steadman S.R., McMahon G. (eds.), *The Archaeology of Anatolia Volume II: Recent Discoveries (2015-2016)*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge, pp:67-93.
- Frangipane M., Palmieri A., (1987) "Urbanization in peri-Mesopotamian areas: the case of Eastern Anatolia, in *Studies in the Neolithic and Urban Revolutions*, The V.Gordon Childe Colloquium, L. Manzanilla (ed.), B.A.R. Intern. Series 349, pp:295-318.
- Frangipane M., Palmieri A. (eds.), (1988) "Perspectives on Protourbanization in Eastern Anatolia: Arslantepe (Malatya). An Interim Report on 1975-1983 campaigns", *Origini* XII/2, 1983. "A protourban centre of the Late Uruk period" pp:287-454. "Cultural developments at Arslantepe at the beginning of third millennium" pp:523-574.
- Frangipane M., Palmieri A. (1989) "Aspects of centralization in the Late Uruk period in Mesopotamian periphery", *Origini* XIV, pp:539-560.
- Frangipane M, Palmieri A.M., (1999) "Un modello di ricostruzione dello sviluppo della metallurgia antica: il sito di Arslantepe", *Scienze dell'Antichità*, 8-9, 1994-95 pp:59-77.
- Frangipane M., Siracusano G., (1998) "Changes in subsistence strategies in East Anatolia during the 4th and 3rd millennium BC", in *Man and the Animal World. Studies in Archaeozoology, Archaeology, Anthropology and Palaeolinguistics in memoriam Sándor Bökönyi*, L. Bartosiewicz, E. Jerem, W. Meid (eds.), Budapest pp:237-246.

- Frangipane M., (in press) Are “borders” a useful concept in Pre- and Proto-Historic times? A long history of interaction between the Upper Euphrates societies and the Northern Anatolian communities in the 4th and early 3rd millennia BCE, in L. D’Alfonso, K. Rubinson eds., *Borders in Archaeology: Anatolia and the South Caucasus ca. 3500-500 BCE*, Cambridge University Press.
- Frangipane M. (in press), Uruk Period phenomena and different 4th millennium BCE developments in Southeastern Anatolia: The cases of Arslantepe and Zeytinli Bahçe, in M. van Ess, R. Eichman eds., *Uruk. Ancient Near Eastern Metropolis and Cultural Centre*, 8. International Colloquium of the German Oriental Society (CDOG), Otto Harrassowitz ed.
- Frangipane M. (in press). The secularization of power: A precocious birth and collapse of a palatial system at Arslantepe (Malatya, Turkey) in the 4th millennium BC., 9. Internationales Colloquium der Deutschen Orient-Gesellschaft, "Der Palast im antiken und islamischen Orient", Internationale Colloquien der Deutschen Orient-Gesellschaft Series, Harrassowitz
- Frangipane M. (in press). Different forms of surplus production and use and the economic foundations of Early State societies in the Mesopotamian world, in H. Meller, D. Gronenborn, R. Risch (eds.), 10th Archaeological Conference of Central Germany
- Frangipane M. (in press). Social and economic changes in Upper Mesopotamian societies from Halaf to Late Chalcolithic period, in M. Iamoni (ed.), *Broadening Horizon 5 Conference, West & East*, vol. 1, UET, Trieste University Greenberg R., Palumbi G. 2014: *Corridors and colonies: comparing fourth-third millennia BC interactions in Southeast Anatolia and the Levant*. In B. Knapp, P. van Dommelen, *The Cambridge Prehistory of the Bronze and Iron Age Mediterranean*. Cambridge University Press, pp:111-138. <https://doi.org/10.1017/CHO9781139028387>
- Frangipane M, (in press) “Non-urban hierarchical patterns of territorial and political organisation in Northern regions of Greater Mesopotamia: Tepe Gawra and Arslantepe”, in P. Butterlin (ed.), *Subartu XXIII*, Editions Brepols, Brussels.
- Hawkins J. D. (1993) Melid (Malatya, Arslan-Tepe). A. Historisch, in *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie*, Edzard D.O. (ed.), Vol. 8, 1-2, Walter de Gruyter, Berlin pp:35-41.
- Laurito R., Lemorini C. (2007) Seal Impressions on Cretulae at Arslantepe: a new approach, *Proceedings of the 4th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East Berlin, 29 Marzo - 3 Aprile 2004*.
- Laurito R., Lemorini C., Cristiani E. (2008) Seal Impressions on Cretulae at Arslantepe: Improving the Methodological and Interpretative References, *Proceedings of the 5th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, Madrid, Maggio 2006*.
- Laurito R., Lemorini C., Perilli A. (2014) Cap. 10, Making Textiles at Arslantepe, Turkey, in the 4th and 3rd Millennia BC. *Archaeological Data and Experimental Archaeology*. In: C. Breniquet, C. Michel (eds.), *Wool economy in the ancient Near East and the Aegean. From the beginnings of sheep husbandry to institutional textile industry*, *Ancient Textile Series*, vol. 17, Oxbow Books, Oxford, pp:151-168.
- Lemorini C. (2004) La contribution de l’analyse des traces d’usage à l’étude des contextes récents : le travail du bois et des végétaux à Arslantepe (Anatolie orientale), niveaux VII et VI A, *Origini XXVI* pp:155-170.
- Lemorini C. (2010) Daily and ritual activities during the palatial phase. Wear traces analysis of chipped and ground stone industries. In: M. Frangipane (ed.), *Economic*

Centralisation in Formative States. The Archaeological Reconstruction of the Economic System in 4th Millennium Arslantepe. Studi di Preistoria Orientale (SPO), vol. 3, Università Sapienza, Roma

- Liberotti G. (2016) Laser-scanning technology to study the fourth millennium BC architectural complex of Arslantepe, in "The Shape of Monuments" Project. Current Activities and Technological Training in University – Industry Partnership, Scienze dell'Antichità 22.1, Sapienza Università di Roma, Dipartimento di Scienze dell'Antichità, Edizioni Quasar: 213-234. ISBN 978-88-7140-725-8; ISSN 1123-5713
- Liberotti G., Alvaro C. (2014) Comparative analysis of building materials at Arslantepe (Malatya, Turkey). Level VII and VI A, Proceedings of the 8th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East, 30 April - 4 May 2012, University of Warsaw, Harrassowitz Verlag Wiesbaden: 677-687. ISBN 978-3-447-10174-5
- Liberotti G., Alvaro C. (2017) Using laser scanner technology to analyse mud-brick architecture in the ancient Near East. The palatial complex of Arslantepe (Malatya, Turkey), *Archeologia e Calcolatori* 28.2, *All'Insegna del Giglio*: 447-455. ISSN 1120-6861, e-ISSN 2385-1953, ISBN 978-88-7814-785-0, e-ISBN 978-88-7814-786-7. URL: http://www.archcalc.cnr.it/indice/PDF28.2/36_Liberotti_Alvaro.pdf
- Liberotti G., Alvaro C., Frangipane M., Giampaolo C., Lo Mastro A., Meloni P., Quaresima R., Volpe R., (2009) Characterization of the 4th millennium mud-bricks of Arslantepe, Malatya (Turkey). In M. Achenza, M. Correia, H. Guillaud (eds), *Proceedings of Mediterra 2009 - The First Mediterranean Conference on Earth Architecture*, Edicom Edizioni, Cagliari pp:327-335.
- Liberotti G., Alvaro C., Frangipane M., Quaresima R., Volpe R., (2011) The study of the 4th millennium mud-bricks at Arslantepe – Malatya (Turkey): preliminary results. In I. Turbanti Memmi (ed), *Proceedings of "37° International Symposium on Archaeometry"*, Siena 12-16 Maggio 2008, Springer – Verlag Berlin Heidelberg pp:651-656. On line: <http://www.springerlink.com/content/978-3-642-14677-0>
- Liberotti G., Quaresima R., (2010) Building materials in the 4th and early 3rd millennium monumental architecture at Arslantepe: mudbricks and plaster, in M. Frangipane (ed), *Economic Centralisation in Formative States. The Archaeological Reconstruction of the Economic System the 4th Millennium Arslantepe*, Studi di Preistoria Orientale 3, Sapienza Università di Roma, pp:73-80.
- Liberotti G., Rovero L., Stipo G., Tonietti U. (2016) Mechanical investigation on adobe samples belonging to the archeological site of Arslantepe (Malatya, Turkey), *CIAT2015 Congrès International sur l'Architecture de Terre en Afrique du Nord*, *Journal of Materials and Environmental Science* 7(10) pp:3656-3666. ISSN 2028-2508. URL: http://www.jmaterenvironsci.com/Document/vol7/vol7_N10/398-JMES-Liberotti.pdf
- Manuelli, F. (2010) "Malatya-Melid: a new look at the twenty century's archaeological researches. Some remarks on the Late Bronze Age pottery assemblages from Arslantepe," in P. Matthiae, F. Pinnock, L. Nigro and N. Marchetti (eds.), *Proceeding of the 6th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*. May, 5th-10th 2008, "Sapienza" – Università di Roma, Vol. III, Wiesbaden 2010, pp:399–409.
- Manuelli, F. (2010) "Foreign influences and local tradition in the Iron Age pottery production from Arslantepe. Evidence from the new excavations of the Neo-Hittite levels", in *Mesopotamia XLV*(2010), pp:71-84.
- Manuelli F. (2012) A view from the East. Arslantepe and the Central Anatolian world during the Late Bronze and Iron Ages: interactions and local development, in Frangipane

- M. (ed.), *Fifty Years of Excavations and Researches at Arslantepe – Malatya (Turkey)*, Proceeding of the conference held at Rome, 5th-8th December 2011 (Origini 24), Gangemi, Rome, pp. 361-374.
- Manuelli F. (2012) From the Early to the Middle Iron Age: development of the pottery inventories from the new excavations at Arslantepe, in Matthews R., Curtis J. (eds.), *Proceeding of the 7th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*. London, 12-16 April 2010, the British Museum and UCL, London, Vol. 1, Harrassowitz, Wiesbaden, pp:447-460.
  - Manuelli F. (2012) Gli Hittiti e Malitiya. Riflessioni e confronti sul materiale ceramico del periodo hittita imperiale di Arslantepe, in Mazzoni S. (ed.), *Studi di Archeologia del Vicino Oriente. Scritti degli allievi fiorentini per Paolo Emilio Pecorella*, Firenze University Press, Florence, pp:163-184.
  - Manuelli F. (2013) Arslantepe - Late Bronze Age. Hittite influence and local tradition in an Eastern Anatolian community (Arslantepe Series vol. IX), Sapienza Università di Roma, Rome. 477
  - Manuelli F. (2013) Pottery as an indicator of interregional changing relations in the upper Euphrates valley. The case of the Late Bronze-Iron Age assemblages from Arslantepe/Malatya, in Yener A. (ed.) *Across the Border: Late Bronze-Iron Age Relations between Syria and Anatolia*. Proceedings of a Symposium held at the Research Center of Anatolian Studies, Koç University, Istanbul, May 31-June 1 2010 (Ancient Near Eastern Studies Supplement Series 42), Peeters, Leuven-Paris-Walpole, pp:373-391.
  - Manuelli F. (2016) "What remains when contact breaks off? Survival of knowledge and techniques in material culture of the peripheral regions of the Hittite Empire after its dissolution", in Foietta E., Ferrandi C., Somma L., Bruno J., Quirico E., Mortarini M., Giusto F. (eds.), *Cultural & Material Contacts in the Ancient Near East*. Proceeding of the International Workshop, 1-2 December 1-2 2014 Torino, Apice Libri, Turin, pp:26-35.
  - Manuelli F. (2017) "Ḫatti and the East. A reassessment of the archaeological evidence from the Upper Euphrates Region: places, spaces and artifacts", in Alparslan M. (ed.), *Places and Spaces in Hittite Anatolia I: Hatti and the East*, Proceeding of an International Workshop on Hittite Historical Geography in Istanbul, 25th-26th October 2013, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, Istanbul, pp:137-158.
  - Manuelli F., Mori L. (2016) "The King at the Gate. Monumental fortifications and the rise of local elites at Arslantepe at the end of the 2nd Millennium BCE", in Origini XXXIX, pp:209-242.
  - Manuelli, F. (in press) "Malatya-Melid between the Late Bronze and the Iron Age. Continuity and Change at Arslantepe during the 2nd and 1st Millennium BC: Preliminary Observations on the Pottery Assemblages", in K. Strobel (ed.), *Empires after the Empire. Anatolia, Syria and Assyria after Šuppiluliuma II (ca. 1200 – 800/700 B. C)*. Interdisciplinary Workshop Klagenfurt, 4. – 6. 12. 2008 (=Eothen XVII), Firenze.
  - Manuelli, F. (in press) "From the Early to the Middle Iron Age: development of the pottery inventories from the new excavations at Arslantepe", in *Proceeding of the 7th International Congress on the Archaeology of the Ancient Near East*. London, April, 12th to 16th 2010, London.
  - Manuelli, F. (in press) "Pottery as an indicator of interregional changing relations in the upper Euphrates valley. The case of the Late Bronze-Iron Age assemblages from Arslantepe/Malatya", in A. Yener (ed.) *Across the Border: Late Bronze-Iron Age relations*

between Syria and Anatolia. Proceeding of the symposium held at Koç University (RCAC), İstanbul, 31st May-1st June 2010, İstanbul.

- Manuelli, F. (in press) "Le Età del Bronzo Tardo e del Ferro ad Arslantepe. Una panoramica sulla sequenza ceramica attraverso le più recenti attività di ricerca sul sito", in S. Mazzoni, F. Pecchioli Daddi (eds.), *Ricerche italiane in Anatolia: risultati delle attività sul campo per le età del Bronzo e del Ferro. Atti della conferenza tenuta a Firenze il 23 Aprile 2010*, Firenze.
- Mouralis D., Massussi M., Palumbi G., Akköprü E., Balossi Restelli F., Brunstein D., Frangipane M., Gratuze B., Mokadem F., Robin A.-K., (2018) The procurement of obsidian at Arslantepe (Eastern Anatolia) during the Chalcolithic and Early Bronze Age: Connections with Anatolia and Caucasus, *Quaternary International*, Elsevier, vol. 467, B: 342-359. doi.org/10.1016/j.quaint.2017.11.041
- Palumbi G. (in press) The expansion of the Kura-Araxes culture in Iran: what role for Uruk? In M. Casanova, E. Vila, M. Mashkour, R. Vallet, J. W. Meyer (eds.), *Urbanisation, Trade, Subsistence and Production during the Bronze Age in the Iranian Plateau. Proceedings of the Conference, Lyon 29-30 May 2014. Travaux de la Maison de l'Orient et de la Méditerranée*.
- Mouralis D., Massussi M., Palumbi G., Akköprü E., Balossi Restelli F., Frangipane M., Gratuze B., Robin A.-K., Brunstein D. and Mokadem F. (2017) The procurement of obsidian at Arslantepe (Eastern Anatolia) during the Chalcolithic and Early Bronze Age: connections with Anatolia and Caucasus. In Y. Kuzmin (ed.) "Obsidian in Human History", *Quaternary International special issue*.
- Palmieri A. (1967) *Insediamiento del Bronzo Antico a Gelinciktepe (Malatya)*, *Origini*, I pp:117-193.
- Palmieri A. (1969) *Recenti dati sulla stratigrafia di Arslantepe*, *Origini*, III pp:7-66.
- Palmieri A. (1973) *Scavi nell'area sud-occidentale di Arslantepe. Ritrovamento di una struttura templare dell'Antica Età del Bronzo*. *Origini* 7 pp:55-228.
- Palmieri A. (1978) *Scavi ad Arslantepe (Malatya)*, *Quaderni de "La Ricerca Scientifica"*, 100, CNR, Roma pp:311-352.
- Palmieri A. (1981) *Excavations at Arslantepe (Malatya)*, *Anatolian Studies* 31 pp:101-119.
- Palmieri A. (1985) *Eastern Anatolia and Early Mesopotamian Urbanization: Remarks on Changing Relations*, in *Studi di paleontologia in onore di S. M. Puglisi*, Liverani M., Palmieri A., Peroni R. (eds.), *Università di Roma "La Sapienza"*, Roma pp:191-213.
- Palmieri A. (1985) *Scavi ad Arslantepe (Malatya), 1976-79*, *Quaderni de "La Ricerca Scientifica"*, 112, CNR, Roma pp:75-113.
- Palmieri A.(...) *Storage and distribution at Arslantepe-Malatya in the Late Uruk period*. In: Emre K., Hrouda B., Mellink M., Özgüç N.(eds.), *Anatolia and the Ancient Near East Ankara* pp:419-430.
- Palmieri A.M. (1995) *Archaeometallurgical survey in 1994 at Malatya-Arslantepe and its surroundings*. *XI Arkeometri Sonuçları Toplantısı Ankara* pp:105-115.
- Palmieri A.M., Di Nocera G.M., (1999) *The metal objects from the "royal" tomb at Arslantepe (Malatya-Turkey) and the metalwork development in the Early Bronze Age*, in L.Milano, S.de Martino, F.M.Fales, G.B.Lanfranchi (eds.), *Landscapes, Territories, Frontiers and Horizons in the Ancient Near East, Actes XLIV Rencontre Assyriologique Internationale, Venezia, 7-11 July 1997, Monographs III, 3, Padova* pp:179-190.
- Palmieri A., Frangipane M. (1986) *Assetto redistributivo di una società protourbana della fine del 4o millennio*, *Dialoghi di Archeologia*, 1 pp:35-44.

- Palmieri A. M., Frangipane M., Hauptmann A., Hess K. (1999) Early Metallurgy at Arslantepe during the Late Chalcolithic and the Early Bronze Age IA-IB Periods, in Proceedings of the International Conference "The Beginning of Metallurgy", Bochum 1995, Hauptmann A., Pernicka E., Rehren T., Yalçın Ü. (eds.), Bochum pp:141-148.
- Palmieri A.M., Hauptmann A, Hess K., (1997) The discovery of a new alloy (Cu-Ag) in a 3000 B.C. tomb found at Arslantepe, in *Arkeometri Sonuçları Toplantısı*, Ankara, XIII, p.115-122.
- Palmieri A.M., Hauptmann A., Hess K., (1998) Les Objets En Métal Du Tombeau Monumental d'Arslantepe De 3000 Av. J.-C. (Malatya, Turquie), *Revue d'Archeometrie*, 22, pp :39-43.
- Palmieri A. M., Morbidelli P. (2003) Archaeometric study on crucibles from Arslantepe, Turkey (IV-II mill. BC), in *Ceramic in Society. Proceedings of the 6th European Meeting on Ancient Ceramics*, Di Pierro S., Serneels V., Maggetti M. (eds.), Fribourg, Switzerland 3-6 october 2001, Fribourg pp:231-243.
- Palmieri A. M., Sertok K., Chernykh E. (1992) Archaeometallurgical Research at Arslantepe, VIII. *Arastırma Sonuçları Toplantısı* pp:391-398.
- Palmieri A. M., Sertok K., Chernykh E. (1993) From Arslantepe Metalwork to Arsenical Copper Technology in Eastern Anatolia, in *Between the Rivers and over the Mountains. Archaeologica Anatolica et Mesopotamica Alba Palmieri Dedicata*, Frangipane M., Hauptmann H., Liverani M., Matthiae P., Mellink M. (eds.), Dipartimento di Scienze Storiche Archeologiche e Antropologiche dell'Antichità, Università di Roma "La Sapienza", Roma pp:573-599.
- Palumbi G. (2017) Push or Pull Factors? The Kura-Araxes Expansion from a Different Perspective: the Upper Euphrates Valley. In E. Rova and M. Tonussi (eds.) *At the Northern Frontier of Near Eastern Archaeology: Recent Research on Caucasia and Anatolia in the Bronze Age. Proceedings of the International Humboldt-Kolleg Venice, January 9th-12th, 2013. Subartu 37*, pp:113-132.
- Palumbi G., Alvaro C., Grifoni C., Frangipane M., with contributions by Vignola C. and Terrasi F. (2017) A 'communal' building of the beginning of the Early Bronze Age at Arslantepe-Malatya. Spatio-functional analysis and interpretation of the archaeological context. *Paléorient* vol. 43.1, pp:89-123.
- Palumbi G., Chataigner C. (2014) The Kura-Araxes Culture from the Caucasus to Iran, Anatolia and the Levant: between unity and diversity. A synthesis. *Paléorient* 40.2, pp:247-260.
- Palumbi G., Chataigner C., (2015) Answer to C. Marro, V. Bakhshaliyev and R. Berton. *Paléorient* 41.2, pp:163-166.
- Pecorella P.E. (1975) *Malatya - III, Orientis Antiqui Collectio – III*, Roma
- Piccione, P.; Alvaro, C.; Bartosiewicz, L.; Lemorini, C.; Masi, A.; Sadori, L. (2015) Distribution of artifacts and ecofacts in an Early Bronze Age house in Eastern Anatolia: Space use and household economy at Arslantepe VI B2 (2900–2750 BCE). DOI:10.1016/j.jasrep.2015.08.035. pp:8-22. In *JOURNAL OF ARCHAEOLOGICAL SCIENCE: REPORTS* - ISSN:2352-409X vol. 4
- Puglisi S.M., Meriggi P., (1964) *Malatya - I, Orientis Antiqui Collectio – XII*, Roma
- Sadori L., Susanna F., (2004) Archaeobotanical data from a settlement of the Early Bronze Age-2 at Arslantepe (Malatya, Turkey). 13th Symposium of the International Work Group for Palaeoethnobotany. Girona - Spain, 16 - 22 May 2004,

- Sadori, L., Susanna, F., Balossi Restelli, F., (2008) Collapsed beams and wooden remains from a 3200 BC temple and palace at Arslantepe (Malatya, Turkey), in G. Fiorentino, D. Magri (a cura di), *Charcoals from the past, Cultural and Palaeoenvironmental Implications*, BAR int.s., Oxford pp:103-116.
- Sadori L., Susanna F., Follieri M., (2004) Collapsed wooden structure of a 3000 years BC Temple of Arslantepe (Malatya, Turkey). Abstract of III International Meeting of Anthracology Charcoals from the past. Cultural and Palaeoenvironmental implications, June 28 – July 1, 2004, Cavallino (Lecce), Italy, pp:42.
- Sadori L., Susanna F., Giardini M., (2006) L'utilizzo di orzo nell'alimentazione dal Tardo Calcolitico al Bronzo antico ad Arslantepe, in *Anatolia orientale. Atti dei Naturalisti e Matematici di Modena*, 137 pp:445-456.
- Sadori L., Susanna F., Persiani C., (2006) Archaeobotanical data and crop storage evidence from an Early Bronze Age 2 burnt house at Arslantepe (Malatya, Turkey). *Vegetation History and Archaeobotany*, 15 pp:205-215. <http://www.springerlink.com/content/81v3323613277083/>
- Susanna F., Sadori L., (2005) Analisi archeobotanica di macroresti rinvenuti in un'abitazione dell'Età del Bronzo ad Arslantepe (Malatya, Turchia) *Informatore Botanico Italiano*, 37 (1, Parte B) pp:906-907.
- Susanna F., Sadori L., (2005) The state of the art on the archaeobotanical study of Arslantepe-Malatya (Turkey): the role of agriculture and artisanship at the end of the IV millennium B.C. XVII International Botanical Congress, Vienna, Austria, July 18-23, 2005, pp:631.
- Sürenhagen D., (1985) Einige kulturelle Kontakte zwischen Arslantepe VI A und denfrühsumerisch-hochprotoelamischen Stadtkulturen. In: LIVERANI M.,PALMIERI A., PERONI R. (eds.), *Studi di Paletnologia in onore di S.M.Puglisi* pp:229-236. Roma: Università "La Sapienza".
- Trufelli F. (1994) Standardization, Mass Production and Potter's Marks in the Late Chalcolithic Pottery of Arslantepe (Malatya), *Origini*, XVIII pp:245-289.
- Vignola C., Balossi Restelli F., Frangipane M., Masi A., Sadori L., (2018) $\delta^{13}\text{C}$ values in archaeological ^{14}C -AMS dated charcoals: assessing mid-Holocene climate fluctuations and human response from a high-resolution isotope record (Arslantepe, Turkey), *Rapid Communications in Mass Spectrometry*, 2018, 32/14 pp:1149-1162, doi.org/10.1002/rcm.8137
- Vignola C., Frangipane M., Masi A., Sadori L., (2017) Changes in the Near Eastern chronology between 5th and 3rd millennium BC: new AMS ^{14}C dates from Arslantepe (Turkey), *Proceedings of the 14th International Conference on Accelerator Mass Spectrometry*, August 12-20, 2017, University of Ottawa.
- Vignola C., Masi A., Balossi Restelli F., Frangipane M., Marzaioli F., Passariello I, Stellato, (2017) $\delta^{13}\text{C}$ and $\delta^{15}\text{N}$ from ^{14}C -AMS dated cereal grains reveal agricultural practices during 4300-2000 BC at Arslantepe (Turkey). *Review of Palaeobotany and Palynology* - ISSN:0034-6667 vol. 247, pp:164-174. DOI:10.1016/j.revpalbo.2017.09.001.